

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

Neklidné období v Sýrii v letech 1943 – 1954

Martina Mrázová

Plzeň 2012

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra blízkovýchodních studií

Studijní program Mezinárodní teritoriální studia

Studijní obor Kulturní antropologie Předního východu

Diplomová práce

Neklidné období v Sýrii v letech 1943 – 1954

Martina Mrázová

Vedoucí práce:

PhDr. Issam Ramadan

Katedra blízkovýchodních studií

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2012

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2012

.....

Děkuji svému vedoucímu práce PhDr. Issamu Ramadanovi za vstřícný přístup, ochotu, věcné připomínky, poskytnuté arabské zdroje a odborné vedení diplomové práce.

Obsah

1	ÚVOD	1
2	SÝRIE A JEJÍ ROLE V REGIONU NAPŘÍČ DĚJINAMI	3
2.1	Od Seleukovců po příchod Osmanů.....	5
2.2	Sýrie jako osmanská provincie.....	6
3	SÝRIE POD FRANCOUZSKÝM MANDÁTEM	9
4	SÝRIE OD ROKU 1943 DO ZÍSKÁNÍ NEZÁVISLOSTI	17
4.1	Volby roku 1943	17
4.2	Libanonská krize	17
4.3	Přesun moci do rukou Syřanů	19
4.4	Události roku 1944.....	21
4.5	Kritický rok 1945.....	26
4.5.1	Bombardování Damašku.....	27
4.5.2	Reakce Velké Británie na události v Sýrii.....	29
4.5.3	Situace po květnové krizi.....	32
5	PRVNÍ ROKY SAMOSTATNOSTI A BUDOVÁNÍ SYRSKÉHO STÁTU	36
5.1	Domácí politická scéna.....	38
5.2	Geopolitická pozice Sýrie a plány na sjednocení	41
5.2.1	Hášimovci - plán Velké Sýrie a Úrodného půlměsíce	42
5.2.2	Saudsko-egyptský blok	45
5.3	Volby v Sýrii roku 1947	47
5.4	Sýrie a palestinská otázka	50
5.5	Konec roku 1948.....	53
5.6	ARAMCO a plán na výstavbu ropovodu TAPLINE	55
6	REVOLUČNÍ ROK 1949	58
6.1	Vojenský převrat Husního az-Za'íma	59
6.1.1	Za'ímova vláda.....	60

6.1.2	Za'ímova zahraniční politika	63
6.1.3	Spekulace o vlivech na převrat Husního az-Za'íma	67
6.1.4	Konec režimu Husního az-Za'íma	74
6.2	Převrat Sámí al-Hináwího	75
6.2.1	Hináwího vláda	76
7	ADÍB AŠ-ŠIŠAKLÍ - NÁSTUP K MOCI A VLÁDA.....	80
7.1	Události let 1950 - 1951	80
7.2	Druhý převrat Adíba aš-Šišaklího a budování diktatury.....	86
7.2.1	Šišaklího domácí politika.....	87
7.2.2	Zahraniční role ve svržení Adíba aš-Šišaklího	90
7.2.3	Konec režimu Adíba aš-Šišaklího	91
8	ZÁVĚR.....	93
9	RESUMÉ.....	96
10	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ.....	98
11	PŘÍLOHY	105

1 ÚVOD

Předkládaná diplomová práce se zabývá událostmi v Sýrii v letech 1943 – 1954, tedy v období, kdy došlo k vyhlášení nezávislosti Sýrie, první válce s Izraelem, ale především k řadě převratů na místní nově se formující politické scéně. Podle různých konspiračních teorií byly tyto převraty více či méně ovlivněny zahraničními mocnostmi, a právě těmto spekulacím bych se ve své práci chtěla podrobněji věnovat.

Práce je rozdělena do šesti kapitol tak, aby systematicky obsáhla dané historické období. První úvodní kapitola se zabývá Sýrií a její rolí v regionu, kterou hrála napříč dějinami. Díky své poloze v pomyslném středu starověkého světa a na křižovatkách obchodních cest byla Sýrie významným strategickým místem a tudíž terčem okolních států, které se jí snažily ovládnout v průběhu celé historie. Kromě úvodu do problematiky Sýrie jsem se snažila v této kapitole zaměřit především na události, které pak měly vliv na vývoj v Sýrii i ve 20. století.

Druhá kapitola se zabývá Sýrií v období francouzského mandátu od roku 1920 do roku 1943. Události této doby a osobnosti, které zde začínali působit, pak hráli důležitou roli ve vývoji země v mnou zkoumaném období, a bylo tedy důležité je v úvodu práce zmínit.

V roce 1943 byla Sýrie již formálně nezávislá, po volbách zde převzal moc Národní blok a byl zvolen první syrský prezident. Důležité administrativní funkce byly ale stále v rukou Francouzů, následující roky, kterým se věnuje třetí kapitola práce, byly tedy ve znamení boje Syřanů za převzetí veškeré moci v zemi a především za převzetí armády od Francouzů.

Další část práce se již zabývá dějinami Sýrie po získání oficiální nezávislosti v roce 1946. V této době se Syřané snažili budovat svůj nově vzniklý stát, záhy byli ale vystavěni zkouškám v podobě války s Izraelem v roce 1948 a čelit museli také soupeření zahraničních mocností, které se

snažily zajistit si svůj vliv v oblasti. Špatná hospodářská situace v zemi a nestabilní politická scéna pak vedly v roce 1949 k sérii převratů. Tomuto revolučnímu roku je věnována další kapitola diplomové práce.

Posledním v řadě, kdo v roce 1949 vykonal státní převrat, byl podplukovník Adíb aš-Šišaklí, kterému se o dva roky později podařilo definitivně upevnit svoji moc, a začal budovat otevřenou diktaturu. Jeho vládou a svržením v roce 1954 je předložená práce časově ukončena.

Cílem mé práce je pokusit se potvrdit hypotézu, že rozhodující vliv na převraty v Sýrii roku 1949 měly zahraniční mocnosti a ne domácí politická scéna.

K sepsání diplomové práce jsem využívala především zahraničních zdrojů v anglickém a také v arabském jazyce. Některé byly dostupné v českých knihovnách, některé jsem získala ze zahraničí. Důležitým zdrojem informací pro mě byl také Archiv ministerstva zahraničních věcí, ve kterém jsou uloženy politické zprávy zasílané na MZV ještě československým konzulátem z Bejrútu, dále pak politické zprávy z Damašku či materiály z Londýnského archivu a z teritoriálních odborů týkající se Sýrie.

Co se týče přepisu arabských jmen a názvů do češtiny, snažila jsem se vycházet vždy z arabského originálu a přepsat jméno tak, jak zní v arabštině. Výjimkou byli názvy počeštěné, v Čechách běžně používané, jako například města Apamea či Aleppo, kdy jsem použila tento zavedený název.

2 SÝRIE A JEJÍ ROLE V REGIONU NAPŘÍČ DĚJINAMI

Termín Sýrie byl poprvé použit Řeky¹ a později převzat v roce 64 n.l. Římany, kteří tak označovali svoji východní provincii rozkládající se mezi Egyptem a Anatólií. Tento název byl pravděpodobně odvozen od babylonského *suri*. Arabové, kteří území dobyli v 7. století n. l., je nazývali *Bilád aš-Šám*, *země nalevo* nebo *na severu*, což z jejich pohledu odkazovalo na oblast severně od jejich domova, Arabského poloostrova a Mekky, nejsvatějšího místa islámu.² Přírodní hranice tohoto regionu tvořilo na západě Středozemní moře, na severu navazovalo pohoří Taurus, na východě pak Syrská poušť a na jihu uzavíraly tento téměř dokonalý geografický obdélník Sinaj a Arabský poloostrov.³ Takto jednotně byla oblast vnímána až do minulého století, kdy byla západními mocnostmi rozdělena na státy Sýrie, Libanon, Jordánsko, Izrael, a část území připadla Turecku. Sýrie, jak ji chápeme dnes, tedy vznikla až po roce 1920,⁴ do té doby byly její dějiny utvářeny společně s dějinami celého regionu, nazývaného též Syropalestina.⁵

Geografická poloha území, kde se setkávají tři kontinenty, jih Evropy, východ Afriky a západ Asie,⁶ z něj činila pomyslný střed starověkého světa, strategicky velmi významnou oblast, kde se nacházely důležité křižovatky obchodních cest z Dálného Východu a Indie do Středomoří, Evropy a Afriky, a zároveň to bylo místo obchodní ale i

¹ Herodotus; *The History*; „Asyřané šli do války s přílbami z mosazi na svých hlavách, pletenými zvláštním způsobem, který je těžké popsat. Nesli štíty, kopí a dýky velmi podobné těm egyptským, ale navíc měli ještě dřevěné hole svázané železem a lněné korsety. Tito lidé, které Řekové nazývali Syřané, jsou barbary nazýváni Asyřané.“

(<http://www.fordham.edu/Halsall/ancient/greek-babylon.asp>, cit. dne 23. 2. 2012)

² Hopwood, D.; *Syria 1945 – 1986: politics and society*; str. 1

³ Antonius, G.; *Syria and the French Mandate*; str. 523-524

⁴ V roce 1920 na konferenci v San Remu byla oblast Syropalestiny rozdělena na jednotlivá mandátní území pod francouzskou a britskou správou. Byly tak vytvořeny hranice Sýrie tak, jak je známe dnes. (Hourani, A. H.; *Syria and Lebanon: A Political Essay*; str. 55-56)

⁵ Petran, T.; *Syria*; str. 17

⁶ Antonius, G.; *Syria and the French Mandate*; str. 524

kulturní výměny mezi starověkou egyptskou říší, oblastí Mezopotámie a Anatólie. Z Mezopotámie vedly karavanní stezky podél břehů řek Euphrat a Tigris do různých syrských měst, především do Aleppa. Egypt spojovala se Sýrií nejčastěji cesta po moři k fénickým přístavům, a odtud průsmyky mezi horami do vnitrozemí Sýrie zejména do Damašku.⁷ Zvláštní typ obchodu tvořili také nomádi, kteří přicházeli do velkých měst ze Syrské a Arabské pouště, aby zde prodali své produkty a doplnili zásoby.⁸ Takto čilý obchod přinášel Sýrii bohatství a zároveň ovlivňoval povahu syrských měst, která se tak stala kosmopolitním místem setkávání různých světů. Zatímco svět středomořský ovlivňoval nejčastěji formy vlády a kulturu ve městech, životu na venkově dodávalo specifickou barvu arabské okolí a značný příliv přistěhovalců z Arabského poloostrova, kteří s sebou přinášeli své zvyky a také jazyk. Sýrie byla místem, kde se semitská populace a její vlivy setkávaly a mísily s ostatními proudy. Vznikla tak specifická kultura, která se mohla šířit dál, a vytvořila tak vlastní, originální přínos civilizaci.⁹

Není tedy divu, že se v průběhu dějin snažili okolní vládci tuto malou, avšak strategicky velmi významnou část Země ovládnout a zajistit si tak kontrolu nad obchodem, nebo ji využít jako jakési výchozí stanoviště v boji proti nepřátelům. Babyloňané a Asyřané, Egyptané, Chetité, Peršané, Makedoňané, Římané, Arabové, Mongolové, Turci a mnozí další útočili v různých dobách na Bilád aš-Šám a na nějaký čas se jej snažili zcela nebo alespoň částečně podrobit.¹⁰

Jen zřídkakdy se tedy Sýrie těšila byť jen částečné autonomii, nezávislý syrský stát zde ale nevznikl až do konce druhé světové války.

⁷ Petran, T.; *Syria*; str. 23

⁸ Hourani, A. H.; *Syria and Lebanon: A Political Essay*; str. 11

⁹ tamtéž; str. 13-14

¹⁰ Hitti, P. K.; *History of Syria: Including Lebanon and Palestine*; str. 59

2.1 Od Seleukovců po příchod Osmanů

Rozkvět zažívala oblast například v období helénismu, kdy byla součástí Seleukovského království a města jako Antiocheia, Tyros, Bejrút nebo Apamea¹¹ se stala důležitými centry helénistické kultury. Prosperita pokračovala i pod nadvládou Římanů, v tomto období Syřané ve značné míře zaplavili západní trhy výrobky svých manufaktur, syrští obchodníci a řemeslníci se usazovali v Itálii, Španělsku, podél Rýna či Dunaje a dokonce i v Anglii. Největším přínosem západní civilizaci však bylo křesťanství, které se v této době na území Sýrie zrodilo a jehož hlavním centrem Sýrie zůstala až do sedmého století, kdy se stala součástí nově vznikajícího muslimského impéria.¹²

Pro většinu Syřanů byl příchod Arabů vnímán jako osvobození od dlouhodobé byzantské perzekuce. Důvodem k této perzekuci bylo odchýlení se od oficiální byzantské věrouky a rozvoj tzv. monofyzitského křesťanství¹³ na syropalestinském území. Odmítnutím vzdorovat arabské intervenci tedy Syřané přispěli k porážce mnohem početnější a modernější byzantské armády a nastolení muslimské vlády v celé Sýrii. Bitvou u Jarmúku v roce 636 a následným dobytím Damašku roku 640 tak skončila bezmála tisíciletá nadvláda Západu nad oblastí Syropalestiny¹⁴ a Damašek se stal roku 661 hlavním městem Umajjovského chalífátu¹⁵.

¹¹ arabsky: أفاميا - Afámíja

¹² Petran, T.; *Syria*; str. 34-35

¹³ Monofyzitské křesťanství přiznává Ježíši Kristu jen jednu přirozenost – božskou – a popírá jeho lidskou podstatu. Tato nauka se rozšířila v 5. století, chalcedonským koncilem byla ale v roce 451 n. l. odmítnuta a označena za heretickou.

(<http://www.iencyklopedie.cz/monofyzitismus/>; cit. dne 17. 4. 2012)

¹⁴ Petran, T.; *Syria*; str. 35

¹⁵ Umajjovský chalífát vznikl roku 661 n. l., když byl po smrti čtvrtého chalífy °Alího uznán jako nový chalífa člen rodiny Umajjovců – Mu´áwíja, který udělal centrem říše jeho dosavadní sídlo – Damašek. Umajjovci byli svrženi rodem Abbásovců roku 750 n. l. (Tauer, F.; *Svět islámu, dějiny a kultura*; str. 61-92)

Začalo tak jedno z nejslavnějších období syrské historie, které trvalo však jen necelé jedno století, neboť již roku 750 bylo sídlo nového Abbásovského chalífátu¹⁶ přesunuto do Bagdádu. Od té doby Sýrie již nikdy nebyla centrem muslimského světa, naopak, revolty proti novým vládcům, přesun centra obchodu do Basry a války proti Byzanci přispívaly k jejímu pomalému úpadku.¹⁷

V následujících staletích se navíc Sýrie stala doslova bojištěm soupeřících armád, které přicházely ze všech stran a střetávaly se na jejím území. Fátimovci, Seldžuci, křižáci, Mongolové a Mamlúci, vstupovali postupně na scénu syrských dějin a přispívali k nestabilitě a úpadku regionu. Špatná situace pak vyústila v roce 1516 v příchod Osmanů, kteří si území takřka bez obtíží podrobili na dalších více než čtyři sta let.¹⁸

2.2 Sýrie jako osmanská provincie

Noví vládcí se nesnažili příliš změnit život obyvatel Sýrie. Respektovali jejich jazyk a zpočátku neusilovali o kolonizaci ani turkizaci¹⁹ nově podrobených arabských provincií.²⁰ Území rozdělili na několik administrativních jednotek - pašalíků (neboli vilájetů) s centrem v Damašku, Aleppu, Tripolisu a později Sidonu, v jejichž čele stál osmanský paša.²¹ Jeho moc však většinou sahala jen k hranicím města, kde sídlil se svojí posádkou. Jinde se musel spoléhat na místní feudály, vůdce kmenů nebo představitele velkých muslimských náboženských rodin, které pověřoval vybíráním daní, správou náboženského majetku a

¹⁶ Abbásovský chalífát vznikl po rozpadu Umajjovského chalífátu v roce 750 n. l. a trval až do roku 1258, kdy bylo jeho hlavní město – Bagdád – dobyto mongolskými vojsky. (Tauer, F.; *Svět islámu, dějiny a kultura*; str. 96-192)

¹⁷ Hourani, A. H.; *Syria and Lebanon: A Political Essay*; str. 21-22

¹⁸ tamtéž; str. 22-24

¹⁹ turkizace = poturečtění, sociologický proces kulturní změny, kdy se něco ne-tureckého stává tureckým. Nejčastěji jde zpravidla o zavedení tureckého jazyka.

²⁰ Petran, T.; *Syria*; str. 41-42

²¹ Hitti, P. K.; *History of Syria: Including Lebanon and Palestine*; str. 654

zajišťováním bezpečnosti. Tato osmanská závislost na místní mocenské hierarchii umožnila vznik určitého typu politiky v arabských provinciích, kterou Albert Hourani nazval jako *politika notáblů*.²²

První tři století osmanské nadvlády pokračoval úpadek regionu a stagnace obchodu. Ten vzkvétal jen v Aleppu, které se stalo centrem obchodu jak s Evropou, tak uvnitř Osmanské říše. Zde i v dalších syrských městech vznikaly kolonie francouzských, italských a jiných evropských obchodníků, které získaly od sultána zvláštní status a privilegia. Prvním takovýmto privilegiem byl Francouzsko-osmanský konkordát obdržený Francií roku 1535, který později sloužil jako základ *kapitulací*²³ udělovaných Osmanskou říší západním mocnostem, ale i jako základ francouzských nároků na ochranu levantských katolíků.²⁴

V 19. století již začínalo být jasné, že Osmanská říše je za zenitem a pomalu se hroutí. Vměšování západních mocností, které si chtěly zajistit co největší vliv v oblasti, tedy nabíralo na intenzitě. V Sýrii se snažila Velká Británie pěstovat vztahy s drúzy²⁵, Rusové si začali nárokovat ochranu řecko-ortodoxních křesťanů a Francie si nadále udržovala již po generace trvající konexe s maronity²⁶ a katolickými křesťany.²⁷

²² Khoury, P. S.; *Continuity and Change in Syrian Political Life*; str. 1375

²³ kapitulace = výsady poskytované osmanskou vládou zahraničním obchodníkům (Veselý, R.; *Přehled politických a kulturních dějin islámských zemí od vzniku islámu do konce 18. století: Skripta pro posl. filoz. fak. UK, díl 1.*; str. 34 – dostupné z:

<http://home.zcu.cz/~dkrizek/DBVS/DBVS.pdf>; cit. dne 23. 2. 2012)

²⁴ Hourani, A. H.; *Syria and Lebanon: A Political Essay*; str. 25-26

²⁵ drúzové = nábožensko-etnická skupina žijící v Libanonu, Sýrii a na území Palestiny, pocházející původně z Egypta. Počátkem 11. století se odštěpili od ší'itské větve ismá'ilitů (viz níže), v současnosti je ale mnoho muslimů neuznává. Jejich zakladatelem byl Muhammad ad-Darází. Ovlivnění byli novoplatónskou a gnostickou filozofií, věří například na převtělování duší. V současnosti jich na světě žije kolem jednoho miliónu. (Žonca, M.; *Drúzové – následovníci excentrického chalífy* – dostupné z: http://www.rozhlas.cz/leonardo/svet/_zprava/224598; cit. dne 24. 2. 2012)

²⁶ maronité = příslušníci katolické církve, která je v jednotě s Římem, následovníci sv. Marona, kněze a mnicha žijícího na přelomu 4. a 5. století na území Sýrie. V současnosti jich nejvíce žije v Libanonu. (<http://www.iencyklopedie.cz/maronite/>; cit. dne 3. 3. 2012)

²⁷ Hourani, A. H.; *Syria and Lebanon: A Political Essay*; str. 28

Když roku 1860 vyvrcholily na území Libanonu dlouholeté nepokoje mezi drúzy a maronitskými křesťany v občanskou válku, západní mocnosti zasáhly. Komise svolaná k vyřešení situace určila roku 1864 Libanonu zvláštní status. Od této chvíle musel být spravován křesťanským osmanským guvernérem jmenovaným osmanskou vládou, ale se souhlasem západních mocností. Byl tak prakticky položen základ pro vznik budoucího samostatného státu Libanon, ale také tím začalo pomalé dělení Osmanské říše mezi západní mocnosti.²⁸

Velká Británie od roku 1882 de facto vládla Egyptu, Francie od třicátých let devatenáctého století pronikala do Alžírsku, Itálie dobyla roku 1911 Libyi, a odtud byl již jen krůček ke konečnému rozdělení osmanského území, ke kterému došlo za první světové války, kdy Británie dobyla území dnešního Iráku a společně s Araby²⁹ vyhnala roku 1918 Turky z oblasti Syropalestiny.³⁰

Arabové díky nárůstu gramotnosti a vzdělání byli již delší dobu prosáknuti novými myšlenkami pocházejícími většinou ze západu. Přitahování ideou konstitucionalismu tedy od začátku podporovali hnutí Mladoturků, jejichž cílem byla liberalizace politických institucí Osmanské říše a obnovení platnosti ústavy z roku 1876. Když ale Mladoturci převzali roku 1908 sultánovu moc, netrvalo Arabům dlouho, aby zjistili, že se jejich aspirace s tureckými plány již příliš neslučují. Začala tedy vznikat odbojná národní hnutí v arabských provinciích, jejichž cílem se stala úplná nezávislost na Osmanské říši. V centru těchto hnutí, z nichž nejvýznamnější byla al-Fatát a al-^cAhd (Slib) se ocitl Damašek.³¹

²⁸ Hourani, A. H.; *Syria and Lebanon: A Political Essay*; str. 32

²⁹ Velká arabská revoluce byla zahájena šerífem Husajnem, vládcem Hidžázu, v roce 1916 a jejím cílem bylo vyhnání Turků z oblasti Syropalestiny. Arabská vojska vedl do boje Husajnův syn Fajsal, kterého doprovázel britský důstojník T. E. Lawrence. Arabská armáda postupovala společně s Brity v letech 1916-1918 Palestinou a v roce 1918 po rozhodujícím vítězství u Meggida se jí konečně podařilo vyhnat Turky z oblasti a celá Sýrie se ocitla v rukou anglo-arabských vojsk. (Petran, T.; *Syria*; str. 54-55)

³⁰ Devlin, J. F.; *Syria: Modern State in an Ancient Land*; str. 13

³¹ tamtéž; str. 13

3 SÝRIE POD FRANCOUZSKÝM MANDÁTEM

Za základ moderního arabského národního hnutí je považován Damašský protokol sepsaný roku 1915, který požadoval úplnou nezávislost Arabů na Osmanské říši a vznik arabského státu rozkládajícího se od pohoří Taurus k Arabskému moři, který by zahrnoval celý Úrodný půlměsíc³² a Arabský poloostrov. Tento protokol se stal podkladem pro jednání mezi vládcem Hidžázu³³ šerífem Husajnem a Velkou Británií o společném boji proti Turkům. Výsledkem těchto jednání byla tzv. McMahonova korespondence, ve které Britové přislíbili Arabům, že uznají a budou po skončení války podporovat vznik nezávislých arabských států. Navzdory tomuto slibu však uzavřeli Britové o rok později tajnou Sykes-Picotovu dohodu s Francouzi, která počítala s poválečným rozdělením osmanského území na sféry francouzského a britského vlivu.³⁴

Po společném vítězném boji proti Turkům zůstala na konci války v roce 1918 v Sýrii britská vojska doprovázená francouzskými jednotkami na pobřeží, a ve vnitrozemí Husajnova arabská vojska. Husajnov syn emír Fajsal zde zorganizoval první arabskou vládu³⁵, která byla sekulární, složená ze Syřanů, a měla za cíl vytvořit moderní stát. Její nejvyšší úředníci byli většinou Syřané vyškolení v osmanské státní správě nebo britskou administrativou v Egyptě. Nižší úředníci pak pocházeli nejčastěji z osmanské byrokracie. Této vládě bylo zřejmé, že rivalita mezi různými náboženskými skupinami v Sýrii by nepomohla nikomu jinému, než evropským mocnostem, snažila se proto jakoukoli náboženskou

³² Úrodný půlměsíc = oblast ve tvaru půlměsíce, která zahrnuje území dnešních států Sýrie, Iráku, Izraele, Jordánska a Libanonu, kde díky příznivým podmínkám mohla asi před pěti tisíci lety vzniknout civilizace. (<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/205250/Fertile-Crescent>; cit. dne 15. 4. 2012)

³³ Hidžáz = území na západním pobřeží dnešní Saudské Arábie, na kterém leží dvě nejvýznamnější muslimská města Mekka a Medina (<http://www.thefreedictionary.com/Hijaz>; cit. dne 15. 4. 2012)

³⁴ Taylor, A. R.; *The Arab Balance of Power*; str. 13

³⁵ Torrey, G. H.; *Syrian Politics and The Military: 1945-1958*; str. 15

diskriminaci eliminovat a podporovat křesťanskou, muslimskou a židovskou jednotu ve společném boji za nezávislý stát.³⁶

Na pařížské mírové konferenci konané roku 1919 bylo potvrzeno, že arabské provincie budou zcela odděleny od Osmanské říše a budou rozděleny podle nově formulovaného mandátního systému. Emír Fajsal, který se konference účastnil, byl proti, požadoval nezávislost celého arabského východu a navrhoval vytvoření konfederace s tím, že připustil možnou pomoc zvenčí, ne však za cenu ztráty nezávislosti. Konference skončila bez dosažení dohody o budoucnosti arabských zemí a Fajsal se zklamán vrátil do Damašku. V září roku 1919 byla po podpisu anglo-francouzské dohody ze Sýrie britská vojska stažena a nahrazena vojsky francouzskými.³⁷

Arabové cítili ohrožení vzniku nezávislého státu, navíc inspirováni příkladem národních hnutí v Iráku a Turecku, nebyli ochotni dále čekat a rozhodli se jednat.³⁸ Dne 8. března roku 1920 se sešel Syrský národní kongres zvolený roku 1919, vyhlásil nezávislost celé Sýrie (včetně Palestiny, Libanonu a částí severní Mezopotámie) jako konstituční monarchie v čele s králem Fajsalem, a vytvoření národní vlády.³⁹ Francouzská i britská vláda to ihned odmítly a na konferenci v San Remu konané v dubnu roku 1920 v Itálii, přidělily severní část Syropalestiny (dnešní Sýrie a Libanon) jako mandátní území Francii a jižní část (dnešní Jordánsko a Palestina) Británii. V červnu poslala Francie Fajsalovi, který odmítl cizí vládu nad jakoukoli částí Sýrie, ultimátum. K rozhodujícímu boji mezi ním a Francií pak došlo u Majsalún. Fajsalova vojska zde byla drtivou přesilou poražena a francouzská okupační vojska tak měla volnou cestu a 25. července 1920 vstoupila do Damašku. Fajsal byl poté

³⁶ Petran, T.; *Syria*; str. 57

³⁷ Hourani, A. H.; *Syria and Lebanon: A Political Essay*; str. 51-53

³⁸ tamtéž; str. 53

³⁹ Petran, T.; *Syria*; str. 59

z Damašku deportován do exilu, chvíli žil ve Velké Británii a později se za pomoci Britů stal králem Iráku.⁴⁰

Své mandátní území Francie rozdělila na šest částí podle náboženské příslušnosti místních obyvatel. První částí byl tzv. Velký Libanon zahrnující pobřežní města jako Bejrút, Sidon, Tyros, a údolí Biqá'. Z něj pak v roce 1926 vznikla Libanonská republika.⁴¹ V centrální Sýrii byly vytvořeny dva státečky, jeden s centrem v Damašku, druhý v Aleppu. Francie doufala, že tím rozdmýchá rivalitu mezi těmito dvěma městy, to se ale nepovedlo a Aleppo a Damašek byly roku 1924 spojeny, aby utvořily jednotný Syrský stát.⁴² Další částí rozděleného území byl horský státeček Džabal Drúz se sídlem v Suwajdě, jehož populaci tvořila náboženská menšina drúzů. Oblast kolem přístavního města Latákie se stala na zbytku Sýrie nezávislým státem alawitů⁴³ a konečně poslední částí francouzského mandátního území byl tzv. Sandžak Alexandretta, který byl teoreticky součástí Sýrie, prakticky byl však spravován samostatně s ohledem na jeho různorodou populaci. Toto území pak v roce 1939 připadlo, i přes velkou nelibost Arabů, kterých zde žila většina, Turecku.⁴⁴ Francie si tímto krokem chtěla zajistit, že Turecko se nestane spojencem Německa ve druhé světové válce.

I přesto, že celkový počet obyvatel celé oblasti nepřesahoval tři miliony, považovali Francouzi za praktické rozdělit ji na pět států s pěti různými vládami, administrativami, finančními správami a ústavami. Byl to

⁴⁰ Bullard, R.; *The Middle East: A Political and Economic Survey*; str. 457

⁴¹ tamtéž; str. 457

⁴² Petran, T.; *Syria*; str. 62

⁴³ alawité = náboženská skupina žijící převážně v Sýrii, která se odštěpila od ší'itské větve ismá'ilitů. Termín v překladu znamená - následovníci °Alího. Jejich původ lze vysledovat k 11. ší'itskému imámovi al-Hasanovi al-Askarímu a jeho žáku Ibn Nusajrovi. Proto jsou někdy také nazýváni *nusajrové*. Mnohými muslimy ale nejsou alawité za muslimy považováni. (http://atheism.about.com/library/FAQs/islam/blfaq_islam_alawis.htm; cit. dne 16. 4. 2012)

⁴⁴ Bullard, R.; *The Middle East: A Political and Economic Survey*; str. 457

jeden z hlavních důvodů nespokojenosti a nepokojů v Sýrii během celého období francouzského mandátu.⁴⁵

Francouzi v Sýrii také hned na začátku začali organizovat místní armádu, tzv. *Troupes Spéciales*. Jelikož ale sunnitská elita byla příliš vlastenecká na to, aby se stala její součástí, většinu vojáků tvořili příslušníci menšin.⁴⁶

Prvních pět let francouzské okupace bylo obdobím obecné nespokojenosti a ojedinělých vzpour, které vyvrcholily v roce 1925 tzv. povstáním drúzů⁴⁷, které se rozšířilo z oblasti Džabal Drúz pod vedením sultána al-Atráše. K povstání se postupně připojila velká část obyvatel země a došlo až k dočasnému obsazení syrského hlavního města rebely. Francie zasáhla a bombardováním Damašku povstání téměř potlačila. Definitivně se jí to pak podařilo v roce 1927.⁴⁸ Bombardováním Damašku a zapojením senegalských vojenských jednotek k potlačení povstání si však Francie vysloužila velkou vlnu kritiky po celém světě. Dosavadní vysoký komisař v Sýrii byl odvolán a nahrazen jedním z nejvýznačnějších francouzských politiků té doby – Henri de Jouvelem.⁴⁹

Ten se ihned po nástupu do funkce snažil situaci v Sýrii uklidnit a vůbec poprvé prohlásil, že cílem Francie by mělo být sepsání smlouvy se syrským národem, která by nahradila mandát. V úřadu vydržel však jen šest měsíců, ve snaze o vyjednání smlouvy tak pokračoval jeho nástupce Henri Ponsot. Ten se domníval, že nejdůležitější je v první řadě zvolit konstituční shromáždění, jehož hlavním cílem bude vypracování ústavy. Ve volbách, které se konaly roku 1928, získal většinu Národní blok (al-

⁴⁵ Antonius, G.; *Syria and the French Mandate*; str. 526

⁴⁶ Rubin, B.; *Truth About Syria*; str. 32

⁴⁷ V zahraniční literatuře je toto povstání nazýváno jako „povstání drúzů“ podle místa, ze kterého se rozšířilo. V arabské literatuře (např. v knize Há'ulá hakamú Súrjia) však tato revoluce nese jméno „Velká syrská revoluce“ (ath-Thawra as-Súrjia al-Kubrú), aby tak bylo zřejmé, že do ní byl zapojen téměř celý národ.

⁴⁸ Antonius, G.; *Syria and the French Mandate*; str. 528

⁴⁹ tamtéž; str. 528

Kutla al-Wataníja)⁵⁰, celonárodní uskupení vzniklé přetvořením Lidové strany⁵¹ a začleněním městské elity, obchodníků, notáblů, intelektuálů a dalších do svých řad. V čele Národního bloku stáli dřívější aktivisté bojující ještě za nezávislost na Osmanské říši, jako například Džamíl Mardám Bej, Hášim al-Atásí nebo Sa^cdulláh al-Džábirí. Vůdcem bloku a prezidentem ústavodárného shromáždění byl pak v roce 1928 zvolen al-Atásí.⁵²

Spory mezi Francií a konstitučním shromážděním o výslednou podobu ústavy trvaly až do roku 1930, kdy bylo shromáždění rozpuštěno a Henri Ponsot publikoval celkem nečekaně text pěti ústav – pro Libanonskou republiku, Syrský stát, Státní správu Džabal Drúz, Státní správu Latákie a Sandžak Alexandretta.⁵³ Podle této ústavy, která platila až do roku 1950 (v určitých dobách však byla její platnost na čas pozastavena), měl stát v čele státu muslimský prezident volený jednokomorovým parlamentem, kterému však nebyl odpovědný. Ministři byli jmenováni prezidentem, odpovědni byli ale parlamentu. Zastoupení v parlamentu bylo určeno na základě geografickém i konfesním, aby byla zaručena práva menšin.⁵⁴

Sýrie tedy měla ústavu a po volbách roku 1932 tak mohla začít jednání o budoucí francouzsko-syrské smlouvě, která by nahradila mandát. Smlouva vytvořená podle vzoru smlouvy anglo-irácké byla nakonec podepsána 9. září 1936.⁵⁵ Měla zaručit nezávislost Sýrie a Libanonu, vstup obou států do Společnosti národů, začlenění drúzske a

⁵⁰ Antonius, G.; *Syria and the French Mandate*; str. 529

⁵¹ Lidová strana byla založena v roce 1925, když francouzský vysoký komisař povolil sloučení několika existujících národních skupin a vytvoření strany. Do jejího čela se postavil Dr. ^cAbd ar-Rahmán Šáhbandar a jejími hlavními cíli se staly: národní suverenita a jednota, plná osobní svoboda a soudní reformy. V roce 1928 byla Lidová strana přeměněna v Národní blok. (Torrey, G. H.; *Syrian Politics and The Military: 1945-1958*; str. 52-53)

⁵² Torrey, G. H.; *Syrian Politics and The Military: 1945-1958*; str. 53

⁵³ Antonius, G.; *Syria and the French Mandate*; str. 530

⁵⁴ Petran, T.; *Syria*; str. 67-68

⁵⁵ tamtéž; str. 68

alawitské oblasti do Sýrie, zachování dvou francouzských leteckých základen na území Sýrie a neomezená vojenská práva Francie na území Libanonu. Ještě téhož roku proběhly v Sýrii parlamentní volby, ve kterých většinu získal Národní blok a ujal se vlády. Nově zvoleným parlamentem pak byla francouzsko-syrská smlouva ratifikována, ze strany francouzské vlády k tomu však nikdy nedošlo.⁵⁶

Toto období národní vlády v Sýrii, kdy prezidentem se stal Hášim al-Atásí, trvalo jen do roku 1939 a nebylo příliš šťastné. Francie pomalu začala od smlouvy ustupovat a vymohla si od vlády nové kompromisy, jako například obnovu koncese *Banque de Syrie et du Liban* nebo celostátní ropnou koncesi pro společnost IPC⁵⁷, jejímž částečným vlastníkem Francie byla. Tyto vládní kompromisy vzbudily nevoli mezi lidmi a vyvolaly neshody i uvnitř Národního bloku. Francie se také snažila podnítit separatistické tendence v Džabal Drúz, Latákii nebo al-Džazíře⁵⁸ a sabotovala tak snahy vlády na začlenění těchto oblastí, jak stanovovala smlouva. Když pak v roce 1939 Francie smlouvu se Sýrií odmítla ratifikovat a ještě navíc předala Sandžak Alexandretta Turecku, vládní krize dosáhla vrcholu. Následné pouliční demonstrace v Sýrii pak vyústily ve francouzskou vojenskou intervenci, masové zatýkání a zabití stovek Syřanů. Vysoký komisař Gabriel Puaux pozastavil platnost ústavy, rozpustil parlament a ustanovil nepolitický *Kabinet správní rady*, který měl vládnout pomocí dekretů a jeho nařízení. Zároveň byla znovu dána autonomie Džabal Drúz a alawitské provincii.⁵⁹

⁵⁶ Bullard, R.; *The Middle East: A Political and Economic Survey*; str. 458

⁵⁷ IPC – Iraq Petroleum Company – je ropná společnost založená v roce 1928 jako nástupce Turkish Petroleum Company. Od roku 1925 měla monopol na průzkum ropných polí a produkci ropy v Iráku, kde byla v roce 1927 nalezena její velká ložiska kolem kurdského Mosulu. (<http://www.encyclopedia.com/doc/1G2-3424601352.html>; cit. dne 16. 4. 2012)

⁵⁸ al-Džazíra = severovýchodní oblast Sýrie ležící za řekou Eufrat (<http://countrystudies.us/syria/19.htm>; cit. dne 16. 4. 2012)

⁵⁹ Petran, T.; *Syria*; str. 76-77

V roce 1941 se Sýrie ocitla ve válečné zóně. Německé a italské letectvo využívalo s povolením režimu z Vichy⁶⁰ francouzských základen v Sýrii na své cestě do Iráku, kde podporovalo Rašída al-Kajláního⁶¹. Toto postupné pronikání Německa do Sýrie a obava z jeho útoku přes Turecko vedlo Británii spolu se Svobodnými Francouzi k intervenci do Sýrie a Libanonu v červnu roku 1941.⁶² Velitel svobodných francouzských vojsk, generál Georges Catroux, při vstupu do Sýrie prohlásil:

*„Ve jménu Svobodné Francie, která je tradiční a autentickou Francií, přicházím, abych ukončil mandát a prohlásil vás svobodnými a nezávislými. Budete tudíž od teď a nadále suverénním a nezávislým národem...Váš suverénní a nezávislý status bude garantován smlouvou, ve které budou definovány naše vzájemné vztahy. Smlouva bude vyjednána, jak nejdříve to bude možné mezi vašimi zástupci a mnou...“*⁶³

Britská vláda se připojila k tomuto prohlášení a potvrdila, že podporuje a ztotožňuje se s příslibem nezávislosti daným Sýrii generálem Catrouxem. 16. září 1941 tedy Catroux formálně vyhlásil nezávislost Sýrie a o jedenáct dní později tento status potvrdil i nový syrský parlament. Vše to bylo ale spíše pouze formální, než-li reálné.⁶⁴ Francie váhala s podepsáním smlouvy, když byl výsledek války ještě nejistý a

⁶⁰ Režim z Vichy je pojem, který je používán pro Francii v období druhé světové války od roku 1940 do roku 1944. V čele tohoto režimu stál maršál Pétain, který kolaboroval s nacistickým Německem. Formálně jeho vláda vládla celé Francii, prakticky však spravovala jen území jižní Francie. Režim z Vichy skončil vyloděním v Normandii a vyhlášením Provizorní vlády francouzské republiky Charlesem de Gaullem v červnu roku 1944.

(<http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/Holocaust/VichyRegime.html>; cit. dne 17. 4. 2012)

⁶¹ Rašíd al-Kajlání – byl politik a právník z prominentní sunnitské rodiny z Bagdádu. Poprvé se stal premiérem Iráku v roce 1933, podruhé pak v roce 1940. Kajlání viděl možnost vymanění Iráku z britského vlivu v přiklonění se k Německu a Itálii, se kterými začal rozvíjet užší vztahy. Byl proto Británií v lednu roku 1941 odstraněn z postu premiéra, již v dubnu se ale díky převratu do této funkce znovu vrátil. Britská vojska následně vedla s vojsky loajálními Kajláního vládě několik týdnů boje a nakonec donutila v květnu roku 1941 Kajláního s celou jeho vládou k útěku do Íránu. (Ghareeb E. A.; *Historical Dictionary of Iraq*; str. 131)

⁶² Bullard, R.; *The Middle East: A Political and Economic Survey*; str. 459

⁶³ Citováno dle: Longrigg, Stephen, H.; *Syria and Libanon under French Mandate*; str. 310

⁶⁴ Hitti, P. K.; *Syria, A Short History*; str. 248

bála se také, že Británie usiluje o nezávislost Sýrie a Libanonu jen proto, aby je zatáhla do sféry svého vlivu. I Sýrie a Libanon váhaly s podepsáním smlouvy, neshledávaly již žádnou výhodu ve spojení s Francií, která jim nemohla nijak pomoci, či je chránit.⁶⁵ Britové ale nadále trvali na tom, že slib nezávislosti má být dodržen, a tak pod jejich tlakem v roce 1943 Svobodní Francouzi obnovili platnost pozastavených ústav v obou zemích a připravili tak půdu pro všeobecné volby.⁶⁶

⁶⁵ Bullard, R.; *The Middle East: A Political and Economic Survey*; str. 459

⁶⁶ Petran, T.; *Syria*; str. 78

4 SÝRIE OD ROKU 1943 DO ZÍSKÁNÍ NEZÁVISLOSTI

4.1 Volby roku 1943

V březnu roku 1943 byl v Sýrii ustanoven provizorní parlament v čele s Atá al-Ajjúbím, který měl za úkol připravit nadcházející volby. Bylo rozhodnuto, že sněmovna bude složena ze 124 poslanců, přičemž každé menšině bude zaručen určitý počet mandátů. (viz příloha č. 1) Dále bylo stanoveno, že volby proběhnou ve dvou kolech. První kolo bylo naplánováno na 10. – 11. července a druhé na 26. července. Výsledek voleb byl jasným vítězstvím Národního bloku a jeho členové obsadili většinu nového parlamentu.⁶⁷ Ten se poprvé sešel 17. srpna u příležitosti volby prezidenta, jímž se stal Šukrí al-Quwatlí, který získal 118 ze 120 hlasů.⁶⁸ Premiérem byl pak jmenován Sa^cdulláh al-Džábírí.⁶⁹

4.2 Libanonská krize

Sýrie a Libanon byly ihned uznány Saudskou Arábií, Irákem a Egyptem.⁷⁰ Francie však nadále trvala na tom, že vzhledem k tomu, že byla mandátem pověřena Spojenými národy, jedině ony nebo jiná mezinárodní instituce, která by je nahradila po válce, může Francii této povinnosti zprostit, a tudíž mandát do konce války trvá. S tím syrská ani libanonská vláda nesouhlasily a usilovaly o okamžité zrušení mandátů na základě slibu generála Catrouxe z roku 1941. Byly v tom navíc plně podporovány anglickým diplomatickým zástupcem generálem Spearsem a americkým diplomatickým agentem Wadsworthem. Spor vyvrcholil 10.

⁶⁷ Hourani, A. H.; *Syria and Lebanon: A Political Essay*; str. 256

⁶⁸ Al-Kajálí, N.; *Dirása fí Táríh Súríja al-Sijásí al-Mu^ʿásir: 1920-1950*, str. 129

⁶⁹ Složení ministrů pak vypadalo takto: ministr zahraničí – Džamíl Mardám Bej, ministr vnitra – Lutfí al-Haffár, ministr financí – Chálid al-^cAzm, ministr obrany a informací – Nasúhí al-Buchárí, ministr veřejných prací a zásobování – Mazhar Raslán, ministr spravedlnosti – ^cAbdurrahmán al-Kajjálí a ministr zemědělství a obchodu – Taufíq Šámíja (Hourani, A. H.; *Syria and Lebanon: A Political Essay*; str. 256)

⁷⁰ Petran, T.; *Syria*; str. 78

listopadu 1943 v Libanonu, kdy nástupce generála Catrouxe, generální delegát Ch. Helleu, nechal zatknout libanonského prezidenta Bašára al-Chúrí a všechny ministry poté, co se libanonská vláda snažila přepracovat dosavadní libanonskou ústavu v neprospěch Francie. Helleu zároveň současnou ústavu zrušil a jmenoval prezidentem frankofilního oponenta Bašára al-Chúrí v posledních volbách – Emila Eddého. Tento počín vyvolal ostrou reakci v USA, ve Velké Británii i ostatních arabských zemích. V Bejrútu propukly protifrancouzské demonstrace, které si vyžádaly desítky mrtvých na obou stranách.⁷¹ K vyřešení situace tak byl povolán gen. Catroux, který měl důvěru jak libanonských politiků, tak Angličanů. Údajně byl ale při zažehnavání krize pod silným britským tlakem. Když totiž na své cestě do Libanonu projížděl Catroux Káhirou, sešel se tam s britským ministrem pro Střední východ Richardem Caseyem, který mu dal ultimátum, aby okamžitě propustil prezidenta i ministry a urovnal spor, jinak zasáhne britská branná moc. Catroux tedy musel splnit všechny požadavky libanonské vlády, prezident i ministři byli propuštěni, znovujmenováni do svých funkcí a Helleu byl okamžitě odvolán a nahrazen Y. Chataigneauem.⁷²

Sýrie se během krize v Libanonu postavila na stranu libanonské vlády a plně ji podporovala, přesto však v Sýrii zůstal klid a syrská vláda pod vlivem ministerského předsedy al-Džábirího postupovala proti Francii s větším taktem.⁷³ Po vyřešení krize se ale jak Sýrie, tak Libanon začaly mnohem intenzivněji domáhat stažení francouzských vojsk, zřízení vlastní armády a převzetí moci nad veškerou administrativou.

⁷¹ AMZV; PZ – *Bejrút*; zpráva vyslance v Bejrútu Dr. Bachtíka ze dne 15. 8. 1947

⁷² AMZV; LA – *Důvěrné*; Politická situace v Libanonu a francouzsko-libanonský incident; str. 8

⁷³ AMZV; LA – *Důvěrné*; tamtéž, podkapitola: *Postup vlády syrské v incidentu libanonsko-francouzském*; str. 10

4.3 Přesun moci do rukou Syřanů

V Sýrii byly důležité služby stále pod plnou kontrolou francouzského generálního delegáta a syrská vláda nad nimi neměla žádnou moc. Spravovány byly většinou Francouzi, kteří v nich zastávali ty nejvyšší posty. Syřané pak byli zaměstnání na pozicích nejnižších. Mezi tyto služby patřily:

- *Common Interests* (Společné zájmy) – několik oddělení, která se zabývala záležitostmi týkajícími se Sýrie i Libanonu, nejdůležitější z nich byla celní správa, kontrola koncesních společností a určité finanční, ekonomické a sociální služby. *Common Interests* byly financovány fondy, jejichž zdrojem byly převážně příjmy z cel.
- *Troupes Spéciales* (Speciální jednotky) – vojenské jednotky složené z místních obyvatel, Syřanů nebo Libanonců, které existovaly po celou dobu mandátu jako nedílná součást francouzské armády v Levantě.⁷⁴ Tito vojáci byli rekrutováni především z náboženských či etnických menšin a byli většinou loajální Francii.⁷⁵
- *Sûreté Générale* (Všeobecná bezpečnost) – organizace zodpovědná za vnitřní bezpečnost
- Kontrola beduínů
- Cenzura tisku – byla vždy v rukou Francie a mimoto zde ještě působil britský vojenský cenzor⁷⁶

Vedle těchto služeb, které byly zcela pod kontrolou Francie, byla omezována i práva syrské vlády ve věcech, které měly být plně v její moci. A to například různými administrativními či technickými poradci, kteří měli být jako úředníci vlády podřízeni ministrům, ve skutečnosti se

⁷⁴ Hourani, A. H.; *Syria and Lebanon: A Political Essay*; str. 280

⁷⁵ Longrigg, Stephen, H.; *Syria and Lebanon under French Mandate*; str. 341

⁷⁶ Hourani, A. H.; *Syria and Lebanon: A Political Essay*; str. 280-281

ale na ministerstvech, ke kterým byli přiřazeni, těšili téměř neomezené moci. Další omezení vlády vyplývalo z existence důstojníků tzv. *Services Spéciaux* (Tajných služeb), kteří byli rozmístěni po celé zemi. Teoreticky to byli zpravodajští důstojníci generálního delegáta, prakticky ale byla jejich moc v regionech, ve kterých působili, téměř neomezená. Svou vůli si mohli navíc vynucovat pomocí tzv. *Gardes Mobiles* (Pohotovostní stráž), polovojenskou policií, která jim byla plně k dispozici.⁷⁷

Není tedy divu, že Sýrie usilovala o plné převzetí kontroly nad těmito veřejnými službami a administrativou. Za těchto okolností se totiž ani zdaleka nemohla považovat za nezávislý stát.

Dne 22. prosince roku 1943 se sešel v Damašku generál Catroux a zástupci syrského a libanonského parlamentu, aby se dohodli na budoucím postupu předání moci. Výsledkem byla smlouva, podle které měly být *Common Interests* předány do rukou Sýrie a Libanonu počínaje datem 1. ledna 1944. (viz příloha č. 2) Zároveň se také dohodly Sýrie a Libanon na spravedlivém dělení zisků z *Common Interests*. K tomuto účelu byl zřízen tzv. *Higher Council of Common Interests* (HCCI), který měl na tyto zisky a jejich přerozdělování mezi Sýrii a Libanon dohlížet.⁷⁸ Bylo stanoveno, že HCCI bude sídlit střídavě v Bejrútu a Damašku vždy po dobu šesti měsíců v roce a zasedat v něm budou vždy tři zástupci z každé vlády, syrské i libanonské.⁷⁹

Dne 4. ledna 1944 se pak v Bejrútu konala slavnostní ceremonie, na které zástupci Sýrie, Libanonu a Francie podepsali smlouvu o předání *Common Interests*. Smlouva o zřízení HCCI pak byla definitivně stvrzena 18. března. 1944, kdy ji podepsal libanonský prezident Chúrí.⁸⁰

⁷⁷ Hourani, A. H.; *Syria and Lebanon: A Political Essay*; str. 281

⁷⁸ Chaitani, Y.; *Post-colonial Syria and Libanon: The Decline of Arab Nationalism and The Triumph of The State*; str. 19-20

⁷⁹ AMZV; *LA – Důvěrné*; Politická situace v Libanonu a francouzsko-libanonský incident; str. 12

⁸⁰ Chaitani, Y.; *Post-colonial Syria and Libanon: The Decline of Arab Nationalism and The Triumph of The State*; str. 19-20

4.4 Události roku 1944

Dne 10. února 1944 byl ustanoven novým francouzským generálním delegátem namísto Y. Chataigneau generál Beynet, jenž byl současně jmenován i velitelem francouzského vojska. I přes jeho počáteční chladné přijetí v Bejrútu, si Beynet, který pokračoval v politice gen. Catrouxe, postupně získal důvěru libanonské i syrské vlády. Svědčí o tom i výrok syrského ministra zahraničí Mardáma Beje:

„Co se týče našich vztahů s Francií, jsou ve vynikajícím stavu. Příjezd generála Beyneta jakožto diplomatického zplnomocněnce do Sýrie nemůže přispět k ničemu jinému, než ke zlepšení vřelých přátelských vztahů, které nás pojí s Francií.“⁸¹

Podle svých slov Beynet věřil, že se francouzsko-syrsko-libanonské vztahy zlepšují a bude možná i jistá spolupráce v budoucnosti.⁸²

V únoru byla také podepsána finanční smlouva mezi Anglií a Francií, která určila, že všechny oblasti pod kontrolou Francouzského výboru národního osvobození, budou spadat do tzv. *franc area* (měnová oblast franku). Zároveň byl pevně stanoven směnný kurz 200 franků za jednu britskou libru. Směnný kurz syrsko-libanonské libry byl pak pevně určen v poměru jedna libra za 22,65 franků a 8,83 syrsko-libanonské libry za jednu britskou libru. Byla tak zaručena stabilita měny do budoucnosti. Tato dohoda však vyvolala v Sýrii i Libanonu velkou kritiku, neboť odporovala deklaraci Spojenců z června roku 1941, která slibovala Sýrii i Libanonu plné členství v tzv. *sterling bloc* (oblast britské libry). Narušením

⁸¹ Citováno dle: AMZV; LA – *Důvěrné*; Politická situace v Libanonu a francouzsko-libanonský incident; str. 12

⁸² AMZV; LA – *Důvěrné*; Politická situace v Libanonu a francouzsko-libanonský incident; str. 9

spojení mezi britskou librou a měnou Sýrie a Libanonu se totiž vytvořila překážka mezi nimi a ostatními arabskými státy.⁸³

Důležitou událostí, ke které došlo v září⁸⁴ téhož roku, byla změna struktury syrského státu plným začleněním provincie Džabal Drúz. Formálně se tak stalo již v únoru roku 1942, přesto zde ale stále přetrvával speciální administrativní a finanční režim, který byl zrušen až nyní. Tento krok byl učiněn na žádost Administrativní rady Džabal Drúz. V alawitské provincii byla situace komplikovanější. I přesto, že se zde našli příznivci plného začlenění do syrského státu, stále zde existovaly i silné separatistické tendence podněcované Sulajmánem Muršidem⁸⁵ a jeho stoupenci.⁸⁶

Posun ve vnímání Sýrie jako suverénního státu nastal v červenci a září roku 1944, kdy byla její nezávislost postupně uznána Sovětským svazem a Spojenými státy. Obě země se shodly na tom, že tato nezávislost je bezpodmínečná, a že nebudou akceptovat žádnou privilegovanou či význačnou pozici Francie ani jiné velmoci v Sýrii či Libanonu. George Wadsworth, dřívější americký generální konzul a diplomatický zmocněnec, byl jmenován prvním velvyslancem pro Sýrii a Libanon. Za Rusko byl do stejné funkce jako první jmenován M. Solod. Po vzoru USA a Ruska pak uznaly nezávislost Sýrie i další státy a na

⁸³ Hourani, A. H.; *Syria and Lebanon: A Political Essay*; str. 290

⁸⁴ V knize: Longrigg, Stephen, H.; *Syria and Lebanon under French Mandate*; str. 344, a také v knize: Al-Kajálí, N.; *Dirása fí Táríh Súríja al-Sijásí al-Mu'ásir: 1920-1950*; str. 138, je uveden 20. prosinec jako datum, kdy byla dekretem začleněna provincie Džabal Drúz do syrského státu.

⁸⁵ Sulajmán Muršid – byl vůdce alawitů, který bojoval za autonomii alawitské provincie a její oddělení od syrského státu. V roce 1937 se stal členem syrského parlamentu, do kterého byl zvolen i v roce 1943. V roce 1946 byl pak centrální vládou v Damašku obviněn z podvratné činnosti a popraven. (Yaffe, G.; *Suleiman al-Murshid: Beginnings of an Alawi Leader*; str. 624-640)

⁸⁶ Hourani, A. H.; *Syria and Lebanon: A Political Essay*; str. 289

konci roku 1944 tak ze Spojenců či neutrálních států nečinilo již pouze Turecko.⁸⁷

K upevnění pozice Sýrie na mezinárodní scéně přispělo také založení Ligy arabských států, jehož se Sýrie účastnila jako nezávislý stát. Jednání o vytvoření Ligy probíhala od druhé poloviny roku 1943 a pokračovala v roce 1944 především díky iniciativě egyptského premiéra Mustafy Nahháse Paši. Ten svolal v červenci roku 1944 arabské státy na konferenci v Alexandrii, kde byly diskutovány tři možné podoby organizace: centralizovaný stát, federace států či volné spojenectví. Dne 7. října 1944 se pak zástupci Egypta, Sýrie, Transjordánska, Iráku a Libanonu shodli na volném spojenectví a podepsali tzv. *Alexandrijský protokol*. Po dalších jednáních byl 22. března 1945 Egyptem, Sýrií, Libanem, Transjordánskem, Irákem, Saudskou Arábií a Jemenem podepsán *Pakt Ligy arabských států* a vznikla tak jedna z nejstarších regionálních mezivládních organizací.⁸⁸

Ve druhé polovině roku 1944 došlo vlivem nespokojenosti a vnitřních sporů způsobených zejména pomalým předáváním *Common Interests* a *Troupes Spéciales* do rukou Syřanů, ke změně na domácí politické scéně, když byl 13. října nahrazen dosavadní ministerský předseda al-Džábirí Fárisem al-Chúrím, který doposud vykonával funkci předsedy parlamentu. Současně byl Chúrím jmenován i ministrem vnitra. Další složení ministrů vypadalo následovně: Džamíl Mardám Bej – ministr zahraničí, obrany a ekonomiky; Chálid al-^cAzm – ministr financí a zásobování; ^cAbdurrahmán al-Kajjálí – ministr spravedlnosti a informací.⁸⁹ Sa^cdulláh al-Džábirí se stal předsedou parlamentu.⁹⁰

⁸⁷ Hourani, A. H.; *Syria and Lebanon: A Political Essay*; str. 302

⁸⁸ Hätinger, B.; *The League Of Arab States*; str. 5

⁸⁹ Al-Kajjálí, N.; *Dirása fi Táríh Súrja al-Sijásí al-Mu^cásir: 1920-1950*; str. 138

⁹⁰ Longrigg, Stephen, H.; *Syria and Libanon under French Mandate*; str. 344

I když se Francouzi vzdávali svých pozic a práv velmi pomalu, ke konci roku 1944 byly do rukou Syřanů předány již téměř všechny důležité legislativní a administrativní funkce. Celní správa, finanční a ekonomické služby, kontrola tabákového monopolu a koncesních společností, cenzura tisku, kontrola beduínů a *Sûreté Générale*⁹¹ (i když *Sûreté aux Armées* si Francouzi ponechali)⁹², Oddělení pro památky, ochranné známky a autorské poplatky, veterinární služba, pošta, telegraf a kontrola železnic, to vše bylo již v plné moci Syřanů. I když ve většině oddělení ještě setrvávali francouzští důstojníci jako poradci, jejich počet se postupně snižoval.⁹³

Zbývalo tedy už jen několik málo služeb, které zůstávaly pod kontrolou Francie. Byly mezi nimi ale *Troupes Spéciales*, přičemž právě získání těchto jednotek pod své velení považovali Syřané za nejdůležitější. Dle veřejného mínění byla vlastní národní armáda a policie symbolem nezávislosti a národní suverenity. Lidé proto svůj požadavek na založení armády vyjadřovali v častých stávkách a demonstracích. Francouzi však podmiňovali odevzdání *Troupes Spéciales* uzavřením smluv se Sýrií a Libanonem, podle kterých by si zajistili v Levantě svůj vliv. V této otázce byly ale Sýrie i Libanon neústupné a trvaly na tom, že do konce války neuzavřou žádnou mezinárodní smlouvu.⁹⁴ Byly v tomto stanovisku navíc plně podporovány britským ministrem pro Sýrii a Libanon generálem Spearsem, jehož vlivu přičítali Francouzi velkou část problémů, se kterými se v Levantě setkávali. Není proto divu, že uvítali Spearsovo odvolání a nahrazení T. A. Shonem v prosinci roku 1944. Toto odvolání bylo dáváno do souvislosti s Churchillovou listopadovou

⁹¹ Chaitani ve své knize *Post-colonial Syria and Libanon* na str. 24 ale uvádí, že *Sûreté Générale* v této době ještě nebyly pod kontrolou Syřanů stejně jako *Troupes Spéciales*.

⁹² Hourani, A. H.; *Syria and Lebanon: A Political Essay*; str. 289

⁹³ Longrigg, Stephen, H.; *Syria and Libanon under French Mandate*; str. 341

⁹⁴ Chaitani, Y.; *Post-colonial Syria and Libanon: The Decline of Arab Nationalism and The Triumph of The State*; str. 24

návštěvou Paříže, při níž zřejmě došlo i na jednání o situaci ve státech Levanty.⁹⁵

Podle zprávy z ČS konzulátu v Bejrútu nastala po této návštěvě změna v britské politice a spekulovalo se o tom, že v Paříži došlo mezi Anglií a Francií k dohodě o rozdělení zájmových sfér na Blízkém východě. Zatímco Angličané si měli podržet svá privilegovaná postavení v Iráku, Transjordánsku a Palestině, státy Levanty měly zůstat v zájmové sféře Francie. Francouzské kruhy si pak tuto ochotu Anglie uznat francouzské zájmy v Levantě vysvětlovaly tím, že se Anglie obává možného sovětského vlivu v oblasti.⁹⁶

Ve smlouvě, kterou francouzská vláda chtěla Syřanům a Libanoncům nabídnout, byla zahrnuta vojenská dohoda, která požadovala právo na využívání námořních, vojenských a leteckých základen, a právo na vysílání vojenských misí, které by organizovaly syrskou a libanonskou armádu. Smlouva dále měla obsahovat diplomatickou a konsulární dohodu, která by zaručovala francouzským reprezentantům ve státech Levanty přednost před ostatními členy diplomatických sborů a poskytovala by francouzským představitelům právo hájit zájmy Sýrie a Libanonu ve státech, ve kterých by samy neměly zastoupení. Kulturní dohoda zas měla zajistit místo francouzskému jazyku a kultuře ve vzdělávání. Dohoda finanční pak měla zachovat spojení mezi syro-libanonskou měnou a frankem. Dalším závazkem pak mělo být přednostní zaměstnání francouzských poradců a techniků před ostatními národnostmi a zaručení adekvátní pozice francouzským školám, koncesním společnostem a jiným institucím. I francouzským politikům v té době ale bylo jasné, že na takové podmínky

⁹⁵ AMZV; LA – *důvěrné*; Zpráva ze dne 13. 2. 1945: Sýrie a Libanon – poměr k Francii; str. 1

⁹⁶ tamtéž; str. 1

Sýrie a Libanon těžko přistoupí, spokojili by se tedy i s přijetím minima požadavků, jen aby si uchovali svou tvář.⁹⁷

Sýrie ale uzavření jakékoli smlouvy s Francií dále odmítala, a co se týče armády, syrský ministr zahraničí prohlásil, že buď se s Francouzi dohodnou a převezmou *Troupes Spéciales*, nebo si vytvoří armádu vlastní. Na prosincovém zasedání parlamentu, kdy byl projednáván rozpočet na rok 1945, tak už byla dokonce zařazena položka 15 milionů syrských liber na vojsko.⁹⁸

4.5 Kritický rok 1945

Na začátku roku 1945 po návratu ze soukromých schůzek s americkým prezidentem Rooseveltem a britským ministerským předsedou Churchillem, prohlásil syrský prezident Quwatlí ve svém projevu před poslanci, že Sýrie již od začátku druhé světové války poskytovala veškeré své možnosti a dopravní prostředky Spojencům, a že nyní by se měla přímo zapojit do války. Dodal, že tímto krokem by si Sýrie zajistila právo účasti na mírové konferenci Spojených národů. Poslanci tento prezidentův návrh podpořili, a 26. února 1945 tak Sýrie oficiálně vyhlásila válku Německu a Japonsku (viz příloha č. 3), čímž si získala pozvánku na konferenci v San Franciscu. Ta se konala 26. června 1945 a stala se zakládající konferencí Organizace spojených národů, která ve funkci garanta kolektivní bezpečnosti a mírového řešení konfliktů nahradila Spojené národy. Tím, že se Sýrie účastnila této konference a stala se členem OSN, byla ostatními členy uznána její nezávislost na základě znění článku 78 listiny Spojených národů. Tento článek stanovoval, že na žádnou zemi, která je členem OSN, neplatí systém poručnictví, a že základem vztahů mezi všemi členy OSN je respektování jejich svrchovanosti a rovnosti. Sýrie tuto listinu podepsala již v dubnu

⁹⁷ Hourani, A. H.; *Syria and Lebanon: A Political Essay*; str. 294-295

⁹⁸ AMZV; *LA – důvěrné*; Zpráva ze dne 13. 2. 1945: Sýrie a Libanon – poměr k Francii; str. 3

téhož roku a od té chvíle se tedy stala v očích mezinárodního práva nezávislým státem.⁹⁹

Francie ovšem tuto skutečnost ignorovala a svůj tlak na syrskou vládu, aby podepsala smlouvu, ještě více zintenzivněla. Situace se vyhrotila poté, co se syrská vláda rozhodla ukončit výuku francouzského jazyka na základních školách. Francie prohlásila, že nepředá *Troupes Spéciales* do rukou Syřanů a nebude evakuovat své jednotky, dokud nebude ratifikována smlouva, která by zaručila výuku francouzštiny, nezávislost francouzských škol a francouzské ekonomické zájmy a vojenské základny na území Sýrie.¹⁰⁰

Doktor Bachtík z ČS zastupitelského úřadu v Bejrútu informoval depeší z 23. května 1945 o zhoršení syrsko-libanonsko-francouzských vztahů, které se dále vyhrotily příchodem nových francouzských vojsk, Senegalců, do Levanty. Stalo se tak bez předchozího souhlasu syrské a libanonské vlády, které v tom viděly další omezení jejich suverenity. Návrhy smlouvy (viz příloha č. 4), které v květnu předložil syrské a libanonské vládě generál Beynet, považovaly obě vlády za nepřijatelný a odmítly o něm jednat. Zároveň požadovaly svolání mimořádné schůze Ligy arabských států. Dosud byl prý v Damašku klid, ale obchody byly zavřeny.¹⁰¹

4.5.1 Bombardování Damašku

Na konci května se situace vyhrotila a po celé zemi se rozšířily protifrancouzské demonstrace. Lidé vyšli do ulic skandující, že *Majsalún se nebude opakovat*.¹⁰² Dne 19. května byly vyhlášeny stávky v Damašku, Bejrútu a dalších městech. Následující den pak propukly

⁹⁹ Al-Kajálí, N.; *Dirása fí Táríh Súrja al-Sijásí al-Mu'ásir: 1920-1950*; str. 167-168

¹⁰⁰ Petran, T.; *Syria*; str. 78

¹⁰¹ AMZV; *LA – důvěrné*; Bejrút – situace syrsko-libanonská; zpráva ze dne 24. 5. 1945

¹⁰² Chaitani, Y.; *Post-colonial Syria and Libanon: The Decline of Arab Nationalism and The Triumph of The State*; str. 30

mnohem agresivnější demonstrace v Aleppu, které vedly až k zásahu francouzských obrněných vozidel. Střety si vyžádaly několik desítek mrtvých a Francii se podařilo obnovit přísnou vojenskou kontrolu nad městem. Dne 24. května pak byla evakuována francouzská vojska z aleppské citadely.¹⁰³

Protifrancouzský odpor se projevil i v drúzské a alawitské oblasti, mrtvé si vyžádaly pouliční boje v Deir az-Zór, kde vzájemné násilí skončilo až britskou intervencí. Ve velkých městech ochromila generální stávka obchody na tři dny a bylo zřejmé, že francouzsko-syrské vztahy směřují ke zlomovému bodu. Ve dnech 28. a 29. května došlo k totálnímu kolapsu pořádku a zákonů, a ve zmatené atmosféře vzájemného obviňování a útoků docházelo k občasné střelbě. Francouzi se snažili přesvědčit svět, že vše je dílem „britských agentů“, kteří vyzbrojují dav a záměrně provokují zabíjení. Napětí vyvrcholilo večer 29. května, kdy byli francouzští vojenští velitelé v čele s Oliva-Rogetem vyprovokováni střelbou na francouzské ústředí a nařídili palbu a bombardování Damašku, které pokračovalo i následující den. Bombardován byl také Homs, Hamá a Aleppo.¹⁰⁴

Předseda parlamentu Sa^cdulláh al-Džábírí bydlel v té době v Damašku v hotelu Orient Palace, který byl také ostřelován. V přestrojení se mu podařilo utéct ve voze sovětského vyslance, jenž byl ubytován ve stejném hotelu.¹⁰⁵ O nastalé situaci se al-Džábírí vyjádřil takto: *„Damašek je bojištěm a město je odříznuto nejen od okolního světa, ale odříznuta je i ulice od ulice...Tanky jsou rozmístěny všude a kulky létají zpoza každého rohu...V úterý večer v 6:55 (30. května) začali střílet na budovu parlamentu.“*¹⁰⁶

¹⁰³ Longrigg, Stephen, H.; *Syria and Libanon under French Mandate*; str. 347-348

¹⁰⁴ tamtéž; str. 347-348

¹⁰⁵ AMZV; *PZ – Bejrút*; Politická zpráva ze dne 2. 8. 1945, str. 3

¹⁰⁶ Citováno dle: Chaitani, Y.; *Post-colonial Syria and Libanon: The Decline of Arab Nationalism and The Triumph of The State*; str. 30

4.5.2 Reakce Velké Británie na události v Sýrii

Politika Velké Británie ve státech Levanty byla založena na dvou dohodách s Francií, ke kterým se zavázala v roce 1941. V první řadě to bylo stvrzení prohlášení generála Catrouxe o uznání nezávislosti Sýrie a Libanonu, a v řadě druhé tzv. dohoda Lyttelton¹⁰⁷ – de Gaulle z 25. července 1941, ve které Anglie uznala privilegovanou pozici Francie ve státech Levanty ovšem pod podmínkou, že Sýrii a Libanonu bude dána nezávislost. Tím, že Anglie okupovala Sýrii a Libanon v roce 1941 a pomohla tam tak znovu nastolit francouzskou vládu, byla nyní částečně zodpovědná za činy Francie, a v očích ostatních Arabů tak byla posuzována i podle toho, co se právě v Sýrii či Libanonu dělo. Zároveň ale potřebovala francouzské přátelství v Evropě a ve světě a nemohla si tudíž dovolit ohrozit francouzsko-britské vztahy děním na Blízkém východě. Británie tedy musela postupovat opatrně s ohledem na obě strany, syrsko-libanonskou i francouzskou.¹⁰⁸

Rozkol mezi Francií a Británií mohlo způsobit francouzské podezření, že Anglie usiluje o stažení Francie z Levanty jen proto, aby mohla nahradit její místo. Británie se tedy toto podezření snažila neustálým ujišťováním vyvrátit.¹⁰⁹ Britský ministerský předseda Churchill například ve svém projevu před sněmovnou 27. února 1945, ve kterém referoval o průběhu Jaltské konference a následných schůzkách s arabskými vůdci, mimo jiné prohlásil: *„Musím jednou a provždy objasnit postoj vlády Jejího Veličenstva pokud jde o Sýrii a Libanon a vůči našim francouzským spojencům. Tento postoj se řídí prohlášeními z roku 1941... Tehdy a od té doby nadále britská vláda dala najevo, že se nikdy nebude snažit nahradit francouzský vliv vlivem britským ve státech Levanty. Jsme také pevně odhodláni respektovat nezávislost těchto států*

¹⁰⁷ Oliver Lyttelton – byl britský náměstek ministra, který měl na starost východní záležitosti a sídlil v Káhiře (White, D. S.; *Seeds of Discord: De Gaulle, Free France and the Allies*; str. 254)

¹⁰⁸ Hourani, A. H.; *Syria and Lebanon: A Political Essay*; str. 299

¹⁰⁹ tamtéž; str. 299

*a vynaložit to největší úsilí, abychom udrželi speciální pozici pro Francii s ohledem na mnohé kulturní a historické vztahy, které si Francie tak dlouho se Sýrií budovala.*¹¹⁰

I přes tato ujišťování však Francouzi obviňovali Británii z podněcování nepokojů a podezírali ji, že chce v Sýrii zaujmout jejich místo.

Británie měla v květnu roku 1945 na výběr ze tří možností: jít na pomoc Francii, stát stranou a nechat Francii a Sýrii, aby si krizi vyřešily samy, nebo se postavit na stranu Sýrie a podpořit ji v jejím boji za nezávislost. Británie si vybrala možnost třetí, i když to znamenalo prudké zhoršení jejích vztahů s Francií.¹¹¹

Výrazný vliv na rozhodnutí Británie měl v té době šéf Východního oddělení Ministerstva zahraničí v Londýně R. M. A. Hankey. Hankey nechtěl, aby byla Francie úplně vytlačena z Levanty, neboť i sama Británie požadovala základny v Sýrii. A kdyby si je v Sýrii založila, zatímco Francie by byla vytlačena, nemohla by pak již Británie upřímně tvrdit, že neměla v Sýrii žádné zájmy. Jedinou nadějí tedy podle něj bylo přesvědčit Sýrii a Libanon, že po válce bude mít OSN z bezpečnostních důvodů rozmístěny základny všude. Amerika například v Západní Indii a Indočíně, Británie již má základny po celém světě a Francie bude mít tedy na starosti bezpečnost východního Středomoří a bude tudíž muset mít základny v Sýrii.¹¹²

Hankey se po celou dobu snažil ujišťovat Sýrii i Francii, že jejich zájmy nebudou ohroženy. Připouštěl ale, že pokud Francie nebude chtít

¹¹⁰ Citováno dle: Hourani, A. H.; *Syria and Lebanon: A Political Essay*; str. 301

¹¹¹ Louis, W. R.; *The British Empire in the Middle East 1945-1951*; str. 148

¹¹² tamtéž; str. 148-153

v ničem ustoupit, Británie bude muset trvat na jejím úplném stažení i za cenu, že sama ztratí šanci na své základny v Sýrii.¹¹³

Zároveň ale Hankey také tušil, že pokud nechají Sýrii a Libanon zcela bez vlivu evropských mocností, hrozí nebezpečí, že jejich místo nahradí Sovětský svaz. Po událostech na konci května mu už ale bylo jasné, že syrská nenávisť vůči Francii je tak velká, že Britové nemohou udělat nic, čím by Francouzům pomohli a zajistili jim v Sýrii privilegované postavení. *„Naše moc pomoci Francii v těchto zemích je u konce,“* prohlásil, *„měly bychom přestat mluvit o speciální pozici pro Francii v Levantě.“* V jiném výroku dále poznamenal: *„Celý arabský svět pozorně sleduje situaci a naše nejširší zájmy, strategické a politické, jsou tak příliš silně zasaženy...Nemůžeme si dovolit nesplnit naše sliby nezávislosti, které jsme dali státům Levanty, protože dopad na naši pozici ve zbytku Blízkého východu by byl katastrofální.“*¹¹⁴

I když tedy ještě 28. května telegrafoval Churchill osobní zprávu generálu Bernardu Pagetovi, vrchnímu veliteli britských vojsk, aby zachoval striktně nestranný postoj vůči oběma stranám, již o tři dny později, 31. května, instruoval Pageta v dalším telegramu, aby zajistil příměří a donutil Francouze stáhnout se do svých kasáren. Chvíli po odeslání tohoto telegramu obdržel Churchill zprávu od syrského prezidenta Quwatlího (viz příloha č. 5), ve které prezident odsuzoval francouzský útok. Tato zpráva přesvědčila Churchilla o správnosti jeho rozhodnutí.¹¹⁵

Devátá britská armáda tedy dle příkazu začala zjednávat v Sýrii klid. Francouzské posádky se stáhly a jejich velitelé, pokud byli Francouzi, byli odesláni do Libanonu. Posádky v Damašku byly obklíčeny

¹¹³ Louis, W. R.; *The British Empire in the Middle East 1945-1951*; str. 155

¹¹⁴ Citováno dle: Louis, W. R.; *The British Empire in the Middle East 1945-1951*; str. 162-167

¹¹⁵ tamtéž; str. 168-170

a hlídány anglickými vojsky.¹¹⁶ Francouzi považovali zásah Británie za zradu. „*Nejsme...*“, řekl de Gaulle britskému velvyslanci Duffu Cooperovi, „*v současné době v pozici, kdy bychom proti vám zahájili nepřátelské akce, ale vy jste urazili Francii a zradili Západ. To nemůže být zapomenuto.*“¹¹⁷ Podle britského velvyslance byl de Gaulle skutečně přesvědčen, že celý incident byl zinscenován Brity, aby mohli uskutečnit jejich dlouhodobý plán vyhnat Francouze z Levanty a zaujmout jejich místo.¹¹⁸

Co se týče postoje Spojených států během květnové krize, stály proti Francii a plně podporovaly Sýrii v jejím boji za úplnou nezávislost. Neschvalovaly ani žádné privilegované postavení Francie na syrském území. Postoj sovětského velvyslance v Sýrii byl spíše rezervovaný, francouzský postup ale také neschvaloval.¹¹⁹

Celý incident si nakonec vyžádal na straně Syřanů několik set mrtvých, jejich počet se ale liší zdroj od zdroje. Jeden tvrdí, že to bylo kolem 400¹²⁰ mrtvých, jiný tentokrát arabský zdroj¹²¹ uvádí 616 mrtvých a 2072 raněných.

4.5.3 Situace po květnové krizi

V červnu roku 1945 předali syrští a libanonští ministři v Londýně britské vládě tzv. *note verbale*¹²², kde prohlásili, že nepřistoupí na žádnou smlouvu s Francií, ani jí nepřiznají žádný vliv na svém území. Dále uvedli, že vztahy s Francií budou určovány pouze na základě mezinárodního práva, jak je tomu zvykem mezi dvěma nezávislými státy. Ve stejnou

¹¹⁶ AMZV; PZ – Bejrút; Politická zpráva ze dne 2. 8. 1945, str. 3

¹¹⁷ Citováno dle: Louis, W. R.; *The British Empire in the Middle East 1945-1951*; str. 148

¹¹⁸ Louis, W. R.; *The British Empire in the Middle East 1945-1951*; str. 148

¹¹⁹ AMZV; LA – důvěrné; Zpráva Dr. Bachtíka ze dne 1. 6. 1945

¹²⁰ Tento počet uvádí kniha S. H. Longrigga: *Syria and Libanon under French Mandate*, str. 349

¹²¹ Munáfichí, Adnán; al-Madní, S.; *Há'ulá hakamú Súrjja*; str. 44

¹²² note verbale = diplomatická komunikace připravená ve třetí osobě a nepodepsaná. Je méně formální než nóta, ale více formální než memorandum.

(<http://dictionary.reference.com/browse/note+verbale>; cit. dne 17. 4. 2012)

dobu se také v Káhiře sešla Rada Ligy arabských států, aby projednala francouzskou agresi vůči Sýrii, a vydala rezoluce, které podpořily syrské a libanonské požadavky na evakuaci všech zahraničních vojsk z jejich území.¹²³

Dne 21. června se sešla syrská a libanonská vláda v Damašku a vydaly společné prohlášení, které vyzývalo k uplatnění rezolucí Arabské ligy. Požadovali propuštění francouzských úředníků, převzetí *Troupes Spéciales* a úplné stažení francouzských vojsk z území Sýrie i Libanonu. Francouzský generální delegát Beynet byl zcela izolován a pouze očekával instrukce z Paříže. Ty dorazily na začátku července a obsahovaly povolení k okamžitému předání *Troupes Spéciales* do rukou Syřanů s hodícím se vysvětlením, že to nyní konečně umožnila celosvětová válečná situace. Francouzi nyní neztráceli čas a již o čtrnáct dní později byly ohlášeny přípravy na předání kasáren a skladů. Začátkem srpna bylo konečně v Bejrútu předáno prvních tisíc libanonských vojáků Ministerstvu obrany.¹²⁴

Vládě Fárise al-Chúrího byla vyčítána slabost, na konci srpna roku 1945 tedy byli ministři vyměněni.¹²⁵ Premiér zůstal prozatím stejný, ne však na dlouho. Po rezignaci tří ministrů se vláda v říjnu znovu změnila¹²⁶ a novým premiérem se opět stal Sa^cdulláh al-Džábírí.¹²⁷

Více než domácí politickou scénu ale nyní všichni Syřané s napětím sledovali jednání Velké Británie a Francie o jejich budoucím

¹²³ Chaitani, Y.; *Post-colonial Syria and Libanon: The Decline of Arab Nationalism and The Triumph of The State*; str. 30

¹²⁴ Longrigg, Stephen, H.; *Syria and Libanon under French Mandate*; str. 349

¹²⁵ Min. vnitra – Lutfi al-Haffár; min. zásobování – Hasan Džabbára; min. práce - Hikmat al-Hákim; min. zahraničí – Micha'íl Lijan; min. financí – Chálid al-^cAzm; min. spravedlnosti – Sabrí al-^cAsalí; min. ekonomiky a vzdělávání – Ahmad aš-Šarabatí (Longrigg, Stephen, H.; *Syria and Libanon under French Mandate*; str. 350)

¹²⁶ Premiér, min. obrany a min. zahraničí - Sa^cdulláh al-Džábírí; min. spravedlnosti a vzdělávání - Sabrí al-^cAsalí; min. práce a financí – Na^cím Antákí; min. vnitra - Lutfi al-Haffár (Longrigg, Stephen, H.; *Syria and Libanon under French Mandate*; str. 350)

¹²⁷ Longrigg, Stephen, H.; *Syria and Libanon under French Mandate*; str. 350

postavení na Blízkém východě. Výsledkem těchto jednání byla tzv. Bevin – Bidaultova dohoda, které bylo dosaženo v prosinci roku 1945, a obě mocnosti v ní odsouhlasily stažení svých vojsk z území Sýrie i Libanonu. Syrská a libanonská delegace u OSN byly následně vyzvány, aby předaly svůj případ Radě bezpečnosti. Po přezkoumání syrsko-libanonské stížnosti pak předložily Spojené státy reprezentující Radu bezpečnosti rezoluci vyzývající ke stažení všech cizích vojsk z území Sýrie a Libanonu co nejdříve to bude možné. Krátce poté vydaly Francie a Velká Británie společné prohlášení, ve kterém stálo, že „*obě mocnosti si přejí vidět zcela nezávislou Sýrii i Libanon*“.¹²⁸ Francouzští a britští vojenští experti se poté 21. prosince sešli v Bejrútu, aby se domluvili na průběhu stažení.¹²⁹ To ovšem nebylo tak jednoduché, neboť obě strany požadovaly, aby se stažením začala právě druhá strana. Vláda syrská a libanonská by preferovaly, kdyby britská vojska zůstala o trochu déle, dokud nebude francouzská evakuace již probíhat. Konečně v únoru roku 1946 rozhodla Rada bezpečnosti o stažení vojsk obou států najednou.¹³⁰

V této chvíli byla již uznána nezávislost Sýrie a Libanonu Spojenými státy, Velkou Británií, Sovětským svazem, Čínou, Belgií, Polskem, Jugoslávií, Chile, Mexikem, Irákem, Íránem a Egyptem. Neuznalo ji prozatím Turecko, kvůli sporům okolo Sandžaku Alexandretta, a Řecko, které samo nebylo ještě konsolidováno.¹³¹ Turecko nakonec uznalo nezávislost Sýrie a Libanonu v březnu roku 1946.¹³² Co se týče Československa, vláda se usnesla na uznání nezávislosti levantských států na své 28. schůzi dne 5. února 1946. (viz

¹²⁸ Citováno dle: Chaitani, Y.; *Post-colonial Syria and Libanon: The Decline of Arab Nationalism and The Triumph of The State*; str. 32

¹²⁹ Chaitani, Y.; *Post-colonial Syria and Libanon: The Decline of Arab Nationalism and The Triumph of The State*; str. 32

¹³⁰ Torrey, G. H.; *Syrian Politics and The Military: 1945-1958*; str. 19

¹³¹ AMZV; *TO – O – Sýrie (3)*; Sýrie a Libanon – bezpodmínečné uznání; str. 2

¹³² Longrigg, Stephen, H.; *Syria and Libanon under French Mandate*; str. 351

příloha č. 6) Dne 4. března pak byla nóta o uznání Sýrie předána vládě v Damašku.¹³³

Dne 1. března roku 1946 znovu začala britsko-francouzská jednání, tentokrát v Paříži. Bylo rozhodnuto o okamžitém definitivním stažení vojsk ze Sýrie, které mělo proběhnout během sedmi týdnů. Na Libanon si Francie vyžádala více času, do konce srpna téhož roku.¹³⁴

Evakuace ze Sýrie, označovaná také arabským termínem *džalá'*, byla definitivně dokončena 17. dubna 1946. Poprvé v historii se tedy Sýrie stala zcela nezávislým a suverénním státem.¹³⁵

¹³³ AMZV; TO – O – Sýrie (3); MZV, Usnesení 28. schůze vlády

¹³⁴ Longrigg, Stephen, H.; *Syria and Libanon under French Mandate*; str. 355

¹³⁵ Al-Kajálí, N.; *Dirása fi Táríh Súríja al-Sijásí al-Mu'ásir: 1920-1950*; str. 214

5 PRVNÍ ROKY SAMOSTATNOSTI A BUDOVÁNÍ SYRSKÉHO STÁTU

Oslavy zisku nezávislosti probíhaly po celé Sýrii několik dní. Účastnili se jich všichni členové Ligy arabských států s početnými vojenskými delegacemi i celými vojenskými oddíly. Podle zprávy konzula Bachtíka z Bejrútu pořádal prezident Quwatlí galavečeři a poté recepci v hotelu Orient Palace. Konaly se slavnosti na univerzitě, přehlídky jednotek všech arabských států sdružených v Lize, recepce pořádané jednotlivými arabskými delegacemi, sportovní závody a různé zábavy pro široké vrstvy obyvatel. Zvláštní význam byl přikládán přítomnosti delegace Saudské Arábie v čele s následníkem trůnu emírem Fajsalem, který byl současně ministrem zahraničí. Na tiskové konferenci Fajsal vyjádřil radost nad dosažením úplné nezávislosti Sýrie, která je prvním ze všech států sdružených v Arabské lize, kterému se to podařilo. Prezident Quwatlí ve svém projevu 18. dubna 1946 mimo jiné prohlásil: „*Dnes, dne 18. dubna 1946, Sýrie je nejnezávislejším a nejsvrchovanějším státem ze všech arabských států Středního Orientu. Přestal by jím býti, kdyby byl rozšířen.*“¹³⁶ Tímto prezident zřejmě narážel na plán Velké Sýrie, s nímž nesouhlasil.¹³⁷ (viz další podkapitola)

Sýrie tedy byla nezávislá, ale dlouholetá přítomnost francouzské mandátní správy, rozdělení země na několik administrativních celků během francouzské okupace a také vědomí ztráty dřívějších území Velké Sýrie zanechalo hluboký dopad na situaci v Sýrii a atmosféru mezi lidmi. Tradiční syrští političtí představitelé sestávající z městských hodnostářů, prosperujících obchodníků a zemědělců, náboženských vůdců a bývalých osmanských provinčních úředníků, pocházející většinou ze sunnitské

¹³⁶ Citováno dle: AMZV; *PZ – Bejrút*; Politická zpráva č. 2 z Bejrútu ze dne 29. 4. 1946; Odchod spojeneckých vojsk ze Sýrie

¹³⁷ AMZV; *PZ – Bejrút*; Politická zpráva č. 2 z Bejrútu ze dne 29. 4. 1946; Odchod spojeneckých vojsk ze Sýrie

většiny obyvatel Damašku, Aleppa, Homsu a Hamá,¹³⁸ dominovali politické scéně i po získání nezávislosti. Tato vládnoucí třída se však musela potýkat s vedením země, která nebyla ani zdaleka jednotná. Náboženské rozdíly spojené s ekonomickou stratifikací obyvatel představovaly zdroj nespokojenosti příslušníků menšin a chudiny vůči vládnoucí sunnitské většině.¹³⁹

Zisk nezávislosti a s ním spojený ekonomický růst země měl pak za následek změnu v dosavadní struktuře společnosti a podkopal tradiční politické základy starého režimu. Druhá světová válka poskytla speciální podmínky pro akumulaci kapitálu, a když Francouzi konečně opustili zemi, ekonomická expanze mohla začít. Obchodníci zavedli mechanizované zemědělství a například dříve neobdělávané rozsáhlé pláně al-Džazíry přeměnili v obilnici, která dokonce produkovala přebytek na vývoz. Desetkrát se zvýšilo také pěstování bavlny, která byla brzy vyvážena do mnoha zemí. Tento vývoj byl doprovázen rozvojem lehkých zemědělsko-zpracovatelských odvětví. Od roku 1945 do roku 1954 bylo založeno 37 nových firem a průmyslová výroba rostla v první polovině padesátých let o 12% ročně. Tento hospodářský růst pak vedl k novému formování tříd.¹⁴⁰

Politika notáblů byla slovy Alberta Houraniho nahrazena politikou byrokracie ale také politikou venkova, který bojoval proti městským skupinám o kontrolu měst a vlády. Hanná Batátu¹⁴¹ popsal tehdejší situaci takto: „*Venkovští lidé se vedeni ekonomickou tísní či nedostatkem bezpečnosti stěhovali do hlavních měst, usazovali se v okrajových*

¹³⁸ Kelidar, A.; *States without Foundations: The Political Evolution of State and Society in the Arab East*; str. 327

¹³⁹ Sunayama, S.; *Syria and Saudi Arabia 1978-1990: Collaboration and Conflicts in the Oil Era*; str. 17

¹⁴⁰ Hinnebush, R.; *Syria: Revolution from above*; str. 25-26

¹⁴¹ Hanná Batátu – byl palestinský historik, který se specializoval na historii Iráku a moderního arabského východu. V roce 1948 emigroval do USA, kde vystudoval a později získal doktorát na Harvardu. (<http://www.amazon.com/Hanna-Batatu/e/B001HD00XG>; cit. dne 17. 4. 2012)

čtvrtích, kde zanedlouho navázali vztahy s městskou chudinou, která sama byla často tvořena dřívějšími migranty z venkova, a společně pak napadali staré zavedené třídy.“ Ale, „v ostrém kontrastu s výsledky konfliktů města a venkova v minulých staletích, venkované nyní dosáhli trvalejšího, i když nestabilního vítězství díky svému pronikání do syrské armády.“¹⁴²

Rostoucí střední třída ve městech, učitelé a studenti, armádní důstojníci, z nichž mnozí byli venkovského původu, byli předurčeni rozbít základy moci staré elity a jejich kontroly nad zemí. Požadovali zpřístupnění a aktivní účast na politickém procesu, který jim byl dříve odepřen, a staršímu vedení začínalo být jasné, že nemůže tuto nově radikalizovanou inteligenci a příslušníky menšin – drúzů, ismá^čílitů¹⁴³ a především alawitů – z politického života zcela vyloučit. Na politické scéně pak tyto nové síly tíhly zejména k moderním politickým organizacím – komunistům, Muslimskému bratrstvu, Syrské národně sociální straně, či straně Ba^čas, jejichž vzestup začal již několik let před získáním nezávislosti.¹⁴⁴

5.1 Domácí politická scéna

Nejstarším a svého času nejmocnějším politickým uskupením v Sýrii byl **Národní blok** (al-Qutla al-Watanija), který vznikl přetvořením z Lidové strany v roce 1928 a dominoval politické scéně po celou dobu francouzského mandátu. Blok byl ale spíše, jak název naznačuje, seskupením jednotlivců, jejichž zájmy byly slučitelné jen do té doby, co měli společného nepřítele – Francii. Po celou dobu působení na politické

¹⁴² Citováno dle: Khoury, P. S.; *Continuity and Change in Syrian Political Life*; str. 1393

¹⁴³ ismá^čílité = ší^čitská větev nazvaná podle Ismá^číla, syna 6. imáma Dža^čfara as-Sádiqa. Podle ismá^čílitů je duše a rozum ztělesněna v imámovi, který má titul Agá Chán a sídlí v Indii. (Bahbouh, Ch., Fleissig, J., Raczyński, R.; *Encyklopedie islámu*; str. 128)

¹⁴⁴ Khoury, P. S.; *Continuity and Change in Syrian Political Life*; str. 1393

scéně usilovali členové Bloku o získání nezávislosti, a když dosáhli svého cíle, uskupení se začalo rozpadat.¹⁴⁵

Další stranou, která byla založena již v roce 1924, byla **Komunistická strana Sýrie a Libanonu** (al-Hizb aš-Šujú'í as-Súrí al-Lubnání), ze které pak v roce 1944 vznikla Komunistická strana Sýrie. Většího významu však nabyła až ve třicátých letech, kdy se do jejího čela postavil Chálid Baghdáš z Damašku, který později vystudoval na komunistické Univerzitě pracujících východu v Moskvě. Většinu času však strana setrvala v ilegalitě a větší roli sehrála až v padesátých letech.¹⁴⁶

Pozornost si dále zaslouží **Syrská národně sociální strana** (Syrian Social National Party – SSNP; al-Hizb as-Súrí al-Qawmí al-Idžtimá'í), běžně označovaná také jako PPS podle francouzského *Parti Populaire Syrien*. Byla založena v polovině třicátých let libanonským křesťanem Antúnem Sa'ádou, ale až do roku 1950 byla ilegální. Základní zásadou strany byla víra, že existuje rozdíl mezi syrským nacionalismem a arabským nacionalismem a hlavním cílem strany tedy bylo obnovení jednoty geografické Sýrie, která podle jejích představ sahala až k Suezskému kanálu a zahrnovala také Kypr. Program strany volal po znárodnění všech zdrojů a svrnutí vládnoucí feudální třídy vlastníků půdy. Strana také usilovala o oddělení státu od náboženství a o ukončení vlivu náboženských vůdců na vládu. SSNP si získala spoustu příznivců hlavně mezi mladými intelektuály, studenty a učiteli, jak v Sýrii, tak v Libanonu. Začala být tak silná, že byla syrskou vládou raději potlačena a Sa'áda byl v roce 1949 popraven libanonskou vládou. Pro ostatní členy strany se stal mučedníkem.¹⁴⁷

¹⁴⁵ Torrey, G. H.; *Syrian Politics and The Military: 1945-1958*; str. 52-58

¹⁴⁶ AMZV; *PZ – Damašek*; Současná situace ideologického boje v Sýrii; str. 13

¹⁴⁷ Torrey, G. H.; *Syrian Politics and The Military: 1945-1958*; str. 58-59

Ve zprávě z Damašku z 22. prosince 1957 pro československé MZV od pana Stupky je tato strana označovaná jako fašistická a byla prý založena za podpory Mussoliniho a Hitlera. Po skončení války se stala slovy pana Stupky *imperialistickou agenturou*, ke které se klonila Velká Británie i USA a členové strany byli prý zaměstnáváni v amerických či anglických hospodářských a obchodních podnicích, školách a obchodních komorách.¹⁴⁸

V roce 1940 byla založena **Strana arabské obrody** (Hizb al-Ba^ʿas al-^ʿArabí), ze které později v roce 1952 vznikla sloučením se Socialistickou stranou Socialistická strana arabské obrody (Hizb al-Ba^ʿas al-^ʿArabí al-Ištirákí) nazývaná zkráceně jen Ba^ʿas. Zakladateli Strany arabské obrody byli dva učitelé Míšel Aflaq a Saláhuddín al-Bítár, jež revoluce v Iráku v roce 1941 přiměla utvořit výbor pro podporu tamějšího osvobozenického boje. Tento výbor, který se neustále rozšiřoval, se později stal zárodkem strany.¹⁴⁹

V roce 1944 se z hnutí stala strana a v roce 1947 byl pořádán první sjezd, kterého se zúčastnilo na 250 jejích členů. Většina pocházela z řad studentů, učitelů, veřejných zaměstnanců, tedy z jádra nově vznikající syrské střední vrstvy. Aflaq byl na sjezdu zvolen filozofem a ideologem strany a Bítár se stal organizačním a administrativním vůdcem. Mottem konstituce, která byla na tomto zakládajícím sjezdu přijata, se stalo heslo: „*Jednota, svoboda, socialismus.*“ Z těchto tří byla právě arabská jednota považována za nejdůležitější a základní katalyzátor arabského znovuvzkříšení. Jednota pak měla pomoci Arabům dosáhnout druhého cíle, tedy osvobození od zahraničního imperialismu a kolonialismu. Pokud jde o socialismus, Aflaq odmítal tradiční dogmatickou definici a tvrdil, že jeho socialismus je víc než jen majetková rovnost, poskytnutí jídla,

¹⁴⁸ AMZV; PZ – Damašek; Současná situace ideologického boje v Sýrii; str. 12

¹⁴⁹ AMZV; PZ – Damašek; Vývoj ba^ʿasistického hnutí v Sýrii do roku 1960; str. 1

přístřeší či oblečení. Vyšším cílem bylo podle něj osvobození talentu a schopností jednotlivce.¹⁵⁰

Učení o jediném nedělitelném arabském národě bylo centrální ideologií strany. Tento arabský „superstát“ měl být založen na sekulárním spíše než na islámském základě, nicméně křesťané a jiné náboženské menšiny byly nabádány, aby pokládaly islám za „milované kulturní dědictví“. Náboženský život a hodnoty měly nadále přetrvat v atmosféře náboženské tolerance. Co se týče zahraniční politiky, prosazovala strana spíše neutralitu a nepřiklání se k velmocím. Aflaqa i Bítára zaujaly marxistické vize utopické společnosti bez vykořisťování, ale nebyli nakloněni komunismu, který byl podle nich podřízený sovětským zájmům a tudíž škodlivý pro arabské národní sebeurčení.¹⁵¹

Ve čtyřicátých letech byla ale moc strany Ba^cas ještě marginální, její čas měl teprve přijít.

5.2 Geopolitická pozice Sýrie a plány na sjednocení

Když Sýrie získala nezávislost, konflikt mezi arabskými vůdci o vedoucí postavení v arabském světě, tedy konflikt mimo jiné i o kontrolu Sýrie, ještě více zintenzivněl. Využily jej i západní mocnosti, především Spojené státy, které měly rozhodující vliv v Saudské Arábii a stále více rostoucí vliv v Egyptě, a Velká Británie, která dosud vojensky okupovala Irák, Transjordánsko, Egypt a Palestinu. V souladu se svojí politikou podpory arabského dynastického nacionalismu a v naději, že tak zabrání sovětskému a americkému pronikání, pobídla Británie během války své arabské chráněnce k vytvoření určitého typu arabské unie.¹⁵² Jednání o

¹⁵⁰ Federal Research Division; *Syria: A Country Study*; str. 208

¹⁵¹ tamtéž; str. 209

¹⁵² Dne 29. května roku 1941 prohlásil britský ministr zahraničí Anthony Eden ve svém projevu v Panském domě (The Mansion House), že britská vláda považuje za přirozené a správné, že mezi-arabské vztahy budou posíleny a „dá svoji plnou podporu jakémukoli plánu, který bude vyžadovat všeobecné schválení“. (Taylor, A. R.; *The Arab Balance of Power*; str. 21)

této unii se brzy vyvinula v soupeření hášimovského a saudsko-egyptského bloku.¹⁵³

5.2.1 Hášimovci - plán Velké Sýrie a Úrodného půlměsíce

Hlavou rodu Hášimovců byl Husajn, vládce Hidžázu v letech 1916 – 1924, který na sebe v roce 1916 vzal otěže arabského národního hnutí a postavil se do čela arabského povstání. Husajn měl vizi jednotného arabského impéria, v jehož čele by stál on sám. Tato vize se ovšem rozplynula v konfrontaci s realitou britsko-francouzských zájmů. Od roku 1916 byly pak úspěchy arabského národního hnutí jen těžko oddělitelné od úspěchů rodiny Hášimovců a především Husajnova syna Fajsala. Ten se na krátko stal králem Sýrie, odtud byl ale vyhnán Francouzi a posléze byl Brity dosazen do čela Iráku, kde se však původně měl stát králem Fajsalův bratr [◌]Abdalláh. Ten pak jako kompenzaci dostal od Britů korunu Transjordánska.¹⁵⁴

Fajsalova dvacetiměsíční vláda v Damašku později sloužila jako základ hášimovských nároků na Sýrii a poskytla ospravedlnění pro plán jednotného Úrodného půlměsíce, který během druhé světové války prosazoval irácký státník Núrí as-Sa[◌]íd.¹⁵⁵ Druhý projekt propagoval Husajnov syn [◌]Abdalláh, který nemohl svému bratru zapomenout, že přijal iráckou korunu původně určenou jemu. Útěchu tedy hledal ve dlouhodobé snaze získat Sýrii prostřednictvím plánu na vytvoření tzv. Velké Sýrie,

¹⁵³ Petran, T.; *Syria*; str. 80

¹⁵⁴ Seale, P.; *The Struggle of Syria: A Study of Post-War Arab Politics 1945-1958*; str. 6-7

¹⁵⁵ Núrí as-Sa[◌]íd – byl irácký armádní důstojník, státník a politický vůdce, který udržoval úzké vztahy s Británií a usiloval o arabskou jednotu. 14 krát zastával funkci premiéra, v roce 1941 byl převratem svržen Rašidem al-Kajláním, ale za pomoci Britů se na svůj post vrátil a zůstal ve funkci premiéra od roku 1941-1944. V roce 1958 byla [◌]Abd al-Karím Qásimem svržena v Iráku monarchie a Núrí byl zavražděn. (<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/422628/Nuri-as-Said>; cit. dne 17. 4. 2012)

kteřá by zahrnula území Sýrie, Libanonu, Transjordánska a Palestiny pod jeho korunu.¹⁵⁶

Abdalláhův projekt Velké Sýrie ovšem neměl veliký úspěch. Byly to právě jeho úzké vztahy s Velkou Británií a monarchistické ambice, které již na počátku odsoudily plán k nezdaru. Ani projekt jednotného Úrodného půlměsíce Núrího as-Sa'ída se neseťkal s velkým ohlasem. Núrí navrhoval jako první krok k širší federaci sloučení území Velké Sýrie (se zvláštními bezpečnostními opatřeními pro židovské komunity v Palestině a křesťanské komunity v Libanonu). K tomuto celku by se později připojil Irák, který by měl svojí vlastní vládu, a spolu by vytvořily arabskou ligu, ke které by se pak mohly přidat ostatní arabské státy, jakmile by cítily, že jsou na to připraveny. I zde to ale byly Núrího konexe s Velkou Británií, které budily nedůvěru ostatních arabských států a odsoudily plán k neúspěchu.¹⁵⁷

Ranou pro oba projekty pak bylo vytvoření Ligy arabských států v roce 1945, kdy bylo jasně stanoveno, že Liga je spojením suverénních států a v níž je závazné pouze jednotné rozhodnutí všech členů. A i když byli Hášimovci uklidněni zahrnutím článku 9, ve kterém stálo, že: „...státy Ligy, které touží ustavit užší spolupráci a těsnější vazby než které zajišťuje Charta, můžou uzavřít smlouvu za tímto účelem...“,¹⁵⁸ byla Charta v podstatě v rozporu s oběma hášimovskými plány.¹⁵⁹

Abdalláh se ovšem nenechal odradit a v roce 1946 ve svém projevu prohlásil, že vytvoření Velké Sýrie je prioritou jordánské zahraniční politiky a zdůraznil, že jeho hlavním zájmem je arabská

¹⁵⁶ Seale, P.; *The Struggle of Syria: A Study of Post-War Arab Politics 1945-1958*; str. 8

¹⁵⁷ Taylor, A. R.; *The Arab Balance of Power*; str. 22

¹⁵⁸ Citováno dle: Rathmel, A.; *Secret War in the Middle East: The covert struggle for Syria, 1949-1961*; str. 13

¹⁵⁹ Rathmel, A.; *Secret War in the Middle East: The covert struggle for Syria, 1949-1961*; str. 13

jednota a ne osobní či dynastické ambice. Ani to ale nepomohlo a plán byl Sýrií i Libanonem odmítnut.¹⁶⁰

Syrský prezident Šukrí al-Quwatlí byl arabské jednotě nakloněn. Ve svém projevu v den odchodu francouzských vojsk prohlásil k lidu: „*Bilád aš-Šám, který byl kolébkou konceptu [°]urúba¹⁶¹ a domovem jeho prvních zastánců a mučedníků...první arabskou zemí, která nesla své civilizační poslání do částí světa tak dalekých, jako byly kopce al-Andalus či Čínská zed'...dnes prohlašuje, že věří v [°]urúbu.*“ Na závěr prezident dodal: „*Neměli bychom připustit, aby nad naší zemí vlála jiná vlajka než vlajka arabské jednoty.*“¹⁶² Přesto ale [°]Abdalláhův plán Velké Sýrie odmítal. Nesouhlasil především s tím, že by se Sýrie stala královstvím a také s tím, že by se Sýrie připojila k Jordánsku a ne naopak. V roce 1947 plán oficiálně odsoudil, když prohlásil, že je v rozporu se syrskými národními aspiracemi. „*Pokud chce Transjordánsko jednotu,*“ řekl, „*ať se jeho lid spojí s matkou Sýrií jako svobodná republika.*“¹⁶³

[°]Abdalláhův zájem o Sýrii přesto trval a to až do jeho smrti v roce 1951. Vměšování Iráku pak pokračovala ještě o něco déle a stalo se stálým prvkem syrské politiky až do vytvoření unie mezi Sýrií a Egyptem v roce 1958.¹⁶⁴

[°]Abdalláh nebyl úspěšný, ani co se týče vztahů se svým hášimovským sousedem – Irákem. Během let 1945 a 1946 jednal o možnosti unie Transjordánska a Iráku se svým synovcem [°]Abdulláhem, který vládl Iráku jako regent za nepnoletého Fajsala II., vnuka Fajsala I. Přišel s několika možnými návrhy, jak spojit trůny Transjordánska a Iráku, ani jeden se mu ovšem prosadit nepodařilo. Jednání nakonec vyústila jen

¹⁶⁰ Simon, R. S.; *The Hashemite 'Conspiracy': Hashemite Unity Attempts*; str. 317

¹⁶¹ [°]urúba (العروبة) – arabské vlastenectví, arabský nacionalismus

¹⁶² Citováno dle: Kienle, E.; *Arab Unity Schemes Revisited: Interest, Identity and Policy in Syria and Egypt*; str. 58

¹⁶³ Citováno dle: Simon, R. S.; *The Hashemite 'Conspiracy': Hashemite Unity Attempts*; str. 317

¹⁶⁴ Seale, P.; *The Struggle of Syria: A Study of Post-War Arab Politics 1945-1958*; str. 15

v podepsání nevýznamné smlouvy spojení a bratrství mezi Irákem a Transjordánskem dne 15. dubna 1947.¹⁶⁵

I tyto rodinné neshody uvnitř dynastie tedy přispěli k neúspěchu obou plánů, které byly navíc od počátku mařeny regionálními rivaly Hášimovců - Egyptem a Saudskou Arábií.

5.2.2 Saudsko-egyptský blok

Rivalita a soupeření mezi Egyptem a oblastí Úrodného půlměsíce o dominanci v regionu existovala již ve starověku. Nyní dostala konkrétní podobu ve snaze Egypta zabránit jakémukoli pokusu hášimovských vládců Iráku či Transjordánska o vytvoření jednotného Úrodného půlměsíce. Kdyby se tak stalo a plán Hášimovců by byl realizován, musel by totiž Egypt čelit silnému státu ležícímu přímo u jeho severovýchodní hranice, který by byl nebezpečným konkurentem v boji o vůdčí postavení v arabském světě.¹⁶⁶

Snaha zabránit takovéto možnosti tedy vedla Egypt k vytvoření alternativního plánu arabské jednoty a egyptský premiér Mustafa Nahhás začal iniciovat jednání mezi arabskými vůdci, která později vyústila v založení Ligy arabských států.¹⁶⁷ Za podpory Velké Británie, která v tomto projektu viděla cestu k udržení si dominantní role v regionu, se pak Káhira stala sídlem Ligy a ujala se jejího vedení.¹⁶⁸

Dalším důležitým členem v rovnici, která určovala vztahy mezi státy Blízkého východu, byla Saudská Arábie. Vzestup rodiny Saudů počátkem 20. století k moci a získání kontroly nad téměř celým Arabským poloostrovem znamenal mimo jiné i střet s rodinou Hášimovců vládoucí v té době v Hidžázu na západním pobřeží poloostrova. V roce 1925 se

¹⁶⁵ Seale, P.; *The Struggle of Syria: A Study of Post-War Arab Politics 1945-1958*; str. 14

¹⁶⁶ Taylor, A. R.; *The Arab Balance of Power*; str. 24

¹⁶⁷ tamtéž; str. 24

¹⁶⁸ Rathmel, A.; *Secret War in the Middle East: The covert struggle for Syria, 1949-1961*; str. 13

Saudům po dlouhých bojích definitivně podařilo získat všechna jejich území a Hášimovci byli nuceni odejít. Členové jejich dynastie se následně ujali vlády v Iráku a Transjordánsku a jak již bylo uvedeno, snažili se dál rozšířit svou moc na celý Úrodný půlměsíc. Rivalita mezi oběma rodinami ale přetrvávala, Saudové proto nemohli dopustit, aby přímo u jejich severní hranice vznikl silný hášimovský stát. Snaha zabránit plánům [°]Abdalláha či Núrího as-Sa[°]ída tedy činila ze Saudské Arábie přirozeného spojence Egypta a krátce po založení Ligy tak v rámci arabského světa vznikly dva soupeřící bloky – hášimovský a saudsko-egyptský. A jelikož ze tří zbývajících členů Ligy hráli Libanon a Jemen v mezi-arabských vztazích jen zanedbatelnou roli, zájem obou bloků se soustředil na Sýrii.¹⁶⁹

Tehdejší vládce Saudské Arábie, [°]Abd al-[°]Azíz ibn Saud, neměl žádný ambiciózní plán na připojení Sýrie k jeho území, snažil se ji ale odstranit ze sféry iráckého vlivu. Jeho hlavním cílem byla nezávislá Sýrie, v jejímž čele by stál loajální státník, který by udržoval rovnováhu sil uvnitř arabského světa. Přátelský režim v Sýrii byl klíčový i pro saudsko-arabskou hospodářskou politiku, jelikož Saudská Arábie usilovala o stavbu ropovodu přes syrské Golanské výšiny do libanonského přístavu Sidon, skrze který by proudila většina její ropy na export.¹⁷⁰

Prvním úspěchem saudské politiky ustavit v Sýrii přátelský režim bylo zvolení Šukrího al-Quwatlí prezidentem Sýrie. Členové Quwatlího rodiny už dlouho pracovali pro Saudy jako obchodní zástupci a sám Quwatlí od roku 1920 zásoboval [°]Abd al-[°]Azíze zasíláním nadaných Syřanů¹⁷¹, kteří se pak stávali jeho hlavními poradci v různých

¹⁶⁹ Taylor, A. R.; *The Arab Balance of Power*; str. 25

¹⁷⁰ Sunayama, S.; *Syria and Saudi Arabia 1978-1990: Collaboration and Conflicts in the Oil Era*; str. 18

¹⁷¹ Například Jusúf Jásin, který sloužil jako hlavní poradce Ibn Sauda pro zahraniční záležitosti, či Rašád Firá[°]ún, který pracoval jako šéf rady poradců saudských králů Fajsala, Chálida a Fahda. (Sunayama, S.; *Syria and Saudi Arabia 1978-1990: Collaboration and Conflicts in the Oil Era*; str. 19)

záležitostech. Byli to právě Saudové, kteří poskytli Quwatlímu azyl v roce 1941, když byl donucen opustit zemi, a kteří pak o rok později přesvědčili Francouze a Brity, aby mu povolili návrat. Poté co byl tedy v roce 1943 Quwatlí zvolen prezidentem, dalším diplomatickým úkolem Saudů bylo ho chránit. V roce 1947, když sílila Abdalláhova diplomatická agrese vůči Sýrii, tedy například Saudská Arábie podporovaná Egyptem pohrozila obnovením požadavků na jordánská území Aqabu a Ma'an, pokud Abdalláh neopustí svůj plán Velké Sýrie. Údajně Quwatlímu dokonce pomohla potlačit povstání jeho hlavní domácí opozice – drúzů. Po sérii převratů na konci čtyřicátých let, kdy byl Quwatlí svržen, se pak Saudové opakovaně pokoušeli ho znovu dostat k moci po většinu doby let padesátých.¹⁷²

5.3 Volby v Sýrii roku 1947

Od dubna roku 1946 vykonával post premiéra v Sýrii Sa'dulláh al-Džábírí, který ve své funkci vydržel do konce následujícího roku. Dne 21. prosince podal v jeho nepřítomnosti Sabrí al-Asalí demisi vlády, kterou prezident Quwatlí přijal. Al-Džábírí, nemocný a starý muž, po návratu z Káhiry, kde se účastnil jednání LAS, pak pod tíhou kritiky uvnitř vlastní strany rezignoval dne 23. prosince. Utvořením nové vlády byl ihned pověřen Džamíl Mardám Bej, který dovedl Sýrii k volbám konaným v červenci roku 1947.¹⁷³

Prezident Quwatlí začal být v této době stále více vystavován kritice a stal se mezi lidmi neoblíbeným, stejně jako syrská vláda, která zcela ignorovala ekonomické a sociální problémy lidí, a začala navíc s kampaní zastrásování, čistek a zatýkání ve snaze eliminovat kritiky a potlačit veškerou politickou opozici. Snažila se dokonce umlčet tisk a kontrolovat všechny politické strany. Jak se volby blížily, veřejný odpor a

¹⁷² Sunayama, S.; *Syria and Saudi Arabia 1978-1990: Collaboration and Conflicts in the Oil Era*; str. 18-19

¹⁷³ Torrey, G. H.; *Syrian Politics and The Military: 1945-1958*; str. 86

frustrace daly podnět k požadavku přímých voleb a zrušení konfesního zastoupení v parlamentu. Strana Ba'as, komunisté a další se spojili v kampani a požadovali po vládě změnu zákona tak, aby zajistil jednokolové přímé volby.¹⁷⁴ Přímé a jednokolové volby se jim nakonec prosadit podařilo, zrušení konfesního zastoupení ale ne.¹⁷⁵

Ranou, která ještě více oslabil vládnoucí Národní blok, byla smrt al-Džábirího dne 20. ledna 1947, nejodvážnějšího a nejsilnějšího vůdce Bloku, který možná jako jediný neztratil svoji pověst a autoritu v průběhu předešlých těžkých let. Jeho smrt oslabil Blok, ale posílila pozici Quwatlího, jelikož al-Džábirí permanentně oponoval prezidentovu přání pozměnit ústavu takovým způsobem, který by mu dovoľoval podruhé kandidovat na prezidenta na další pětileté období.¹⁷⁶

V době nadcházejících voleb se pak Národní blok pod tlakem moderních, ideologicky motivovaných stran a vlivem meziměstské a dynastické rivality uvnitř vlastních řad začal štěpit.¹⁷⁷ Na jaře roku 1947 se vládnoucí a dominantní část Bloku přetvořila v Národní stranu (al-Hizb al-Watání), jejímiž členy byli muži jako Quwatlí, Mardám Bej, Fáris al-Chúrí, Lutfí al-Harrár či Sabrí al-Asalí, pocházející většinou z Damašku. Strana neměla detailní program ani jasnou hierarchickou strukturu vedení. Její volební síla nezávisela ani tak na osobních kvalitách jednotlivců, ale spíše na jejich pověsti bojovníků za nezávislost země, rodinném původu či vztazích k různým čtvrtím města. Co se týče mezinárodní scény, inklinovala Národní strana k saudsko-egyptskému bloku.¹⁷⁸

V době voleb nebyla hlavní opozice Národní strany tvořená oponenty Quwatlího z Národního bloku ještě natolik sjednocená, aby se

¹⁷⁴ Petran, T.; *Syria*; str. 93

¹⁷⁵ Torrey, G. H.; *Syrian Politics and The Military: 1945-1958*; str. 88-90

¹⁷⁶ Seale, P.; *The Struggle of Syria: A Study of Post-War Arab Politics 1945-1958*; str. 28

¹⁷⁷ Rathmel, A.; *Secret War in the Middle East: The covert struggle for Syria, 1949-1961*; str. 9

¹⁷⁸ Seale, P.; *The Struggle of Syria: A Study of Post-War Arab Politics 1945-1958*; str. 28

přeměnila v politickou stranu. K tomu došlo až v srpnu roku 1948 utvořením Lidové strany, jejímiž členy pocházejícími převážně z Aleppa byli například Názim al-Qudsí, Rušdí al-Kíchijá či Mustafa Barmadá. Podporovani byli navíc rodinou al-Atásí, která byla velkým vlastníkem půdy v okolí Homsu.¹⁷⁹ Tato aleppská frakce tíhla na mezinárodní scéně k Iráku, jelikož doufala, že užšími vazbami, dokonce možná federací s Irákem, město znovu získá své obchodní postavení v Úrodném půlměsíci, které ztratilo po vzniku syrského státu.¹⁸⁰

Ve volbách, které se konaly 7. července 1947, utrpěla Národní strana značnou ztrátu, když z původních 58 či 53¹⁸¹ křesel jich získala pouze 24. Opozice oproti tomu získala 33 nových křesel a zbytek pak připadl na *nezávislé*, bez stranické či ideologické příslušnosti.¹⁸² Dne 27. září 1947 byl předsedou sněmovny zvolen Fáris al-Churí. Následující den¹⁸³ pak premiér Mardám Bej podal demisi své vlády, ihned byl ale prezidentem pověřen k vytvoření vlády nové.¹⁸⁴ Ta byla nakonec složena z koalice členů Národní strany a jejích volebních oponentů.¹⁸⁵ Situace v parlamentu nebyla ale ani zdaleka jednoduchá. Habíb Kahála, jeden z jeho členů, ji popsal takto:

„Dívám se kolem sebe a vidím jen shluk protikladů...muže, které nic nepojí, kteří nesdílí žádné principy...; někteří jsou negramotní, jiní významní muži písma; někteří mluví pouze kurdsky či arménsky, jiní jen turecky; někteří nosí tarbúš¹⁸⁶ jiní kafíju¹⁸⁷ ...“¹⁸⁸

¹⁷⁹ Seale, P.; *The Struggle of Syria: A Study of Post-War Arab Politics 1945-1958*; str. 29

¹⁸⁰ Rathmel, A.; *Secret War in the Middle East: The covert struggle for Syria, 1949-1961*; str. 9

¹⁸¹ Informace se zdroj od zdroje různí, AMZV; *PZ-Bejrút*; Zpráva ze dne 10. 9. 1947 o situaci v Sýrii a Libanonu – uvádí 58 křesel, Seale, P. v knize *The Struggle of Syria: A Study of Post-War Arab Politics 1945-1958*; na str. 31 uvádí 53 křesel.

¹⁸² Seale, P.; *The Struggle of Syria: A Study of Post-War Arab Politics 1945-1958*; str. 31

¹⁸³ Torrey, G. H. v knize *Syrian Politics and The Military: 1945-1958*; na str. 101 uvádí jako datum rezignace Mardáma Beje 2. říjen.

¹⁸⁴ Seale, P.; *The Struggle of Syria: A Study of Post-War Arab Politics 1945-1958*; str. 32

¹⁸⁵ Torrey, G. H.; *Syrian Politics and The Military: 1945-1958*; str. 101

¹⁸⁶ tarbúš - většinou červená pokrývka hlavy muslimských mužů ve tvaru komolého kužele, které z vrchu visí střapec. (<http://www.thefreedictionary.com/tarbush>; cit. dne 8. 3. 2012)

Prvním úkolem nově zvoleného parlamentu bylo pozměnění ústavy. V návrhu předloženém skupinou poslanců parlamentu, byla nejdůležitější změna článku 68, který omezoval výkon funkce prezidenta na jedno volební období. Podle nového návrhu by bylo toto omezení zrušeno a prezident Quwatlí by tedy mohl být znovu zvolen. Proti této změně ihned protestovala opozice v parlamentu.¹⁸⁹ Také hlavní protikandidát Quwatlího v prezidentských volbách – Mardám Bej, se vyslovil proti změně článku 68.¹⁹⁰ 89 poslanců však návrh podepsalo a byl tudíž přijat. Nyní nastala diskuze o způsobu volby prezidenta. Parlamentní konstituční výbor se nakonec shodl na tom, že prezident bude volen parlamentem. Volby se konaly 18. dubna 1948 a Šukrí al-Quwatlí se znovu stal prezidentem Sýrie na další pětileté období.¹⁹¹

U příležitosti zahájení nového prezidentského funkčního období pak podala vláda 18. srpna demisi a dosavadní premiér Mardám Bej byl pověřen sestavením vlády nové, která byla jmenována 23. srpna 1948.¹⁹²

5.4 Sýrie a palestinská otázka

Nová vláda Mardáma Beje vzešlá z voleb roku 1947 byla ihned vystavena nejtvrdějšímu testu od doby, kdy Sýrie získala nezávislost – první arabsko-izraelské válce. Okolnosti syrské reakce na otázku Palestiny pak měly větší vliv na vnitřní stabilitu Sýrie než kterákoli jiná událost.

Na konci roku 1947 bylo veřejné mínění v Sýrii na nejvyšším možném stupni odporu proti vzniku židovského státu v Palestině a vláda

¹⁸⁷ kaffija - mužská pokrývka hlavy vytvořená z příčně přeloženého čtverce z látky, který je na hlavě držen kruhovou čelenkou ^ʿiqál, většinou černé barvy.

(<http://dictionary.reference.com/browse/kaffiyeh>; cit. dne 8. 3. 2012)

¹⁸⁸ Citováno dle: Ma'oz, M.; *Attempts at Creating a Political Community in Modern Syria*; str. 398

¹⁸⁹ Torrey, G. H.; *Syrian Politics and The Military: 1945-1958*; str. 102

¹⁹⁰ AMZV; *PZ-Bejrút*; Zpráva ze dne 10. 9. 1947 o situaci v Sýrii a Libanonu; str. 4

¹⁹¹ Torrey, G. H.; *Syrian Politics and The Military: 1945-1958*; str. 102-103

¹⁹² AMZV; *PZ-Bejrút*; Sýrie – znovuzvolení prezidenta republiky; zpráva ze dne 10. 9. 1948

byla tlačena ze všech stran, aby aktivně zasáhla a zabránila rozdělení palestinského území. Členové Muslimského bratrstva a velký jeruzalémský muftí¹⁹³ Amín al-Husajní projížděli Sýrií a vyzývali k vytvoření arabské armády na osvobození Palestiny. Když pak 27. listopadu Valné shromáždění OSN přijalo rezoluci na rozdělení Palestiny na stát židovský a arabský, celý Damašek zasáhly stávky a demonstrace. V Aleppu bylo zničeno 300 židovských domů, 11 synagog a zabito bylo 76 židů.¹⁹⁴ Vládě se podařilo znovu nastolit pořádek a přijala zákon o povinné vojenské službě. Během prosince pak rezignovalo četné množství syrských důstojníků a vstoupilo do služby Arabské osvobozené armády.¹⁹⁵ Počátkem roku 1948 ozbrojené skupiny ze Sýrie vedené plukovníkem Adíbem aš-Šišaklím a Akrámem al-Hawráním zaútočily na židovské osady nedaleko syrských hranic.¹⁹⁶

Asi nejvýznačnějším žijícím syrským vojákem v té době byl drúz Jusúf al-Atráš, vůdce syrského povstání proti Francii v roce 1925. Atráš ovšem tentokrát doporučil drúzům, aby v nadcházející válce zůstali neutrální. Jako vysvětlení, proč jeho lidé nebudou bojovat v Palestině, uvedl: *„Židé jsou velmi dobře připravení. Pokud se střetnou se syrskou armádou, budou pro tuto bídnou sílu víc než srovnatelným protějškem. Bude to konec tohoto režimu v Damašku.“*¹⁹⁷ Arabský a syrský optimismus ale přesto neznal hranic a Džamíl Mardám Bej prohlásil: *„Svět uvidí, jak Arabové povstanou jako jeden muž. Lidová armáda brzy*

¹⁹³ muftí = islámský znalec právní vědy, musí mít určité vzdělání, vydává doporučení tzv. fatwy, která nejsou povinná, pokud je ale schválí parlament, stávají se povinnými (Bahbouh, Ch., Fleissig, J., Raczyński, R.; *Encyklopedie islámu*; str. 202)

¹⁹⁴ Torrey, G. H.; *Syrian Politics and The Military: 1945-1958*; str. 103-104

¹⁹⁵ Arabská osvobozená armáda = armáda složená z palestinských a jiných arabských dobrovolníků, kteří nesouhlasili s rozdělením Palestiny Spojenými národy v roce 1947 na stát židovský a arabský. Tato armáda vedená Fawzím al-Qáwuqdžím, dřívějším důstojníkem syrské a později irácké armády, byla oddělená od ostatních arabských armád, které poslaly do Palestiny okolní arabské státy. (<http://www.encyclopedia.com/doc/1G2-3424600289.html>; cit. dne 17. 4. 2012)

¹⁹⁶ Torrey, G. H.; *Syrian Politics and The Military: 1945-1958*; str. 104

¹⁹⁷ Citováno dle: Rubin, B.; *Truth About Syria*; str. 35

*ušetří proradným židům nezapomenutelnou lekci.*¹⁹⁸ Dne 16. dubna 1948 rozhodla Liga arabských států, že do Palestiny bude poslána Arabská armáda ihned, jak zde skončí britský mandát, aby bylo zabráněno vyhánění Palestinců a ztrátě celé Palestiny.¹⁹⁹ Mandát vypršel 15. května 1948, již 14. května byl ale vyhlášen vznik nezávislého státu Izrael.

Jedna syrská brigáda bojující v té době v Palestině a čítající 1876 mužů, se ačkoli nezkušená, špatně vybavená a s nedostatkem munice, předvedla ve velmi dobrém světle a dobyla tři malá území v Palestině ležící mezi jezery Hula a Tiberias.²⁰⁰

Jinak se však ostatním arabským armádám nepodařilo území přidělená židovskému státu obsadit. Jejich počáteční úspěch spočíval pouze v zabránění území určeného státu arabskému. Během měsíčního příměří, které trvalo od 11. června do 8. července, se pak obě strany snažily vyzbrojit, Izrael byl ale především díky dodávkám zbraní z Československa a příchodu dobrovolníků ze západu úspěšnější a získal rozhodující převahu. Palestinští Arabové prchající před Izraelci na území okupovaná arabskými vojsky ještě více podkopávali arabské vojenské snahy. K porážce Arabů dále přispěl konflikt mezi Egyptem a králem Abdalláhem, který byl odhodlán připojit k Jordánsku území určená pro arabský stát, s čímž Egypt nesouhlasil.²⁰¹

Vítězství Izraele znamenalo pro tento nově vzniklý židovský stát zisk 77% území Palestiny, tedy o 21% víc, než mu bylo přiděleno podle plánu OSN z roku 1947. Své domovy muselo během války opustit na dvě třetiny z 1,2 miliónu původních obyvatel Palestiny. Jediné území původního mandátu Palestina v severním sektoru, které nebylo obsazeno

¹⁹⁸ Citováno dle: Torrey, G. H.; *Syrian Politics and The Military: 1945-1958*; str. 104

¹⁹⁹ Petran, T.; *Syria*; str. 94

²⁰⁰ tamtéž; str. 95

²⁰¹ tamtéž; str. 95

Izraelem, byly malé oblasti podél řeky Jordán, které dobyla syrská vojska. Z těchto oblastí později vznikla demilitarizovaná zóna.²⁰²

Následující roky hrála otázka Palestiny jednu z rozhodujících rolí v syrské politice. Pomsta Izraeli za ostudnou porážku z roku 1948 se stala jedním z hlavních témat, podle kterých byli syrští politici posuzováni.²⁰³

5.5 Konec roku 1948

Konec roku 1948 byl v Sýrii ve znamení politické a ekonomické krize. Po celé zemi, zvláště pak v Aleppu, propukaly dělnické stávky a ekonomické problémy byly navíc doprovázeny rozšířením zvěstí o korupci ve vládě a všeobecným rozhořčením z katastrofální vojenské akce v Palestině. Vše vyústilo v sérii politických stávek a demonstrací, které koncem listopadu vyvrcholily stávkou generální, jež ochromila téměř všechny aktivity po celé Sýrii a policie během následných střetů mezi příznivci a odpůrci vlády střílela do davu. Podle vládního přiznání byl jeden člověk zabit a dalších 57 jich bylo zraněno. Pod tíhou těchto událostí rezignoval dosavadní premiér Mardám Bej na svou funkci dne 1. prosince 1948. Zem byla na pokraji anarchie. Dne 3. prosince nařídil armádě její vrchní velitel Husní az-Za^oím zasáhnout a ukončit celostátní výtržnosti a nepokoje. Bylo zavedeno stanné právo, školy byly zavřeny a tisk podléhal plné vojenské cenzuře. Za^oím poté začal projíždět zemí ve snaze znovu získat důvěru lidu. Tato tvrdá opatření ukončila chaos, obnovila řád a Za^oímovi přinesla celonárodní popularitu.²⁰⁴

Utvoření nové vlády bylo velmi obtížné a teprve po svízelných jednáních se podařilo Chálidu al-^cAzmovi, dosavadnímu syrskému vyslanci v Paříži, sestavit vládu odborníků, když pokusy o vládu

²⁰² Neff, D.; *Israel – Syria: Conflict at the Jordan River, 1949-1967*; str. 27

²⁰³ Rathmel, A.; *Secret War in the Middle East: The covert struggle for Syria, 1949-1961*; str. 14

²⁰⁴ Torrey, G. H.; *Syrian Politics and The Military: 1945-1958*; str. 109-111

parlamentní ztroskotaly. Tato vláda pak byla jmenována 16. prosince 1948.²⁰⁵

Chálid al-^cAzm se ve funkci premiéra snažil mimo jiné vypořádat se dvěma úkoly – potřebou uzavření měnové dohody s Francií a otázkou udělení povolení americké ropné společnosti ARAMCO, které se týkalo průchodu transitního ropovodu Tapline ze Saudské Arábie do Středomoří přes území Sýrie. Snahou o vyjednání těchto dohod se premiér pokoušel podpořit nestabilní syrskou libru a znovu naplnit státní pokladnu. Setkal se ovšem s velkou kritikou ze strany opozice, která viděla ve smlouvě s Francií „*začátek návratu francouzského vlivu do Sýrie*“²⁰⁶ a v dohodě se společností ARAMCO předvoj amerického kolonialismu. Ani přesto se ale Chálid al-^cAzm nenechal odradit a 7. února 1949 byla v Damašku podepsána francouzsko-syrská měnová dohoda, která vyřešila všechny zásadní finanční problémy spojené s ukončením francouzského mandátu. Dne 16. února pak následovala smlouva o ropovodu Tapline. Obě dohody musely být ovšem ještě ratifikovány parlamentem, než se tak ale stalo, byla celá vláda Šukrího al-Quwatlí a Chálida al-^cAzma svržena plukovníkem Husním az-Za^címem, který se chopil moci.²⁰⁷

Chálid al-^cAzm se k tomu vyjádřil takto: „*Bylo mi jasné, že poslanecká sněmovna si nepřeje ratifikovat ani měnovou dohodu s Francií, ani smlouvu o Tapline, která obzvláště vzbuzovala odpor. Někteří poslanci se obávali, že bude následovat vměšování Spojených států do Sýrie...Spojené státy věřily, ať již správně či chybně, že zde je jen malá šance na ratifikaci parlamentem. Možná se tedy dívaly se sympatiemi na kohokoli, kdo slíbil tuto překážku odstranit. Fakta mluví sama za sebe:*

²⁰⁵ AMZV; PZ-Bejrút; Sýrie – změna vlády; zpráva ze dne 24. 12. 1948

²⁰⁶ Citováno dle: Seale, P.; *The Struggle of Syria: A Study of Post-War Arab Politics 1945-1958*; str. 35

²⁰⁷ Seale, P.; *The Struggle of Syria: A Study of Post-War Arab Politics 1945-1958*; str. 35-36

krátce poté, co se Husní az-Za^cím dostal k moci, ratifikoval obě smlouvy.“²⁰⁸

5.6 ARAMCO a plán na výstavbu ropovodu TAPLINE

V únoru roku 1944 oznámil americký ministr vnitra Harold Ickes, že ropná společnost ARAMCO²⁰⁹ se zaštitěním americké vlády, plánuje vystavět tranzitní ropovod vedoucí ze Saudské Arábie do Středomoří.²¹⁰ Podle amerických stratégů měl takovýto ropovod nejen ušetřit peníze za poplatky tankerů a mýtné v Suezském kanálu, ale také vyřešit problémy plynoucí z počínající studené války, a to jak zásobovat poválečné ekonomické oživení západní Evropy bez toho aniž by se vyčerpaly ropné zásoby západní polokoule, a zároveň jak podpořit ekonomický rozvoj a zvládnout politickou nestabilitu v arabském světě. Ropovod Tapline by nahradil téměř polovinu potřebné ropy pro západní Evropu a transitní poplatky, které by ARAMCO platilo arabským státům, přes které by ropovod procházel, by jim poskytly vyšší životní úroveň a zároveň by zajistily jejich pro-západní postoj.²¹¹

Prvním krokem k realizaci tohoto obřího projektu bylo zajištění financování výstavby a provozu ropovodu. Po komplikovaných jednáních bylo dosaženo dohody a nyní nastal problém druhý, který se ukázal být mnohem složitější. Musela být vybrána nejvhodnější trasa ropovodu a

²⁰⁸ Citováno dle: Seale, P.; *The Struggle of Syria: A Study of Post-War Arab Politics 1945-1958*; str. 36

²⁰⁹ ARAMCO = Arabian American Oil Company, je ropná společnost založená roku 1933 jako California-Arabian Standard Oil Company, dceřiná společnost Standard Oil of California. V roce 1944 se přejmenovala na Arabian American Oil Company. V roce 1980 získala celou společnost Saudská Arábie a přejmenovala ji na Saudi Aramco. (<http://www.saudiaramco.com/en/home.html#our-company%257C%252Fen%252Fhome%252Four-company%252Four-history0.baseajax.html>; cit. dne 15. 4. 2012)

²¹⁰ Shwadran, B.; *The Middle East, Oil and the Great Powers*; str. 320

²¹¹ Little, D.; *Pipeline Politics: America, TAPLINE, and the Arabs*; str. 256

vyjednána povolení a podmínky výstavby s příslušnými státy, přes které měl procházet.²¹²

Jako nejkratší a nejlevnější byla vybrána cesta vedoucí z města Zahrán v Saudské Arábii přes území Jordánska, tehdejší mandát Palestina a ústící v přístavním městě Haifa. Saudský král zpočátku nesouhlasil s tím, aby ropovod vedl přes Jordánsko, území nepřátelské hášimovské dynastie, nakonec byl ale v roce 1945 přesvědčen, aby tuto variantu přeci jen přijal. Jako další problém se ukázala Palestina, kde muselo být dosaženo nejen dohody s Británií, ale již nyní varoval americký velvyslanec v Sýrii a Libanonu George Wadsworth, že arabský odpor ke vzniku židovské domoviny na území Palestiny může projekt ohrozit a je tedy velmi riskantní vést ropovod přes území, které se může stát ohniskem konfliktů mezi Araby a Židy. Větší smysl z politického hlediska podle něj dávalo ukončení ropovodu v Libanonu. Sám saudský král brzy na to začal požadovat jinou cestu, než přes území Palestiny. Jako nejlepší možná trasa tedy byla nakonec vybrána cesta přes Jordánsko a Sýrii ústící v libanonském přístavním městě Sidon, a konečně tak mohla začít vyjednávání o podmínkách s vládami daných států.²¹³

Jordánská vláda schválila koncesi na výstavbu ropovodu 8. srpna 1946 a o dva dny později podepsal dohodu také Libanon.²¹⁴ Se Sýrií ovšem již v prosinci téhož roku uvízla jednání na mrtvém bodě poté, co ARAMCO odmítlo ukončit ropovod na syrském pobřeží, jak požadovala syrská vláda. Hrozba společnosti, že Sýrii úplně obejde, nakonec přesvědčila tehdejšího syrského premiéra Mardáma Beje, aby v září roku 1947 návrh smlouvy přeci jen podepsal. Další překážkou, která ale přijetí smlouvy zbrzdila, byla americká politika v Palestině. Poté, co americký prezident Truman uznal stát Izrael 15. května 1948, propukly v Damašku

²¹² Little, D.; *Pipeline Politics: America, TAPLINE, and the Arabs*; str. 257-260

²¹³ tamtéž; str. 261-267

²¹⁴ tamtéž; str. 267

proti-americké demonstrace, a rostoucí nepřátelství mezi Sýrií a Spojenými státy uzavření dohody na čas prakticky znemožnilo.²¹⁵

Jednání se Sýrií se nakonec protáhla o další rok, neboť byla ovlivněna komplikovanou politickou situací v zemi, kde v roce 1949 proběhlo několik převratů. Smlouva byla nejprve ratifikována, poté zrušena a nakonec znovu ratifikována, v souvislosti s tím, kdo právě držel v Sýrii po daném převratu moc.

²¹⁵ Little, D.; *Cold War and Covert Action: The United States and Syria: 1945-1958*; str. 54

6 REVOLUČNÍ ROK 1949

Situace v Sýrii se po zásahu armádního náčelníka štábu Husního az-Za^címa a po jmenování Chálida al-^cAzma premiérem republiky poněkud zklidnila. Neustále ale pokračovalo vzájemné obviňování ze zodpovědnosti za zdrcující porážku v Palestině mezi politiky a armádou. Napětí dále vzrostlo, když vyšlo najevo, že vláda Mardáma Beje neučinila před válkou žádná opatření. Syrská armáda byla nedostatečně vyzbrojena a vybavena, měla vadné zbraně a zásoby se nedostávaly k předním liniím. Kapitán Fu^cád Mardám, synovec Mardáma Beje, navíc díky podvodu a nedbalosti nebyl během války schopen doručit zásilku zbraní z Československa přes Itálii. Výkon armády byl tedy pod neustálou kritikou parlamentu.²¹⁶

Začátkem března roku 1949 navíc propukl tzv. „*skandál vařícího se tuku*“, ze kterého byli obviněni mnozí starší armádní důstojníci a mezi nimi i plukovník Husní az-Za^cím.²¹⁷ Jednalo se o to, že když prý prezident Quwatlí a nový premiér Chálid al-^cAzm projížděli během války syrské linie na frontě a zásobovací stanoviště, všimli si pronikavého zápachu, který vycházel z polní kuchyně. Zjistili, že to byl zápach z vařícího se tuku a nařídili otevřít novou plechovku s tukem čerstvým. I ten ale zapáchal stejně, a proto byly vzorky odeslány na test, kde se zjistilo, že tuk byl vyráběn z kostního odpadu.²¹⁸ Quwatlí ihned nařídil, aby byl za kupčení s armádními výlohami zatčen hlavní zásobovací důstojník Antoine Bustání, kterého do funkce jmenoval Husní az-Za^cím, Bustáního spolužák ze školy. Za^cím ovšem místo splnění Quwatlího rozkazu ukryl Bustáního v podkroví Ministerstva obrany, ať již z důvodu starého přátelství, nebo ze

²¹⁶ Chaitani, Y.; *Post-colonial Syria and Libanon: The Decline of Arab Nationalism and The Triumph of The State*; str. 129

²¹⁷ tamtéž; str. 129

²¹⁸ Tento tuk zvaný v arabštině *as-samna* je vyráběn z kyselého mléka a je základem každé arabské kuchyně. (Seale, P.; *The Struggle of Syria: A Study of Post-War Arab Politics 1945-1958*; str. 42)

strachu, že by Bustání mohl mluvit a zatáhnout tak do skandálu další. Ostatní důstojníci místo toho, aby stáli za Quwatlím, byli rozhořčeni nad tím, jak bylo zacházeno s jedním z jejich členů, a spor mezi politiky a armádou dále rostl. Quwatlí brzy zjistil, kde se Bustání ukrývá a nařídil jeho převoz do věznice v Mazze u Damašku.²¹⁹ Emisarovi, kterého poté Za[◌]ím poslal, aby ve vězení Bustáního navštívil, prý Bustání řekl: „Řekni Za[◌]ímovi, že jestli dojde na vyšetřování, budu povinen říci všechno.“²²⁰ Nedlouho na to pak provedl Husní az-Za[◌]ím vojenský převrat. Za těchto okolností se tedy může zdát, že tak učinil ne kvůli záchraně země, ale kvůli záchraně sebe samého.²²¹

6.1 Vojenský převrat Husního az-Za[◌]íma

Dne 30. března ve 2:30 ráno vstoupila syrská armáda pod vedením plukovníka Husního az-Za[◌]íma do Damašku a podle předem vypracovaného plánu se rozdělila do šesti skupin. První jednotka obklíčila prezidentský palác a zatkla prezidenta Quwatlího. Druhá pak obklíčila a zatkla premiéra Chálida al-[◌]Azma a řadu dalších ministrů. Třetí jednotka obsadila rozhlas a telefonní ústřednu, čtvrtá budovu parlamentu, sídlo vlády a budovy jednotlivých ministerstev. Pátá vojenská skupina mezitím obsadila ústředí policie a bezpečnostních složek a konečně šestá jednotka pozatýkala řadu vládních úředníků, poslanců a ředitelů státní veřejné správy.²²² Později toho rána byl Antoine Bustání propuštěn z vězení a znovu jmenován armádním zásobovacím velitelem. Namísto něj byli zatčeni obchodníci, kteří byli obviněni, že armádě dodávali nekvalitní tuk na vaření.²²³

²¹⁹ Seale, P.; *The Struggle of Syria: A Study of Post-War Arab Politics 1945-1958*; str. 42-43

²²⁰ Citováno dle: Seale, P.; *The Struggle of Syria: A Study of Post-War Arab Politics 1945-1958*; str. 43

²²¹ Seale, P.; *The Struggle of Syria: A Study of Post-War Arab Politics 1945-1958*; str. 43

²²² Al-Kajálí, N.; *Dirása fí Táríh Súrja al-Sijásí al-Mu[◌]ásir: 1920-1950*; str. 323

²²³ Seale, P.; *The Struggle of Syria: A Study of Post-War Arab Politics 1945-1958*; str. 44-45

Hlavními Za^oimovými stoupenci, kteří mu pomohli s uskutečněním převratu, byli Bahídž Kallás a Adíb aš-Šišaklí, ke kterým se v prvních dnech puče připojil Akram al-Hawrání. Kallás byl Za^oimovým druhým nejvyšším velitelem a Šišaklí vedl pěší a obrněné jednotky, které toho rána napochodovaly do Damašku.²²⁴

Když se lidé probudili, převrat byl již úspěšně proveden. V ulicích stály tanky, projížděly džípy, z nichž vojáci rozhazovali letáky, které oznamovaly, že armáda v čele s plukovníkem Za^oimem převzala moc.²²⁵ Lidé vítali tuto novinku s nadšením, vnímali převrat jako vítězství nad starým režimem. Strana Ba^oas jej dokonce považovala za počátek „nové doby“ a předseda strany Míšel Aflaq usiloval o to, aby se stal Za^oimovým poradcem.²²⁶ Za^oim pak ve svém prvním projevu v rozhlase prohlásil, že chce vymanit zemi z korupce a chaosu a zastavit nebezpečnou kampaň, kterou proti syrské armádě vedou politici. Dále tvrdil, že popud k vykonání převratu pocházel čistě od něj a odmítl jakékoli vnější vlivy.²²⁷

Za^oimův puč byl prvním zásahem armády do politiky na Blízkém východě. Později byl tento příklad mnohokrát opakován, Za^oimův převrat se ale vyznačoval tím, že proběhl bez prolití jediné kapky krve.

6.1.1 Za^oimova vláda

Husní az-Za^oim se narodil v Damašku v roce 1894.²²⁸ Ačkoli absolvoval Osmanskou vojenskou akademii v Istanbulu, účastnil se v roce 1916 Arabského povstání proti Turkům. V roce 1921 se připojil k francouzským vojenským jednotkám v Sýrii – k tzv. *Troupes Spéciales* a během druhé světové války pak bojoval po boku sil Vichy, za což byl po

²²⁴ Seale, P.; *The Struggle of Syria: A Study of Post-War Arab Politics 1945-1958*; str. 44

²²⁵ Torrey, G. H.; *Syrian Politics and The Military: 1945-1958*; str. 122-123

²²⁶ Petran, T.; *Syria*; str. 97

²²⁷ Al-Kajálí, N.; *Dirása fi Táríh Súrja al-Sijásí al-Mu^oásir: 1920-1950*; str. 324

²²⁸ V knize *Há od autorů ^oAdnána Munáfichího a Sulajmána al-Madní na str. 50 je uvedeno jako místo Za^oimova narození Aleppo. Liší se také jeho datum narození, kniha uvádí rok 1889.*

vítězství Spojenců uvězněn. Na rozkaz prezidenta Quwatlího byl pak v roce 1944 propuštěn a znovu vstoupil do syrské armády. V květnu roku 1948 byl jmenován jejím vrchním velitelem a v zimě téhož roku se pak stal národním hrdinou, když v zemi znovu nastolil pořádek.²²⁹

Za'ímova vláda trvala jen krátké čtyři a půl měsíce, zanechala však trvalý otisk v syrské historii a poskytla model pro budoucí vojenské diktátory.

Následující den po úspěšně provedeném převratu si Za'ím pozval několik poslanců, aby s nimi konzultoval sestavení provizorního parlamentu. Mezi těmi, kteří pozvání přijali, byli například Názim al-Qudsí, Akram al-Hawrání či drúz emír Adíl Arslán. Za'ím se snažil sestavit vládu pod vedením civilních politiků, ti ale nebyli příliš ochotni spolupracovat a spíše jen vyjadřovali pasivní podporu novému režimu. Dne 1. dubna na zvláštním setkání parlamentu, hlasovalo 70 poslanců na podporu Za'íma. Nikdo sice nevystoupil přímo proti němu, řada politiků se ale hlasování zdržela. Nikdo nechtěl být členem koaliční vlády i přes Za'ímovu hrozbu, že parlament rozpustí. Dne 3. dubna se tak tedy stalo, parlament byl formálně rozpuštěn a byla utvořena zákonodárná komise, která měla vypracovat návrh nové ústavy a také nový volební systém. Za'ím prohlásil, že bude zvolen nový parlament a nová koaliční vláda. V čase mezi tím budou provizorně vykonávat ministerské povinnosti generální tajemníci bývalých ministrů a členové minulé vlády, kteří budou propuštěni z vězení.²³⁰

Dne 7. dubna pak Za'ím oznámil rezignaci prezidenta Quwatlího a premiéra al-^cAzma, kterou oba vlastnoručně sepsali již o den dříve. Ve vyjádření prezidenta Quwatlího stálo: „*Předkládám ušlechtilému lidu Sýrie*

²²⁹ Torrey, G. H.; *Syrian Politics and The Military: 1945-1958*; str. 123

²³⁰ tamtéž; str. 123-124

*svou rezignaci z postu prezidenta Syrské republiky a přeji mu sílu a slávu.*²³¹

V polovině dubna Za^ćím propustil bývalého premiéra Chálida al-^ćAzma z vězení a oznámil vytvoření provizorní vlády, jejímž sestavením pověřil člena vlivné rodiny al-Atásí z Homsu – Fajsala. Ten ovšem v dosažení dohody s ostatními politiky zvláště s Lidovou stranou neuspěl a musel svůj pokus vzdát. Za^ćím na to 17. dubna reagoval sestavením vlády vlastní složené z nezávislých politiků, v níž sám zastával funkci premiéra, ministra vnitra a ministra obrany.²³²

Za^ćímovou touhou ovšem bylo stát se prezidentem, z tohoto důvodu rozpustil v květnu roku 1949 všechny politické strany a připravoval prezidentské volby. Postupně si budoval neomezenou osobní moc a rozešel se i s důstojníky, kteří mu dříve pomohli naplánovat a provést převrat. Lidová strana, která zpočátku vítala jeho nástup k moci, se nyní přesunula do opozice. Strana Ba^ćas taktéž začala být nespokojená, protestovala hlavně proti omezením v tisku a také proti rostoucímu počtu armádních a policejních informátorů. Za^ćím na to reagoval zatčením Míšela Aflaqa a představitelů Lidové strany – Rušdího al-Kíchíjā či Názima al-Qudsí.²³³ V polovině května Za^ćím oznámil, že před tím, než bude přijata nová ústava, bude její návrh předložen lidu ke schválení, a že nový prezident bude volen lidmi a ne parlamentem.²³⁴ V prezidentských volbách, které se konaly 25. června, byl pak Za^ćím jako jediný kandidát zvolen prezidentem republiky drtivou většinou hlasů. Ve stejný den se vzdal postu premiéra a jmenoval do této funkce Muhsina al-Barází, kterého zároveň pověřil sestavením vlády.²³⁵ Spolu s volbou

²³¹ Citováno dle: Torrey, G. H.; *Syrian Politics and The Military: 1945-1958*; str.; str. 125

²³² Torrey, G. H.; *Syrian Politics and The Military: 1945-1958*; str. 128

²³³ Seale, P.; *The Struggle of Syria: A Study of Post-War Arab Politics 1945-1958*; str. 59

²³⁴ Torrey, G. H.; *Syrian Politics and The Military: 1945-1958*; str. 131

²³⁵ Seale, P.; *The Struggle of Syria: A Study of Post-War Arab Politics 1945-1958*; str. 59-60

prezidenta probíhalo ve stejný den v Sýrii také referendum, ve kterém lidé odpovídali na pět otázek.²³⁶ (viz příloha č. 7)

Za^ćím během své vlády provedl řadu reforem, které byly většinou v rozporu s názory tradicionalistů. Rozšířil například volební právo na vzdělané ženy a v návrhu své ústavy zrušil systém konfesního zastoupení v parlamentu. V novém moderním občanském zákoníku vytvořeném podle egyptského vzoru omezil pravomoc islámského práva *šari^ća* a moc náboženských hodnostářů. Odstranil také překážku pozemkové reformy, když zrušil tzv. *rodinné waqfy*²³⁷ a navrhl omezit obrovská vlastnictví půdy a rozdělit státní půdu bezzemkům. Když ale pak jmenoval premiérem al-Barázího, vlastníka rozsáhlých pozemků, pozbyl jeho záměr na pozemkovou reformu důvěryhodnosti a ostatní sociální reformátoři se od něj začali pomalu odklánět.²³⁸

6.1.2 Za^ćímova zahraniční politika

Za^ćímův puč znejistil postavení Sýrie na mezinárodní scéně a vrhl ji zpět do hry mezi soupeřící Hášimovce a jejich regionální rivaly. Egypt a Saudská Arábie byly šokovány ztrátou „svého muže“ Šukrího al-Quwatlí a jediné na co se v prvních dnech po převratu zmohly, bylo požádání mocností, aby zajistily, že Quwatlí nebude popraven, jak Za^ćím údajně zpočátku zamýšlel. Naproti tomu jordánský král ^ćAbdalláh a irácký politik Núrí as-Sa^ćíd ihned využili příležitosti a snažili se znovu vynést na světlo své plány na sjednocení.²³⁹

²³⁶ AMZV; PZ – *Bejrút*; Politická zpráva č. 9/49 – Sýrie, vojenský převrat – volba prezidenta republiky – ze dne 22. 6. 1949

²³⁷ rodinné waqfy = náboženský nadační příspěvek, kdy je v tomto případě určitý pozemek určen pro budoucí náboženské účely, pokud potomci původního majitele vymřou (Petran, T.; *Syria*; str. 97)

²³⁸ Petran, T.; *Syria*; str. 97

²³⁹ Rathmel, A.; *Secret War in the Middle East: The covert struggle for Syria, 1949-1961*; str. 26-27

Za'ím zpočátku tíhl ke spolupráci s Irákem a Jordánskem. Jednak kvůli úzkým vazbám bývalého prezidenta Quwatlího se Saudskou Arábií, kterému chtěl Za'ím oponovat, jednak proto, že Sýrie potřebovala vojenskou pomoc k upevnění své pozice kvůli obavám z izraelské invaze. Jordánsko a Irák byly navíc největšími syrskými odběrateli a syrská ekonomická situace vyžadovala snadný přístup na jejich trhy.²⁴⁰

Dne 3. dubna tedy informoval syrský ministr zahraničí emír Adíl Arslán iráckého vyslance v Damašku, že by si Sýrie přála sjednocení s Irákem při zachování vnitřní autonomie obou zemí. Irácká vláda tento návrh vítala, i když obezřetně, jelikož pravděpodobně ještě pochybovala o dostatečné stabilitě Za'ímova režimu. Odpověděla nicméně, že by takovýto plán v zásadě přijala a je připravena ho zvážit.²⁴¹

Dne 9. dubna pak Za'ím navrhl okamžité uzavření obranné vojenské dohody mezi Sýrií a Irákem, jelikož byl znepokojen izraelským vojenským tlakem rostoucím v důsledku nadcházejícího vyjednávání příměří mezi Sýrií a Izraelem, a žádal od Iráku vojenskou podporu. Dne 14. dubna dorazila do Bagdádu syrská delegace s návrhem vojenské smlouvy a o dva dny později Za'íma navštívil sám Núrí as-Sa'íd. Za'ím žádal o umístění dvou iráckých brigád na syrsko-izraelské hranici po dobu vyjednávání s Izraelem, aby jej tak odradil od případné vojenské akce. Dne 17. dubna pak Irák oznámil uznání Za'ímova režimu.²⁴²

Jednáními mezi Sýrií a Irákem byly znepokojeny Egypt a Saudská Arábie, které se obávaly rozšíření hášimovského vlivu. Saudsko-egyptský blok proto nabídl Za'ímovi formální uznání a finanční pomoc za předpokladu, že Za'ím zachová syrský republikánský režim. Dne 17. dubna byl do Damašku poslán generální tajemník Ligy arabských států

²⁴⁰ Torrey, G. H.; *Syrian Politics and The Military: 1945-1958*; str. 134

²⁴¹ Seale, P.; *The Struggle of Syria: A Study of Post-War Arab Politics 1945-1958*; str. 49

²⁴² Rathmel, A.; *Secret War in the Middle East: The covert struggle for Syria, 1949-1961*; str. 27

Abd ar-Rahmán Azzám s příslibem podpory a uznání režimu.²⁴³ Zaím byl následně pozván do Káhiry k návštěvě krále Fárúqa, což učinil 21. dubna. Toto setkání označované některými jako „historicky významné“ přesvědčilo Zaíma obrátit o sto osmdesát stupňů, zaujmout protihášimovský postoj a přiklonit se k Egyptu a Saudské Arábii.²⁴⁴ O své cestě pak Zaím 26. dubna prohlásil: *„Moje cesta do Káhiry byla nepříjemným překvapením pro Jordánsko. Pánové Bagdádu a Ammánu věřili, že se chystám nabídnout jim korunu Sýrie na stříbrném podnosu, ale byli zklamáni. Sýrie nechce ani plán Velké Sýrie ani Úrodného půlměsíce. Postavíme naše síly proti těmto dvěma projektům zahraniční inspirace.“*²⁴⁵ Dva dny po Zaímově návštěvě v Káhiře byl jeho režim uznán Egyptem, Saudskou Arábií i Libanonem. Tato náhlá změna v Zaímově politice pak přirozeně vyvolala rapidní zhoršení vztahů s Hášimovci, kteří později zřejmě dopomohli k jeho svržení.²⁴⁶

Napjatou situací v meziarabských vztazích byl znovu potvrzen rozkol mezi dvěma hlavními regionálními bloky - Egyptem, Saudskou Arábií, Jemenem, Libanonem a Sýrií - pod vlivem americkým a částečně francouzským na straně jedné, a Irákem a Jordánskem pod vlivem britským na straně druhé. Příklonu Zaíma k saudsko-egyptskému bloku a tím pádem ke Spojeným státům a Francii nasvědčoval také fakt, že vláda plukovníka Zaíma ratifikovala v dubnu měnovou dohodu s Francií, následně přijala i smlouvu o ropovodu Tapline americké společnosti ARAMCO a také ihned rozpustila Komunistickou stranu Sýrie.²⁴⁷ Dne 27.

²⁴³ Torrey, G. H.; *Syrian Politics and The Military: 1945-1958*; str. 135

²⁴⁴ Rathmel, A.; *Secret War in the Middle East: The covert struggle for Syria, 1949-1961*; str. 27-28

²⁴⁵ Citováno dle: Seale, P.; *The Struggle of Syria: A Study of Post-War Arab Politics 1945-1958*; str. 56-57

²⁴⁶ Rathmel, A.; *Secret War in the Middle East: The covert struggle for Syria, 1949-1961*; str. 28

²⁴⁷ AMZV; PZ – *Bejrút*; Sýrie – vojenský převrat – uznání; zpráva ze dne 26. 4. 1949

dubna byl pak nový režim v Sýrii uznán Spojenými státy, Anglií, Francií, Belgií, Tureckem, Íránem a později Švýcarsy, Brazílií a dalšími.²⁴⁸

Co se týče otázky Izraele, Za'ím ji zpočátku využil k úspěšnému provedení převratu, když přesvědčil opoziční část armády, že jediné vojenská vláda může vést válku proti Židům. O to více byli nyní jeho přívrženci překvapeni jeho dychtivostí uzavřít s Izraelem příměří.²⁴⁹ Důvodem této dychtivosti mohl být jednak strach z případné izraelské intervence, ale také potřeba Za'íma ukončit válku s Izraelem, aby mohl stáhnout vojska z této fronty a čelit nové potenciální hrozbě z Iráku či Jordánska.²⁵⁰

Oficiální jednání mezi Sýrií a Izraelem začala 12. dubna, brzy se ovšem dostala do patové situace, když Sýrie trvala na zachování si tří malých území v okolí jezera Hula. Ta byla sice rezolucí Valného shromáždění OSN z roku 1947 přiřknuta Izraeli, syrská vojska je ale během války obsadila. Situace byla nakonec vyřešena návrhem OSN, která hrála roli zprostředkovatele. Daná území byla prohlášena demilitarizovanou zónou pod dohledem smíšené komise. Příměří mezi Sýrií a Izraelem bylo nakonec podepsáno 20. července 1949, přičemž v článku 5 stálo, že „*postupné obnovení běžného občanského života*“ v oblasti demilitarizovaného pásma proběhne, „*aniž by bylo dotčeno konečné vypořádání.*“²⁵¹

Demilitarizovaná zóna byla rozdělena na tři části a její celková rozloha čítala přibližně 172 km². (viz příloha č. 8) Nejmenší část nedaleko pramene řeky Banias byla neobydlená, její plochy byly ale využívány k zemědělství a pastevectví. Střední část demilitarizované zóny sahala od jižního břehu jezera Hula k severnímu hrotu jezera Tiberias a nacházela se zde jedna židovská osada a čtyři palestinské vesnice. Třetí a největší

²⁴⁸ AMZV; PZ – Bejrút; Sýrie – vojenský převrat; zpráva ze dne 25. 5. 1949

²⁴⁹ Seale, P.; *The Struggle of Syria: A Study of Post-War Arab Politics 1945-1958*; str. 61

²⁵⁰ Schlaim, A.; *Husni Za'ím and the Plan to Resettle Palestinian Refugees in Syria*; str. 72

²⁵¹ Torrey, G. H.; *Syrian Politics and The Military: 1945-1958*; str. 136

oblast – jižní sektor – ležel mezi východním pobřežím jezera Tiberias a řekou Jarmúk na hranicích Izraele, Sýrie a Jordánska a byla zde jedna židovská osada a tři palestinské vesnice. Smlouva o příměří nabádala, aby zde život pokračoval stejně jako před vytvořením demilitarizovaných zón.²⁵²

Současně s uzavřením příměří s Izraelem předložil Husní az-Za'ím návrh na usazení 300 000 palestinských uprchlíků na území Sýrie. Doufal pravděpodobně, že mír s Izraelem upevní pozici jeho režimu a zahraniční finanční pomoc při řešení problému s uprchlíky zlepší socio-ekonomickou situaci země.²⁵³ Byla to tedy zřejmě spíše touha po zahraničním kapitálu, který by povzbudil ekonomický rozvoj země, než čistý humanitární zájem o uprchlíky, která představovala Za'ímův prvořadý impuls. Sýrie měla navíc ze všech arabských zemí největší absorpční kapacitu. Například řídké obydlené pláne al-Džazíry v severní Sýrii poskytovaly ideální podmínky pro rozsáhlá osidlování, která by pomohla vyřešit problém uprchlíků a Sýrii by zároveň přinesla možnost rozšíření a kultivace zemědělské půdy v oblasti a zvýšení životního standardu místních obyvatel.²⁵⁴

6.1.3 Spekulace o vlivech na převrat Husního az-Za'íma

Nedlouho po úspěšném provedení Za'ímova převratu se začaly objevovat spekulace o tom, kdo a z jakého důvodu stál v pozadí. Sovětští propagandisté poukazovali na údajnou roli britských či amerických ropných a strategických zájmů. Sovětský deník *Pravda* prohlašoval, že Za'ímův režim byl spojen s plánem na vytvoření blízkovýchodního bloku podporovaného Spojenými státy, a že převrat byl organizován „anglo – americkými soupeři o ropné zásoby a strategické základny v oblasti“.²⁵⁵

²⁵² Neff, D.; *Israel – Syria: Conflict at the Jordan River, 1949-1967*; str. 27

²⁵³ Ma'oz M.; *From Conflict to Peace? Israel's Relations with Syria and Palestinians*; str. 12

²⁵⁴ Schlaim, A.; *Husni Za'im and the Plan to Resettle Palestinian Refugees in Syria*; str. 69

²⁵⁵ Rathmel, A.; *Secret War in the Middle East: The covert struggle for Syria, 1949-1961*; str. 30

Francouzské noviny *Combat* zase tvrdily, že vstřícný postoj Chálida al-^cAzma vůči ropovodu Tapline vyprovokoval Británii k jeho sesazení. Dalším motivem často přisuzovaným Británii byla její údajná podpora plánu na vytvoření Velké Sýrie či Úrodného půlměsíce, ve kterých by dominoval pro-britský hášimovský blok.²⁵⁶

Britští diplomaté ovšem jakákoli podezření z účasti na převratu vyvraceli a v jejich prospěch mluví například fakt, že Británie se zdála být Za^címovým převratem zaskočená, a že ani po převratu netlačila na žádné zásadní otázky týkající se Sýrie, ze kterých měla dle obviňování mít užitek. Londýn měl, zdá se, předem v ruce jen několik málo varování o Za^címově připravovaném převratu, a to od vojenského atašé v Damašku a Bejrútu Harmara, který v polovině března roku 1949 informoval: „Za^cím naznačil, že nadcházející nepokoje budou mít za následek pád režimu.“²⁵⁷ A dva dny před uskutečněním převratu Za^cím prý Harmarovi řekl, že „v blízké budoucnosti bude jednat“,²⁵⁸ a že nadcházející demonstrace proti Tapline byly zorganizovány proto, aby poskytly armádě zástěrku pro převrat. Britské ministerstvo zahraničí z obav, že Harmar si konverzaci se Za^címem opravdu špatně nevyložil, telegrafovalo v den převratu do Damašku následující znění: „Je důležité, aby nebyly poskytnuty žádné důvody k obviněním, že by vláda Jeho Veličenstva či zástupci Jeho Veličenstva v Damašku byli zapleteni do plánu na svrhnutí vlády či režimu protiústavními prostředky.“²⁵⁹ Po převratu zůstávala

²⁵⁶ Rathmel, A.; *Secret War in the Middle East: The covert struggle for Syria, 1949-1961*; str. 30-31

²⁵⁷ Citováno dle: Rathmel, A.; *Secret War in the Middle East: The covert struggle for Syria, 1949-1961*; str. 31

²⁵⁸ Citováno dle: Rathmel, A.; *Secret War in the Middle East: The covert struggle for Syria, 1949-1961*; str. 32

²⁵⁹ Citováno dle: Rathmel, A.; *Secret War in the Middle East: The covert struggle for Syria, 1949-1961*; str. 32

Británie ostražitá, aby nedala svým protivníkům žádné důvody k podezření, že by se snažila pracovat na plánu Velké Sýrie.²⁶⁰

Začímovy vztahy s Británií po převratu pak byly charakterizovány jeho neustálým strachem z hášimovských spiknutí, za kterými, jak Začím věřil, stála právě Británie. A i když se Núrí as-Sa'íd snažil získat její podporu v akcích proti Začímovi, Británie, zdá se, těmto snahám odolávala. Důvodem byl především její záměr, aby Začím uzavřel smlouvu s MEPL²⁶¹, za což slíbila Sýrii dodávku zbraní, a také její vztahy s Francií, které Británie nechtěla ohrozit.²⁶²

Podle další konspirační teorie stála za Začímovým převratem Francie. Tomuto tvrzení přispívá fakt, že Začím během své vlády pěstoval s Francií velmi úzké vztahy. Ihned po nástupu k moci s ní uzavřel měnovou dohodu, a jelikož sám prošel francouzským vojenským výcvikem, upřednostňoval v armádě francouzské metody a terminologii.²⁶³ K podezření lidí, že je jen francouzským nástrojem, přispíval sám svými výroky, když například prohlásil: „*Francie je naším přítelem a my bychom měli dělat cokoli, abychom si její přátelství udrželi – nová éra porozumění a spolupráce bude otevřena mezi Paříží a Damaškem.*“²⁶⁴ Syrský ministr zahraničí emír Adíl Arslán dokonce tvrdil, že Začím denně posílal svého asistenta pro rady a doporučení k francouzskému velvyslanci. O tom, že Francie přímo podporovala jeho převrat, ovšem důkazy nejsou. Šaukát Šuqajr, šéf Začímova vojenského

²⁶⁰ Rathmel, A.; *Secret War in the Middle East: The covert struggle for Syria, 1949-1961*; str. 32

²⁶¹ MEPL = Middle East Pipeline Ltd, byla britská společnost, která měla vystavět ropovod z ropných polí Anglo-Iranian Oil Company v Íránu do Středomoří. MEPL byla na Blízkém východě přímým konkurentem společnosti Tapline. Z projektu společnosti MEPL bylo nakonec upuštěno. (Rathmel, A.; *Secret War in the Middle East: The covert struggle for Syria, 1949-1961*; str. 18-19)

²⁶² Rathmel, A.; *Secret War in the Middle East: The covert struggle for Syria, 1949-1961*; str. 32-34

²⁶³ Torrey, G. H.; *Syrian Politics and The Military: 1945-1958*; str. 138

²⁶⁴ Citováno dle: Torrey, G. H.; *Syrian Politics and The Military: 1945-1958*; str. 138

kabinetu, řekl údajně Patricku Sealovi,²⁶⁵ že Za^címova ratifikace měnové dohody by měla být chápána jako jeho potřeba získat přátele po převratu, spíše než jako podezření, že Francie ho podporovala již před ním. Toto tvrzení podporuje fakt, že Francie svoji politiku vůči Za^címovi úzce koordinovala s Británií. Zdá se tedy nepravděpodobné, že by Paříž podnikla nějaká drastická opatření jako například zinscenování převratu, kterými by své vztahy s Británií ohrozila. Koordinace mezi Francií a Británií byla nejvíce patrná v otázce dodávek zbraní do Sýrie, o nichž se neustále podrobně navzájem informovaly. Dalším důkazem, který zdá se popírá účast Francie na Za^címově převratu je fakt, že francouzská pozice v Sýrii se zlepšovala již v době, kdy byl premiérem al-^cAzm, dřívější velvyslanec v Paříži, a je tedy otázkou, zda by Francie podstoupila takové riziko a odstranila režim, který byl vůči ní již přátelský.²⁶⁶

Největší podezření za zorganizování převratu padala ovšem na Spojené státy americké a podpořil je svým výrokem i sám svržený premiér Chálid al-^cAzm. (viz str. 51 – 52) Ještě větší věrohodnosti těmto podezřením pak dodal tehdejší šéf rezidentury CIA v Damašku Miles Copeland, který ve své knize *The Game of Nations* napsal: *„Bylo jasné, že Quwatlí a jeho režim zůstane slepý vůči faktu, že hrozí politická exploze. ‘Máme před sebou dvě možnosti’, řekl Keeley²⁶⁷ ‘a obě jsou nežádoucí’ - myslel tím, že buď politici oportunisté se skrytou podporou Sovětů brzy zorganizují krvavé povstání, nebo syrská armáda s naší podporou převezme vládu... ‘Politický výkonný tým’ pod vedením majora Meadea²⁶⁸ pak systematicky rozvíjel přátelství se Za^címem, navrhl mu*

²⁶⁵ Patrick Seale – je britský novinář a autor specializující se na Blízký východ. Získal doktorát na Oxfordu. Jako novinář pracoval šest let pro agenturu Reuters a přes dvanáct let v londýnském *The Observer*. Měl na starost zpravodajství o Blízkém východě, Africe a Indii. (<http://www.agenceglobal.com/author.asp?type=2&id=129>; cit. dne 17. 4. 2012)

²⁶⁶ Rathmel, A.; *Secret War in the Middle East: The covert struggle for Syria, 1949-1961*; str. 35-

36

²⁶⁷ James Hugh Keeley – byl druhým americkým vyslancem v Sýrii

²⁶⁸ Stephan Meade – byl americkým vojenským atašé v Damašku

*myšlenku na provedení převratu, radil mu, jak to provést a vedl ho při složité přípravě a při pokládání základů převratu.*²⁶⁹

Tvrzení Milese Copelanda podpořil ve své studii zveřejněných amerických dokumentů také americký akademik Douglas Little. Little tvrdí, že americká frustrace z Quwatlího neochoty přijmout americký návrh na příměří s Izraelem, rostoucí anti-americký postoj a pozastavení jednání o Tapline, vedly Meadea, aby začal jednat se Za^címem.²⁷⁰

Za^cím se s Meadem potkal před provedením převratu oficiálně šestkrát. Podle syrského politického analytika a novináře Sámí Mubajida²⁷¹ to byl ale Za^cím, který inicioval schůzky a jako první na úvodním setkání s americkým vyslancem informoval Meadea o svém plánu svrhnout režim Šukrího al-Quwatlí. Zároveň prý Meadea požádal, aby tuto informaci sdělil americkému prezidentu Trumanovi, a pokud to bude možné, aby jeho plánu zajistil americkou podporu. Meade mu údajně řekl, že Spojené státy se do jeho plánu přímo nezapojí, ale nebude jim vadit odstranění Quwatlího, muže, který maří realizaci jejich zájmů v Sýrii.²⁷² Americké ministerstvo zahraničí pak odpovědělo touto zprávou: *„Pokud má Za^cím v úmyslu změnit vládu, ministerstvo nevidí žádný důvod, proč ho v tom odrazovat, pokud bude věřit, že se vrátí k parlamentní formě vlády hned, jak to bude prakticky možné.*²⁷³ Toto vyjádření, i když neformální, poskytlo Za^címovi veškerou jistotu, kterou od Spojených států potřeboval.

Na druhém setkání řekl Za^cím Meadeovi, že si přeje vidět jeho zemi vojensky spojenou se Spojenými státy a udělá vše, co bude v jeho moci, aby toho dosáhl. Zároveň Za^cím varoval před sovětským pronikáním do Sýrie, když tvrdil, že jsou do jeho země posílány úderné jednotky, které mají za úkol zbavit Sovětský svaz všech pro-amerických elementů, a

²⁶⁹ Citováno dle: Copeland, M.; *The Game of Nations*; str. 41-42

²⁷⁰ Rathmel, A.; *Secret War in the Middle East: The covert struggle for Syria, 1949-1961*; str. 37

²⁷¹ anglický přepis jeho jména je: Sami Moubayed, arabský: سامي مبيض

²⁷² Moubayed, S.; *Damascus Between Democracy and Dictatorship*; str. 15

²⁷³ Citováno dle: Moubayed, S.; *Damascus Between Democracy and Dictatorship*; str. 15

zároveň dodal, že Sovětský svaz již údajně vyzbrojuje Kurdy na severu země, aby vedli povstání v Damašku a ustavili zde komunistický režim. Meadea pak Za'ím ujistil, že pokud on se dostane k moci, jeho prvním krokem bude potlačení komunistů, a že k tomu aby toho dosáhl, musí nejprve v Damašku ustavit nový liberální prozápadní vojenský režim.²⁷⁴

Na posledním oficiálním setkání, které proběhlo 14. března roku 1949 pak Za'ím Meadea otevřeně požádal o americké finanční zdroje, které potřeboval k uskutečnění převratu. Meade mu odpověděl, že pokud mají Spojené státy podporovat jeho převrat, musí splnit dvě podmínky – ukončit činnost komunistické strany v Damašku a uzavřít příměří s Izraelem. Za'ím na obě podmínky bez výhrad přistoupil. Naznačil ale, že Spojené státy by měly vyprovokovat vnitřní nepokoje potřebné k podkopání Quwatlího režimu nebo by mu měly poskytnout alespoň finance, pokud se nechystají do převratu přímo zapojit. V následujících dnech pak tedy americké vyslanectví v Damašku začalo vymýšlet různé intriky na podkopání Quwatlího režimu. Rozšířilo například zvěst, že dřívější ministr obrany Ahmad al-Šarabatí a Džamíl Mardám Bej přesunuli na svá konta ve Švýcarsku miliony získané za nákup zbraní pro syrskou armádu za přemrštěné ceny a podobně.²⁷⁵

Po provedení převratu zůstalo přátelství Za'íma a Meadea silné. Jeho vztahy s USA se ale začaly v souvislosti s jeho politikou pomalu horšit. Při ohlédnutí na americkou účast v případě Husního az-Za'íma američtí diplomaté tvrdí, že to byla veliká chyba. Miles Copeland později přiznal, že epizoda Husního az-Za'íma byla „*tou nejhoupější a nejnezodpovědnější akcí a diplomatickou misí, do které jsme se sami mohli zapojit. Odstartovali jsme sérii věcí, které nikdy neskončí.*“²⁷⁶ Američané brzy zjistili, že Za'ím byla špatná volba, jelikož

²⁷⁴ Moubayed, S.; *Damascus Between Democracy and Dictatorship*; str. 15-16

²⁷⁵ tamtéž; str. 16-17

²⁷⁶ Citováno dle: Moubayed, S.; *Damascus Between Democracy and Dictatorship*; str. 17

nereprezentoval nikoho ze syrského lidu. Reprezentoval pouze sám sebe.²⁷⁷

Podle autora Andrew Rathmela spolehlivé důkazy o tom, že převrat byl připraven ve Washingtonu, nejsou. Podle dostupných informací se zdá být jisté jen to, že američtí úředníci byli o Za^oímově převratu předem informováni a je také možné, že američtí úředníci v Damašku mu vyjádřili podporu. Bez přístupu do archivů CIA je ale velmi těžké rozhodnout, jak velkou roli Spojené státy v převratu hrály.²⁷⁸

Kromě zahraničního vměšování je zde ještě další spekulace o události, která mohla mít na Za^oímův převrat určitý vliv. Zprávu o ní podalo československému ministerstvu zahraničí československé velvyslanectví v Bejrútu dne 8. dubna 1949. Ve zprávě se píše o dodávce zbraní, které v roce 1947 prodala československá zbrojovka syrské vládě. Při dopravě těchto zbraní ovšem došlo k potížím a zásilka nakonec havarovala v Itálii. Další dopravu pak převzala syrská vláda, která tímto úkolem pověřila kapitána Fu^oáda Mardáma, synovce tehdejšího premiéra. Zásilka se ovšem cestou z Itálie „ztratila“ a později byla objevena v izraelské Jaffě. Fu^oád Mardám byl po svém návratu zatčen a tehdejší ministr obrany Šaríbatí odstoupil. Celá záležitost byla ale utlána a teprve vláda Chálida al-^oAzma uspíšila projednávání u vojenského soudu. Po mnohých přelíčeních měl pak být vynesena rozsudek 30. března 1949 tedy v den, kdy proběhl Za^oímův převrat. Později se vypořídaly zvěsti, že byl Fu^oád při útěku z vězení zabit, to se ale potvrdit nepodařilo. Podle dané zprávy československého velvyslanectví mohla tato aféra mít na Za^oímův převrat také určitý vliv.²⁷⁹

²⁷⁷ Moubayed, S.; *Damascus Between Democracy and Dictatorship*; str. 18

²⁷⁸ Rathmel, A.; *Secret War in the Middle East: The covert struggle for Syria, 1949-1961*; str. 44

²⁷⁹ AMZV; *PZ – Bejrút*; Politická zpráva - Sýrie – soudní proces s Kapitánem Fuad Mardamem pro zašantročení zbraní ze dne 8. dubna 1949

6.1.4 Konec režimu Husního az-Za'íma

Za'ím během několika měsíců své vlády pomalu ztratil veškeré své dřívější podporovatele a spojence. Znepřátelil si je především svojí prozápadní politikou, jeho sekulární reformy se nelíbili náboženským vůdcům a tradicionalistům, jeho autokratické metody zklamaly liberály a inklinací k saudsko-egyptskému bloku ztratil podporu pro-hášimovců. Jeho pokusy daňové a pozemkové reformy zas vystrašily vlivné feudály a obchodní třídy, jejichž zájmy jimi byly ohroženy. Obyčejní lidé, kteří očekávali zlepšení, pak byli zklamáni, když Za'ím své tolik proklamované sliby nerealizoval. V armádě způsobilo rozhořčení jmenování generála 'Abdulláha Atfy, který zklamal jako velitel syrské armády v palestinské válce, ministrem obrany. Další provokací pak byla Za'ímova reorganizace armády, propouštění a někdy dokonce uvěznění jeho dřívějších přátel a podporovatelů.²⁸⁰ Za'ímovým pomyslným hřebíčkem do rakve pak byla poprava představitele Syrské národně sociální strany (SSNP) Antúna Sa'ady libanonskou vládou, které ho Za'ím vydal i přesto, že mu původně poskytl při útěku z Libanonu azyl a slíboval mu pomoc v revoltě proti libanonskému premiéru Rijádu as-Sulhovi.²⁸¹

Dne 14. srpna 1949 byl Husní az-Za'ím svržen plukovníkem Sámí al-Hináwím, velitelem první brigády. Za'ím i premiér Barází byli následně popraveni. Kdo k tomu ale vydal rozkaz a zda byli před tím souzeni, zůstává nejasné. Podle druhého a třetího komuniké vydaného po převratu, byla zřízena Nejvyšší válečná rada a Za'ím a Barází byli zastřeleni poté, co byli souzeni vojenským soudem. Toto stanovisko podpořil Fadlalláh Abú Mansúr, jeden z důstojníků, který se účastnil popravy. Abú Mansúr napsal, že kapitán vzdušných sil Issam Mrajwad dorazil na místo, kde byli drženi Za'ím s Barázím a informoval spiklence, že vrchní velitelství odsoudilo Za'íma i Barázího k smrti a nařídil jim

²⁸⁰ Torrey, G. H.; *Syrian Politics and The Military: 1945-1958*; str. 138-139

²⁸¹ Rathmel, A.; *Secret War in the Middle East: The covert struggle for Syria, 1949-1961*; str. 44-49

vykonat rozsudek. Britský vojenský atašé ovšem podal jiné svědectví, přičemž informace mu sdělil plukovník Hrant, šéf policie, který byl po převratu penzionován. Hrant byl prý brzy ráno po převratu povolán na ministerstvo obrany k Hináwímu. O něco později tam dorazil také major Amín Abú Assaf (velitel skupiny obrněných jednotek první brigády), který informoval Hináwího, že Za'ím byl zastřelen. Hináwí se údajně zatvářil rozpačitě, což vzbudilo v Hrantovi dojem, že Hináwí neměl v úmyslu Za'íma zabít. Podle Hranta byla Nejvyšší válečná rada zřízena až poté a byl vymyšlen příběh o soudu u soudního tribunálu, vynesení rozsudku a popravě.²⁸²

Zdá se, že o popravě rozhodli sami Issam Mrajwad a Abú Mansúr z osobních důvodů. Oba byli totiž členy SSNP a měli tedy dostatečnou motivaci zabít Za'íma i Barázího a pomstít se tak za smrt Antúna Sa'ady.²⁸³

6.2 Přebrot Sámí al-Hináwího

Většina zdrojů se shoduje na tom, že za převratem Hináwího stála irácká vláda rozhořčená Za'ímovým příklonem k saudsko-egyptskému bloku. Irák byl údajně v kontaktu se skupinou syrských důstojníků a politiků, mezi nimiž byli velitel první brigády plukovník Sámí al-Hináwí, jeho švagr As'ad Talás, druhý nejvyšší velitel podplukovník Alam ad-Dín Qawwás, kapitán Muhammad Ma'arúf z armádní zpravodajské služby a také pilot syrských vzdušných sil kapitán Issam Mrajwad, který měl být v případě selhání plánu připraven přepravit spiklence do Bagdádu.²⁸⁴

Další spekulace jdou ještě dál a za hášimovským vlivem na Hináwího převrat vidí Británii. *La Bourse Egyptienne* například v té době varovala, že: „Londýn měl víc než jen prst v této události a ...projekt

²⁸² Rathmel, A.; *Secret War in the Middle East: The covert struggle for Syria, 1949-1961*; str. 50

²⁸³ tamtéž; str. 51

²⁸⁴ Seale, P.; *The Struggle of Syria: A Study of Post-War Arab Politics 1945-1958*; str. 73

*Velké Sýrie a Úrodného půlměsíce bude brzy hlavním tématem.*²⁸⁵ Británii obviňovala také komunistická propaganda a Francie. *Neue Züricher Zeitung*²⁸⁶ na druhou stranu podaly zprávu, že Británie byla převratem překvapená stejně jako Francie. Podle archivů britského ministerstva zahraničí se zdá, že ačkoli Irák byl do jisté míry v převratu zapleten, nebyl řízen z Londýna.²⁸⁷

Núrí as-Sa^cíd v rozhovorech s britským ministerstvem zahraničí tvrdil, že věděl o plánovaném datu převratu s předstihem, a že pomáhal Hináwímu vydávat propagační letáky. O dva dny později ale irácký ministr zahraničí Fadíl al-Džamálí podal protichůdnou zprávu. Podle něj přišel za iráckým vyslancem v Damašku As^cad Talás a požádal ho o zapůjčení iráckého letounu, aby mohli spiklenci v případě neúspěšného převratu utéci do Iráku. Jelikož ale Talás o pět měsíců dříve úmyslně klamal Núrího, když ho přiměl věřit, že Sýrie chce unii, tentokrát Taláse neposlouchali a Irák byl tudíž převratem překvapen. Je těžké soudit, která z těchto výpovědí je pravdivá.²⁸⁸ Americké ministerstvo zahraničí informovalo prezidenta Trumana takto: „*Nejsou žádné důkazy, které by ukazovaly, že se jakákoli vnější síla jakýmkoli způsobem podílela na provedení převratu.*“²⁸⁹ Je jisté, že Núrí byl v kontaktu s nespokojenými důstojníky syrské armády. Do jaké míry se ale podílel na převratu, je těžké určit.

6.2.1 Hináwího vláda

Sámí al-Hináwí pověřil po úspěšně provedeném převratu 15. srpna Hášima al-Atásí z Lidové strany sestavením vlády. Poprvé tak vládla Sýrii

²⁸⁵ Citováno dle: Rathmel, A.; *Secret War in the Middle East: The covert struggle for Syria, 1949-1961*; str. 54

²⁸⁶ Největší německy psané švýcarské noviny, které sídlí v Curichu.

²⁸⁷ Rathmel, A.; *Secret War in the Middle East: The covert struggle for Syria, 1949-1961*; str. 53-54

²⁸⁸ tamtéž; str. 54

²⁸⁹ Citováno dle: Rathmel, A.; *Secret War in the Middle East: The covert struggle for Syria, 1949-1961*; str. 54

strana, jejíž základnou bylo Aleppo, a která byla orientována na východ směrem k Iráku.²⁹⁰ Hináwí dále odstranil armádu z politiky a legalizoval všechny politické strany kromě komunistické strany a pravicové Spojené socialistické strany (Socialist Co-operative Party). Akram al-Hawrání, původní spojenec Za'íma, od kterého se ale odklonil poté, co Za'ím začal spolupracovat s Barázího klanem, Hawráního tradičními rivaly, se připojil k Hináwímu a podporoval jeho převrat. Nyní byl Hawrání jmenován ministrem zemědělství a Míšel Aflaq se stal ministrem vzdělávání. Dne 15. listopadu se konaly volby do Ústavodárného shromáždění, které mělo za úkol vypracovat návrh nové ústavy. Voleb se účastnili voliči od osmnácti let a poprvé také ženy. Do shromáždění bylo nakonec zvoleno i přes bojkot Národní strany 13 jejích členů, dominovali ale příslušníci Lidové strany. SSNP, Muslimští bratři a strana Ba'as získali všichni po jednom křesle. Shromáždění poté zvolilo Rušdího al-Kíhijá svým předsedou, Hášima al-Atásí prozatímním prezidentem republiky a začalo pracovat na návrhu nové ústavy.²⁹¹ Míšel Aflaq po volbách obvinil zahraniční vlády z komplotu a zfalšování voleb, což podle něj mělo za následek neúspěch strany Ba'as a vystoupil s celou svojí stranou z vládní koalice.²⁹²

Hawrání ve svém prvním ministerském postu vynesl na světlo studii Alexandra Gibba²⁹³ o syrském rozvojovém potenciálu, přeložil ji do arabštiny a začal pracovat na určitých rozvojových projektech, jako například na odvodnění pláně al-Gháb²⁹⁴ či výstavbě přehrady na řece Eufrat.²⁹⁵

²⁹⁰ Simon, R. S.; *The Hashemite 'Conspiracy': Hashemite Unity Attempts*; str. 319

²⁹¹ Petran, T.; *Syria*; str. 98

²⁹² Torrey, G. H.; *Syrian Politics and The Military: 1945-1958*; str. 152

²⁹³ Alexander Gibb and Partners – byli autoři knihy: *The Economic Development of Syria* (Londýn, 1947)

²⁹⁴ pláň al-Gháb – pláň na severozápadě Sýrie ležící nedaleko pobřeží, ohraničená ze západu pohořím an-Nusajrija, protéká jí řeka Orontes

²⁹⁵ Petran, T.; *Syria*; str. 98

Hlavní otázkou, která ovšem zastínila všechny ostatní, bylo jednání o jednotě s Irákem. Prezident Atásí při svém jmenování pronesl následující slib navržený speciální komisí: „*Já přísahám při Bohu, Všemohoucím, že budu respektovat zákony státu, bránit jeho nezávislost, suverenitu a teritoriální integritu, ochraňovat jeho bohatství a pracovat na dosažení arabské jednoty.*“²⁹⁶ Tento slib se poté stal předmětem konfliktu mezi Akramem Hawráním, který byl proti jednotě s Irákem, a ostatními pro-unijními politiky.²⁹⁷ Hawrání spolu s Mustafou as-Sibáím z Muslimského bratrstva trvali na tom, že slib by měl zahrnovat také závazek k zachování republikánského režimu Sýrie. Ústavodárné shromáždění ale tento dodatek odmítlo, čímž se zdálo, že vyjádřilo podporu jednotě s Irákem. Proti jednotě se ovšem vytvořila také veliká opozice v armádě, přičemž vysocí důstojníci již začali plánovat převrat, aby jednotě zabránili. Zatím ale váhali s jeho provedením. Dva mladí důstojníci Amín Abú Assad a Husajn Hiddí poté předali Hawránímu, který se stal spojnicí mezi armádou a anti-unijními politiky, memorandum podepsané řadou jejich kolegů, ve kterém deklarovali svůj záměr provést převrat ve snaze zabránit shromáždění hlasovat pro jednotu s Irákem. Zároveň také tímto memorandem požádali Hawráního, aby se stal prezidentem. Hawrání na to odpověděl, že jednota, pokud k ní dojde, bude vytvořena Hináwím a ne shromážděním, a že nebude tolerovat ohrožení parlamentního života. Odmítl zároveň stát se prezidentem za takovýchto okolností.²⁹⁸

Odpůrci jednoty měli tedy jedinou možnost. Do čela nespokojených armádních důstojníků se postavil plukovník Adíb aš-Šišaklí, velitel první brigády ve městě Dar^á. Šišaklí zpočátku spolupracoval se Za^{ím}em, kvůli narůstajícím neshodám mezi nimi byl ale nakonec odstraněn z postu generálního ředitele policie pár dní před pádem Za^{ímova} režimu. Po

²⁹⁶ Citováno dle: Torrey, G. H.; *Syrian Politics and The Military: 1945-1958*; str. 156

²⁹⁷ Torrey, G. H.; *Syrian Politics and The Military: 1945-1958*; str. 156

²⁹⁸ Petran, T.; *Syria*; str. 99

Hinávího převratu se vrátil do vojenské služby na své staré místo a 1. prosince 1949 se stal velitelem posádky v Dar'á. Dne 19. prosince 1949 pak zakročil proti Hinávímu a unionistům již třetím převratem v řadě během jediného roku.²⁹⁹

²⁹⁹ Torrey, G. H.; *Syrian Politics and The Military: 1945-1958*; str. 162-163

7 ADÍB AŠ-ŠIŠAKLÍ - NÁSTUP K MOCI A VLÁDA

Sámí al-Hináwí byl brzy ráno 19. prosince 1949 svržen a vsazen do vazby společně se svým švagrem As^cadem Talásem. Šišaklí následně vydal komuniké, ve kterém stálo: „*Armáda považuje tento krok za svoji povinnost, neboť Hináwí, Talás a další političtí vůdci připravovali spiknutí se zahraničními elementy.*“³⁰⁰ Zároveň oznámil, že parlamentní život bude pokračovat. Poté Šišaklí formálně informoval prezidenta Atásího o provedeném převratu a požádal ho o vytvoření nové vlády. Po několika pokusech byla nakonec Chálidem al-^cAzmem sestavena 29. prosince vláda, která vyhovovala jak armádě, tak Lidové straně.³⁰¹

Z podpory převratu byly opět obviňovány především Spojené státy, které cítily ohrožení projektu Tapline, jelikož ministerské posty ve vládě v době před převratem zastávali Míšel Aflaq a Akram Hawrání, kteří Tapline zavrhovali ze zásady jako imperialistický podnik. USA také s obavami sledovaly rostoucí vliv komunistické strany v Sýrii a bylo tedy jasné, že by převrat uvítaly. Přesto ale Copeland, který jak sám tvrdil, si byl se Šišaklím blízký, prohlašoval, že Šišaklí jednal sám bez americké asistence. Zdá se tedy, že si Šišaklí uvědomil, že by Amerika jeho převrat uvítala, a povzbudilo ho to k akci.³⁰²

7.1 Události let 1950 - 1951

Chálid al-^cAzm 4. ledna 1950 představil vládní program Ústavodárnému shromáždění, přičemž ve svém projevu zdůraznil syrské republikánské zřízení a nezávislost. Sklidil za to kritiku jak ze strany shromáždění, tak od strany Ba^cas, jelikož se nezmínil o arabské jednotě.

³⁰⁰ Citováno dle: Torrey, G. H.; *Syrian Politics and The Military: 1945-1958*; str. 163

³⁰¹ Torrey, G. H.; *Syrian Politics and The Military: 1945-1958*; str. 163-164

³⁰² Rathmel, A.; *Secret War in the Middle East: The covert struggle for Syria, 1949-1961*; str. 59-60

Jeho vláda byla ale nakonec shromážděním přeci jen přijata a ^cAzm složil 7. ledna při vstupu do funkce slavnostní slib.³⁰³

Události v Sýrii vítaly především Egypt a Saudská Arábie. Šišaklí krátce po převratu odjel na návštěvy do Káhiry a poté do Rijádu, kde se Saudskou Arábií uzavřel obchodní smlouvu, a sjednal si od ní půjčku ve výši šesti milionů dolarů. Obchodní smlouva s Egyptem následovala zanedlouho, a Sýrie se tak znovu ocitla na straně saudsko-egyptského bloku a její zahraniční politika byla vedena v souladu s Ligou arabských států.³⁰⁴

Chálid al-^cAzm se snažil vzbudit dojem vládní stability po téměř roce politických zvrátů. Začal s programy ekonomických a politických změn, k čemuž mu pomáhaly i zmíněné půjčky od Saudské Arábie a Egypta. Tlačil také na rychlé dokončení návrhu ústavy, která by byla přijatelná pro Sýrii, ale také pro Egypt a Saudskou Arábii. Na konci února se ale přes jeho snahy udržet vládu stabilní začaly znovu objevovat neshody mezi ní a většinou členů Ústavodárného shromáždění především z řad Lidové strany. Akram Hawrání, který zastával tou dobou post ministra obrany, rezignoval 26. dubna na svou funkci, čímž ještě více přispěl k vládním problémům. Hawránímu vadily zejména právě zmíněné rozbroje mezi vládou a shromážděním, navrhl proto vládu novou složenou ze čtyř členů Liberálního republikánského bloku, který vedl on sám, a z pěti členů Lidové strany.³⁰⁵

Dne 5. ledna Hawrání také založil vlastní stranu – Arabskou socialistickou stranu (Arab Socialist Party, al-Hizb al-Ištirákí al-^cArabí), jejímž cílem bylo především zrušení feudalismu, omezení vlastnictví půdy, rozdělení půdy rolníkům a radikální všeobecná reforma sociálního a ekonomického systému. Mezi další zakládající členy strany, jejímž

³⁰³ Torrey, G. H.; *Syrian Politics and The Military: 1945-1958*; str. 165-166

³⁰⁴ tamtéž; str. 166

³⁰⁵ tamtéž; str. 166-167

centrem byl region kolem města Hamá, patřil Dr. Sámí al-Tajjára a Chalíl al-Kalás. Hawrání se snažil vyjednávat o spolupráci se stranou Ba^čas Míšela Aflaqa a se Syrskou národně socialistickou stranou, tato jednání ale prozatím nedospěla k žádnému výsledku.³⁰⁶

Politická krize dosáhla vrcholu 29. května 1950, kdy vláda Chálida al-^čAzma rezignovala. O týden později sestavil vládu novou generální tajemník Lidové strany Názim al-Qudsí a vládě tak znovu dominovali lidovci. Pokud jde o vnitřní politiku, usiloval Qudsí o to, aby byla konečně přijata ústava a mohl tak být ustaven nový parlament. Zahraniční politiku vedl nadále ve shodě s Ligou arabských států, s níž v červnu podepsal kolektivní bezpečnostní smlouvu, zároveň se ale snažil zůstat neutrální v mezi-arabských záležitostech. Jak se blížil čas schválení ústavy, domácí politický boj sílil. Na jedné straně bojoval Šišaklí o upevnění moci v armádě, na straně druhé bojoval celý generální štáb především za udržení si kontroly nad policií. Zároveň pokračoval tradiční boj mezi civilními politickými frakcemi.³⁰⁷

Qudsí musel dále čelit stále silnější opozici přívrženců bývalého prezidenta Quwatlího, v jejichž čele stál Sabrí al-^čAsalí, kterému se podařilo spojit Národní stranu a Spojenou socialistickou stranu, aby vytvořil tzv. Národní či Vlasteneckou frontu. Dne 26. června explodovala bomba blízko parlamentní budovy, a i když nebyl nikdo soudně stíhán, vláda z této akce vinila Národní stranu, která tak údajně chtěla zpochybnit legitimitu Ústavodárného shromáždění. Dne 7. srpna se také poprvé z exilu v Egyptě ozval bývalý prezident Quwatlí, který otevřeně podpořil Národní stranu a její snahu za znovuobnovení parlamentu z doby před Za^čímem.³⁰⁸ I přes snahy Národní strany a demonstrace, jež se konaly po celém Damašku, byla ale nová ústava 5. září shromážděním přijata a shromáždění se samo přeměnilo v nový parlament, aniž by proběhly

³⁰⁶ Torrey, G. H.; *Syrian Politics and The Military: 1945-1958*; str. 166-167

³⁰⁷ Rathmel, A.; *Secret War in the Middle East: The covert struggle for Syria, 1949-1961*; str. 65

³⁰⁸ Seale, P.; *The Struggle of Syria: A Study of Post-War Arab Politics 1945-1958*; str. 96

volby. Zároveň byl Hášim al-Atásí zvolen prezidentem republiky a Názim al-Qudsí premiérem. Nové vládě sestavené Qudsím pak opět dominovala Lidová strana.³⁰⁹

Co se týče nové ústavy, příliš velké změny ve formě či struktuře syrské vlády a státní správy oproti ústavě z roku 1930 nepřinesla. Velký důraz byl ale položen na práva syrských občanů. Preambule ústavy zdůraznila především práva jednotlivce na spravedlnost a osobní svobodu. Dále bylo uvedeno, že cílem nové ústavy je osvobodit obyvatele z chudoby, ignorace a strachu tím, že bude zaveden nový ekonomický a sociální systém, který přinese zemi sociální spravedlnost a bezpečnost. Zajímavý byl článek 21, který definoval majetek jako veřejný a zároveň soukromý. Zatímco tedy garantoval osobní vlastnictví, vyhradil si podmínku, že stát může rozhodnout o vlastnictví či zabavení majetku tak, aby splňoval svou „sociální funkci“.³¹⁰

V Sýrii v této době stále více sílila proti-západní nálada způsobená především stoupajícím anglo-americkým tlakem na Araby, aby uzavřeli mír s Izraelem. Již premiér Chálid al-^cAzm oznámil v únoru roku 1950 rozhodnutí Sýrie odmítnout americkou podporu a později nepřijal ani tzv. čtvrtý bod Trumanova programu, který se týkal pomoci rozvojovým zemím. Muslimské bratrstvo, které se v listopadu 1949 přeměnilo v Islámskou socialistickou frontu, se pak jako první veřejně vyjádřilo o příklonu Arabů k Sovětskému svazu, což jim mělo pomoci čelit anglo-americkým tlakům. Ministr hospodářství Dawálíbí dokonce v dubnu 1950 varoval, že Arabové se raději „stanou sovětskou republikou“, než aby se podřídili Americe či Británii.³¹¹ Strana Ba^cas a Arabská socialistická strana se pak ujaly vedení v kampani za neutrální postoj Sýrie ve studené válce. Dokonce dříve pro-západní politici nyní trvali na tom, že se

³⁰⁹ Rathmel, A.; *Secret War in the Middle East: The covert struggle for Syria, 1949-1961*; str. 66

³¹⁰ Torrey, G. H.; *Syrian Politics and The Military: 1945-1958*; str. 177-178

³¹¹ Petran, T.; *Syria*; str. 101

nepřipojí k Západu, dokud nebude vyřešena palestinská otázka. Řada anglo-amerických vojenských či politických osobností pak tou dobou projížděla Blízkým východem za účelem získání podpory pro blízkovýchodní obranný pakt, v Sýrii se ale většinou setkávali jen s velkými protestními demonstracemi.³¹²

Dne 9. března 1951 padla vláda Názima al-Qudsího, která nebyla schopna uvést do rovnováhy svou touhu po užších vztazích s Irákem a zároveň snahu o to, aby v očích lidí nevypadala prozápadně.³¹³ Qudsí také nedokázal čelit armádě a stále větší opozici, kterou tvořila strana Ba^cas a Národní strana. Za svůj pád vinil částečně také Francii, která podle něj nedokázala unést fakt, že usiloval o arabskou jednotu, a bála se, že by mohl převzít doposud Francouzi kontrolovanou *Banque de Syrie et du Liban*, jelikož jeho vláda začala jako první na Blízkém východě znárodňovat zahraniční podniky.³¹⁴

Po Qudsího rezignaci byla Sýrie osmnáct dní bez vlády. Sestavit se ji pokoušel opět Chálid al-^cAzm, ale Lidová strana se odmítla podílet na vládě pod jeho vedením. Dne 23. března pak tedy zformoval vládu znovu Názim al-Qudsí, armáda ale uvalila veto a Qudsí byl nucen odstoupit. Dlouhotrvající krizi se nakonec podařilo vyřešit přeci jen Chálidu al-^cAzmovi, když 27. března sestavil vládu složenou především z nezávislých politiků, kterou schválila i armáda. Opět ale musel čelit odporu Lidové strany, která díky převaze v parlamentu využívala každé příležitosti, aby bránila jeho vládě. Lidová strana pak také znovu oživila svoji kampaň za arabskou jednotu. V březnu toho roku vypukly navíc boje s Izraelem v demilitarizované zóně u jezera Hula, kde Izrael začal s odvodňováním území a plánoval je osídlit. Tyto potyčky na hranicích vyústily v setkání Rady Ligy arabských států v Damašku dne 14. května,

³¹² Petran, T.; *Syria*; str. 101-102

³¹³ Rathmel, A.; *Secret War in the Middle East: The covert struggle for Syria, 1949-1961*; str. 75

³¹⁴ Seale, P.; *The Struggle of Syria: A Study of Post-War Arab Politics 1945-1958*; str. 105-106

kde Sýrie požádala Egypt a Irák o pomoc. Pro Irák to byla příležitost konečně ukázat svůj bratrský zájem a starost o Sýrii a na rozdíl od egyptského mlčení ihned odpověděl a irácké jednotky již 17. května pochodovaly Damaškem. Do Sýrie byly navíc z Iráku poslány stíhací letouny a protiletadlové jednotky. Spokojeni s iráckou pomocí byli především pro-hášimovští politici a také Lidová strana, která začala s kampaní proti premiéru ^cAzmovi a obviňovala ho například, že pomáhá imperialistickým aktivitám *Banque de Syrie*.³¹⁵

Po sérii veřejných stávek tedy vláda Chálida al-^cAzma nakonec rezignovala v noci na 1. srpna 1951 a novým premiérem, který sestavil vládu, se stal Hasan al-Hakím. Hasan al-Hakím byl nezávislý politik, a ačkoliv zastával pro-hášimovský a prozápadní postoj, Šišaklí byl ochoten ho akceptovat, jelikož ho Hakím přesvědčil, že nebude usilovat o vytvoření unie.³¹⁶ Hakímova vláda byla vítána především Spojenými státy, americký velvyslanec v Sýrii Cannon informoval, že „*nová vláda může být prostředkem ke zlepšení syrsko-amerických vztahů...Očekáváme, že Hakímova vláda ukáže realističtější přístup k bodu IV³¹⁷ a také ke společnému bezpečnostnímu programu.*“³¹⁸

Ve svém vládním programu Hakím zdůraznil především opatření týkající se vnitřních problémů země, jako například zmenšení oblastí postižených suchem, přijetí rozpočtu a zlepšení ekonomické situace. Jeho vláda se ale těšila jen velmi malé důvěře, jelikož byla obviňována, že je pod velkým vlivem armády. V říjnu se situace vyostřila a Hakímova vláda byla terčem útoků ze všech stran. Lidovci tvrdili, že vláda není ničím jiným, než loutkou armády. Členové Národní strany zas obviňovali lidovce a armádu ze všech problémů země.³¹⁹ Sabrí al-Asalí, tajemník

³¹⁵ Seale, P.; *The Struggle of Syria: A Study of Post-War Arab Politics 1945-1958*; str. 106-108

³¹⁶ Rathmel, A.; *Secret War in the Middle East: The covert struggle for Syria, 1949-1961*; str. 75

³¹⁷ Čtvrtý bod Trumanova programu, který se týkal pomoci rozvojovým zemím.

³¹⁸ Citováno dle: Rathmel, A.; *Secret War in the Middle East: The covert struggle for Syria, 1949-1961*; str. 75

³¹⁹ Torrey, G. H.; *Syrian Politics and The Military: 1945-1958*; str. 194-196

Národní strany, tvrdil, že: „*Vláda je formována a reorganizována přáními a autoritami vně parlamentu.*“³²⁰ Na konci října se navíc objevily rozpory v zahraniční politice mezi Hakímem a ministrem zahraničí Fajdí al-Atásím. Zatímco Hakím upřednostňoval spolupráci se západními mocnostmi v Blízkovýchodním obranném paktu, Atásí zastával neutrální postoj Sýrie mezi dvěma soupeřícími bloky studené války. Spor obou politiků nakonec vyústil 10. listopadu 1951 v pád Hakímovy vlády.³²¹

Po řadě pokusů zformovat vládu novou, uspěl nakonec 28. listopadu poslanec Lidové strany Ma'arúf Dawálibí. Dominance členů Lidové strany v jím navrhované sestavě vlády a jejich otevřený odpor vůči jakékoli roli armády ve vládě byl však nepřijatelný pro Šišaklího. Ještě tu samou noc tedy Šišaklí provedl svůj druhý převrat a nechal zatknout vůdce Lidové strany. Dne 2. prosince 1951 pak rezignoval prezident Hášim al-Atásí.³²²

7.2 Druhý převrat Adíba aš-Šišaklího a budování diktatury

Adíb aš-Šišaklí po svém úspěšně povedeném nekrvavém převratu převzal plnou administrativu státu a vydal vojenské nařízení číslo jedna, které znělo: „*S ohledem na rezignaci prezidenta republiky a absenci vlády převezme náčelník štábu a šéf Nejvyšší vojenské rady všechny pravomoci spojené s výkonnou mocí.*“³²³ Zároveň rozpustil parlament, který podle něj nebyl schopen zodpovědně vykonávat vládu. Dne 3. prosince vydala Nejvyšší vojenská rada druhý dekret, který udělil Fawzímu as-Sílovi všechny zákonodárné a výkonné pravomoci společně s funkcí hlavy státu, premiéra a ministra obrany. Tento dekret podepsaný

³²⁰ Citováno dle: Torrey, G. H.; *Syrian Politics and The Military: 1945-1958*; str. 196

³²¹ Torrey, G. H.; *Syrian Politics and The Military: 1945-1958*; str. 196-197

³²² Rathmel, A.; *Secret War in the Middle East: The covert struggle for Syria, 1949-1961*; str. 76

³²³ Citováno dle: Torrey, G. H.; *Syrian Politics and The Military: 1945-1958*; str. 208

Šišaklím, šéfem Nejvyšší vojenské rady, měl platit, dokud nebude znovu nastolen parlamentní život.³²⁴

Co se týče zahraničních mocností, Francie a Spojené státy Šišaklího převrat vítaly, Británie byla ale nadšená méně. Podle některých názorů Francie podporovala armádu v její politické roli po celý uplynulý rok. Neváhala tedy a ihned uznala Šišaklího režim. Irák byl dokonce přesvědčen, že Francie přímo převrat podporovala, do jaké míry v něm ale byla zapojena, bylo těžké určit. Washington viděl v Šišaklím příležitost, jak konečně upevnit vztahy se Sýrií. Británie musela být v podpoře Šišaklího opatrnější kvůli nepřátelství, jež panovalo mezi ním a Núrí as-Sa'ídem, kterého si Británie nechtěla rozhněvat.³²⁵

7.2.1 Šišaklího domácí politika

Šišaklí doufal, že se mu podaří vytvořit moderní a vnitřně sjednocený stát tím, že odstraní zahraniční vlivy a samostatné postavení náboženských a etnických menšin a kmenů. Zrušil tedy privilegia kmenových vůdců, zahraniční a soukromé školy předal pod kontrolu vlády a snažil se, ovšem někdy pochybnými metodami, asimilovat menšiny. Tím si samozřejmě získal spoustu nepřátel, a to zejména mezi drúzy, kteří zastávali pro-hášimovský postoj.³²⁶

Dne 8. června 1952 byla dekretem zřízena Rada ministrů, aby pomáhala hlavě státu ve výkonu zákonodárné a výkonné moci. Následující den pak plukovník Fawzí as-Sílu sestavil vládu. O dva měsíce později dne 2. srpna byl dalším dekretem vytvořen úřad vicepremiéra, do kterého nastoupil Šišaklí, přičemž si ponechal všechny povinnosti hlavy Nejvyšší vojenské rady. Dne 25. srpna pak Šišaklí založil tzv. Arabské osvobozené hnutí (The Arab Liberation Movement, Harakatu at-

³²⁴ Torrey, G. H.; *Syrian Politics and The Military: 1945-1958*; str. 208-209

³²⁵ Rathmel, A.; *Secret War in the Middle East: The covert struggle for Syria, 1949-1961*; str. 77

³²⁶ Petran, T.; *Syria*; str. 103

Tahríri al-^cArabíji; dále jen ALM) – stranu, která mu, jak doufal, měla zajistit širokou lidovou podporu.³²⁷ „Arabské osvobozené hnutí,“ prohlásil Šišaklí, „není novou stranou, která má být přidána na seznam starých stran, aby zmátla národ a rozdělila jeho síly. Je to loajální a upřímný pokus přeskupit dobré elementy ze všech stran a tříd a spojit je do jednoho mocného bloku, schopného znovu obnovit národní sebedůvěru a dát zemi hlas, který bude poslouchán a respektován.“³²⁸

I přes Šišaklího snahu se mu ale nepodařilo získat pro ALM masovou podporu. Naopak, jeho nepřátelé jako například Akram Hawrání, který stál v čele loajálních armádních důstojníků a Arabské socialistické strany, nebo strana Ba^cas, vedli ilegální kampaň uvnitř a vně armády za rozpuštění ALM a znovunastolení politických svobod. V prosinci roku 1952 Šišaklí nechal uvěznit některé členy Arabské socialistické strany, strany Ba^cas a komunistů pod záminkou, že připravovali převrat. Hawrání, Aflaq a Bítár utekli před zatčením do Libanonu, kde dostali politický azyl.³²⁹

Dne 9. března 1953 syrské vysílání oznámilo, že Sýrie vstupuje do nové éry, a že budou brzy generálním štábem vyhlášeny volby do konstitučního shromáždění. V polovině května pak komise pověřená vládou vypracováním návrhu nové ústavy dokončila svou práci a bylo vyhlášeno referendum, které mělo ústavu schválit nebo zamítnout. Krátce na to bylo oznámeno, že referendum se bude konat ve stejný den jako volba prezidenta, a sice 10. července 1953. Toho dne byla tedy nakonec ústava přijata a Šišaklí byl jako jediný kandidát zvolen prezidentem republiky. Nová ústava zavedla v Sýrii prezidentský systém podobný americkému. Prezident musel být od této doby volen přímo lidmi a ne

³²⁷ Seale, P.; *The Struggle of Syria: A Study of Post-War Arab Politics 1945-1958*; str. 124-125

³²⁸ Citováno dle: Seale, P.; *The Struggle of Syria: A Study of Post-War Arab Politics 1945-1958*; str. 125

³²⁹ Petran, T.; *Syria*; str. 104

poslanci. Jeho pravomoci pak byly daleko širší než ty, které zaručovala jakákoli předchozí ústava.³³⁰

Dne 9. října se konaly také parlamentní volby, a přestože byl zákaz politických stran s výjimkou strany komunistické zrušen, voleb se účastnily pouze ALM, Syrská národně socialistická strana a Spojená socialistická strana. ALM získala nejvíce křesel – 72 z 82, Syrská národně socialistická strana získala jedno křeslo a nezávislí zbytek. Fakt, že většina stran volby bojkotovala, předznamenávalo politickou bouři. Již v červnu roku 1953 více než sto politických vůdců vyzvalo Šišaklího, aby ukončil absolutistickou vládu. O necelý měsíc později se pak sešli reprezentanti Lidové strany, Národní strany, strany Ba'as, Arabské socialistické strany, komunistů a nezávislých v Homsu, aby utvořili tzv. Národní kongres a shodli se na tzv. Národním paktu, který měl za cíl svrhnout režim. A přestože Šišaklí vyhlásil všeobecnou amnestii pro politické vězně, dovolil Hawránímu, Aflaqovi a Bítárovi návrat z exilu a nebránil politickým stranám v jejich veřejných aktivitách, Šišaklího odpůrci tajně organizovali jeho svržení.³³¹

Šišaklí říkával: „*Mí nepřátelé jsou jako had. Hlava je Džabal Drúz, břicho Homs a ocas je Aleppo. Když rozdrtím hlavu, zbytek hada zemře.*“³³² Šišaklí měl dobrý důvod obávat se drúzů, kteří tradičně vzdorovali vládě z Damašku. Jejich úzké vazby na Jordánsko z nich navíc činily nástroj Hášimovců k získání vlivu v Sýrii. Na Národním kongresu v Homsu se političtí vůdci shodli na tom, že každá provincie se bude připravovat na své vlastní osvobození, a že signál pro celonárodní revoltu bude povstání v Džabal Drúz. Ještě před tím, než byly ale přípravy na povstání hotovy, strana Ba'as začala s distribucí letáků proti Šišaklímu v Džabal Drúz, což zde způsobilo katastrofu. Šišaklí ve snaze zabránit

³³⁰ Torrey, G. H.; *Syrian Politics and The Military: 1945-1958*; str. 220-223

³³¹ Petran, T.; *Syria*; str. 104

³³² Citováno dle: Seale, P.; *The Struggle of Syria: A Study of Post-War Arab Politics 1945-1958*; str. 132

povstání zatkl delegaci drúzů, která byla zrovna v Damašku, a v níž byl i jejich vůdce Hasan al-Atráš, a do Džabal Drúz poslal armádu.³³³ Brutální útok armády pak zapříčinil ještě větší nenávisť drúzů vůči Šišaklímu a studentské stávky a demonstrace, které následovaly, se během ledna a února roku 1954 rozšířily z Aleppa po celé zemi. Šišaklí po incidentu v Džabal Drúz pozatýkal řadu politických vůdců, mezi nimiž byli například Adnán al-Atásí, Sabrí al-^cAsalí, Akram Hawrání nebo Mišel Aflaq a bývalého prezidenta Hášima al-Atásího umístil do domácího vězení. Poté vyhlásil stanné právo v provinciích Damašek, Homs, Aleppo, Hamá a Džabal Drúz. Ještě naposledy pak Šišaklí navštívil politické vůdce ve vězení a pokoušel se s nimi domluvit, ve své snaze ale neuspěl.³³⁴

7.2.2 Zahraniční role ve svržení Adíba aš-Šišaklího

Šišaklí během bojů k potlačení revolty v Džabal Drúz podezříval zahraničí, že dodávají drúzům zbraně. Jako první obvinil Jordánsko, později od toho ale upustil. Obvinění z vyzbrojování drúzů padlo poté také na Izrael, a ačkoli pro to nebyly žádné důkazy, Britské ministerstvo zahraničí došlo k závěru, že „řada drúzů byla nepochybně placena Izraelem“.³³⁵ Izrael se opravdu snažil rozdmýchat situaci v Džabal Drúz a destabilizovat Šišaklího režim a dokonce uvažoval o zásahu pod záminkou drúzům pomoci. Tehdejší premiér Moše Šaret ale jakékoli radikální akce odmítl.³³⁶

Mnohem větší obavy měl Šišaklí ze zásahu Iráku a Britů, kteří byli obviňováni ze spiknutí za účelem převzetí kontroly nad Sýrií. Obvinění Británie byla ale spíše propagandou než skutečností, jelikož Británie se naopak snažila držet irácký aktivismus na uzdě. Při setkání s britským

³³³ Seale, P.; *The Struggle of Syria: A Study of Post-War Arab Politics 1945-1958*; str. 132-134

³³⁴ Torrey, G. H.; *Syrian Politics and The Military: 1945-1958*; str. 234-235

³³⁵ Citováno dle: Rathmel, A.; *Secret War in the Middle East: The covert struggle for Syria, 1949-1961*; str. 85

³³⁶ Rathmel, A.; *Secret War in the Middle East: The covert struggle for Syria, 1949-1961*; str. 85-86

velvyslancem sám Šišaklí přiznal, že „*necítí, že by byla Británie přímo odpovědná za povstání, ale protože Irák byl zapojen jednoznačně, nemůže ani Británie uniknout odpovědnosti.*“³³⁷

Důkazy naznačují, že Irák byl ve financování a podpoře vzpoury proti Šišaklímu opravdu zapojen. V Bagdádu byl Šišaklí vnímán jako překážka hášimovské expanze. Po svém prvním převratu v roce 1949 Šišaklí odmítl návrhy Iráku na sjednocení a začal pěstovat úzké vztahy se Saudskou Arábií. Jeho druhým převratem v roce 1951 pak odstranil pro-iráckou Lidovou stranu z vlády. Irák měl tudíž dobré důvody k Šišaklího odstranění.³³⁸ Po několik měsíců dodával tedy zbraně a pomoc drúzům a údajně byl zapojen i v přípravách lednového povstání. Tehdejší irácký premiér Fádil al-Džamálí později přiznal Američanům, že jeho vláda o plánech povstání věděla předem.³³⁹

7.2.3 Konec režimu Adíba aš-Šišaklího

Dne 25. února 1954 začala v Aleppu pod vedením kapitána Mustafy Hamdúna vojenská vzpoura, ke které se s výjimkou Damašku přidaly všechny vojenské posádky. Hamdún toho dne v 6:30 ráno ve vojenském vysílání vyzval k revoltě a apeloval na Šišaklího, aby opustil zemi.³⁴⁰

Šišaklí si uvědomoval, že vzdorování povede pouze ke krveprolití. Rozhodl se tedy dne 26. února rezignovat a pod zárukou bezpečné cesty odjel do Bejrútu, odkud poté odletěl do saudského Rijádu.³⁴¹

³³⁷ Citováno dle: Rathmel, A.; *Secret War in the Middle East: The covert struggle for Syria, 1949-1961*; str. 86

³³⁸ Seale, P.; *The Struggle of Syria: A Study of Post-War Arab Politics 1945-1958*; str. 137

³³⁹ Rathmel, A.; *Secret War in the Middle East: The covert struggle for Syria, 1949-1961*; str. 86-87

³⁴⁰ Seale, P.; *The Struggle of Syria: A Study of Post-War Arab Politics 1945-1958*; str. 141

³⁴¹ Torrey, G. H.; *Syrian Politics and The Military: 1945-1958*; str. 242

Odjezdem Šišaklího skončila v Damašku další éra syrské historie a zem si přísahala, že již nikdy nedovolí, aby byla podřízena vojenské vládě. Armáda se však do svých kasáren již nikdy znovu úplně nevrátila (s výjimkou krátkého období Spojené arabské republiky³⁴²) a zůstala neoddělitelně spjata s politikou v průběhu dalších syrských dějin.³⁴³

³⁴² Spojená arabská republika byla unií mezi Sýrií a Egyptem v letech 1958-1961.

³⁴³ Seale, P.; *The Struggle of Syria: A Study of Post-War Arab Politics 1945-1958*; str. 146-147

8 ZÁVĚR

Sýrii se po dlouhých letech pod francouzskou okupací podařilo v roce 1946 konečně získat nezávislost. Oslavy tohoto úspěchu ovšem netrvaly dlouho, neboť následující roky nebyly pro Sýrii ani zdaleka jednoduché. Dlouholetý vliv okupace, během které byla zem rozdělena na několik administrativních celků, a také vědomí ztráty dřívějších území zanechalo na situaci v Sýrii hluboký dopad.

Společnost nově vzniklého státu zpočátku nebyla zcela jednotná a náboženské rozdíly a ekonomická stratifikace obyvatel pak představovaly zdroj nespokojenosti příslušníků menšin a chudších obyvatel vůči vládnoucí sunnitské většině. Sýrie musela navíc nedlouho po zisku nezávislosti čelit v roce 1948 tvrdé zkoušce v podobě války s Izraelem, která skončila neúspěchem. Prohraná válka spojená se soupeřením Británie, Spojených států a Francie o vliv v oblasti pak vedly v Sýrii ke značným hospodářským a politickým obtížím.

Kromě zájmu západních mocností byla navíc Sýrie strategickým cílem okolních arabských států, které se nedlouho po vzniku Ligy arabských států rozdělily na dva bloky – hášimovský a saudsko-egyptský – a snažily se v případě Iráku a Jordánska prostřednictvím svých plánů na sjednocení vytvořit se Sýrií unii nebo v případě Saudské Arábie zachovat Sýrii nezávislou, aby tak mohla nadále udržovat rovnováhu sil uvnitř arabského světa.

Vnitřní politická scéna, která byla již tak dost nestabilní, byla tedy ještě navíc ovlivňována zahraniční politikou okolních arabských států a západních mocností, které se podle některých teorií pak přímo zapojily do převratů v roce 1949.

Co se týče prvního převratu Husního az-Za^oíma, spekulace o tom, že v jeho pozadí stály zahraniční mocnosti, se vyrojily nedlouho po jeho provedení. Podezření padala na Velkou Británii, Francii a především na

Spojené státy. Důvodem Velké Británie mohl být vstřícný postoj svrženého premiéra Chálida al-^cAzma k projektu Tapline, který konkuroval projektu britské společnosti MEPL, a také údajná britská podpora hášimovských plánů na sjednocení za účelem rozšíření britského vlivu v oblasti. I když byla ale dle dostupných zdrojů a také dle mého názoru britská vláda o převratu předem informována, zdá se, že jinou roli v něm nehrála.

Vlivu Francie na Za^címův převrat nasvědčoval fakt, že Za^címa pojily s Francií velmi přátelské vztahy. O její přímé roli ale žádné důkazy nejsou a zdá se to i nepravděpodobné, jelikož Francie by tímto krokem riskovala zhoršení vztahů s Británií, a její vztahy se Sýrií se navíc zlepšovaly už před převratem a Francie tudíž neměla důvod k odstranění již přátelského režimu.

Jiné je to ovšem v případě Spojených států, které byly zřejmě do převratu opravdu zapojeny. Podezření měl sám svržený premiér Chálid al-^cAzm a svědectví o tom podal také tehdejší šéf rezidentury CIA v Damašku Miles Copeland. Existují důkazy, že Za^cím se před provedením převratu několikrát sešel s americkým vojenským atašé Meadem v Damašku a podle dostupných zdrojů spolu o převratu jednali. Otázkou ovšem je, zda popud k jeho vykonání vycházel od Za^címa nebo od CIA či vlády Spojených států prostřednictvím Meadea. Podle Copelanda idea a celá organizace převratu vycházela z CIA, já se ale po prozkoumání dostupných zdrojů přikláním k názoru, že popud vycházel od Za^címa, který v této době čelil obvinění za podíl v tzv. skandálu vařícího se tuku, a změna režimu mu tedy přišla vhod. V AMZV jsem navíc našla zápis o soudním procesu s Fu^cádem Mardámem, ve kterém měl být rozsudek vynesena 30. března 1949, tedy právě v den, kdy Za^cím provedl převrat. I tato událost tedy mohla mít na jeho vykonání určitý vliv. Rozhodující ale dle mého názoru pro Za^címa bylo to, že od Spojených

států dostal potřebnou podporu a zřejmě i rady, jak převrat provést, a mohl se tak k tomuto kroku odhodlat.

V případě druhého převratu Sámí al-Hináwího se většina zdrojů shoduje na tom, že byl podporován iráckou vládou, které se nelíbil Za'ímův příklon k saudsko-egyptskému bloku. Podle dostupných zdrojů, byl Irák v kontaktu s několika syrskými důstojníky a politiky a sám Núrí as-Sa'íd přiznal, že o převratu věděl předem a Hináwímu pomáhal. Obviňována byla také Británie, která měla údajně stát ještě za činy Iráku. Důkazy pro to ovšem nejsou a i archiv britského ministerstva zahraničí, který uznává, že do převratu byl zapleten Irák, roli Británie odmítá.

Posledním v řadě, kdo v roce 1949 provedl již třetí převrat, byl Adíb aš-Šišaklí, který byl dle konspiračních teorií podporován opět Spojenými státy. Sám Copeland, který si byl dle svých vlastních slov se Šišaklím blízký, ale tvrdil, že Šišaklí jednal sám bez americké pomoci. Dle mého názoru si tedy Šišaklí uvědomoval, že by Spojené státy jeho převrat uvítaly, a pocit této podpory ho k vykonání převratu povzbudil.

Cílem mé práce bylo potvrdit hypotézu, že rozhodující vliv na provedení převratů v roce 1949 měly zahraniční mocnosti a ne domácí politická scéna. Po prozkoumání dostupných zdrojů se klaním k názoru, že popud k vykonání převratů vycházel pravděpodobně vždy od syrských důstojníků, kteří se ovšem díky vědomí podpory ze zahraničí a v případě Za'ímova převratu zřejmě i díky zahraniční pomoci, odhodlali svůj plán uskutečnit, což bylo dle mého názoru opravdu rozhodující.

9 RESUMÉ

This thesis is called “Turbulent Period in Syria Between Years 1943 and 1954” and focuses on a part of Syrian history, in which Syria won its independence, went into the first war with Israel and went through series of coupes d’état in the revolutionary year 1949. The main aim of this thesis is to find a proof that foreign powers had much bigger influence on coupes of the year 1949 than a local political scene.

The thesis is divided into six chapters. The first opening chapter is dedicated to a role which Syria had been playing throughout the history. Due to Syrian strategic position in the middle of the Ancient world and its location on crossroads of ancient trade routes, Syria was a target of surrounding ancient empires.

The second chapter deals with Syria under French mandate between years 1920 and 1943. It is worth mentioning this period because events and personalities connected with this era then played an important role in the studied period between years 1943 and 1954.

The main point of the third chapter is a struggle of the Syrians for takeover of all power from the French and Syrian effort to gain an independence between years 1943 and 1946.

Furthermore, the thesis focuses on the history of Syria after winning its independence. The Syrians were building up their new state but in the same time they had to face a struggle of foreign powers which had been trying to secure their influence in the area. Bad economic situation and shaky political scene then led to series of coupes d’état in 1949 which were, according to some theories, influenced by foreign powers.

The last person who staged a coup in 1949 was lieutenant colonel Adib Shishakli. He was successful in consolidating his power two years

later and was about to begin to establish his dictatorship. Thus, the thesis is finished by the overthrow of Shishakli in 1954.

10 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ

Tištěné publikace:

1. Al-Kajálí, N.; *Dirása fí Tárích Súrjia al-Sijásí al-Mu'ásir: 1920-1950*; Dár Tlás; Damascus, 1997
2. Bahbouh, Ch., Fleissig, J., Raczyński, R.; *Encyklopedie islámu*; Dar Ibn Rushd; Praha, 2008
3. Bullard, R.; *The Middle East: A Political and Economic Survey*; Oxford University Press; London, 1958
4. Copeland, M.; *The Game of Nations: The Amoralty of Power Politics*; Simon & Schuster; New York, 1970
5. Devlin, J. F.; *Syria: Modern State in an Ancient Land*; Taylor & Francis; USA, 1983
6. Federal Research Division; *Syria: A Country Study*; editor: Thomas Collelo; Washington: GPO for the Library of Congress, 1987
7. Ghareeb E. A.; *Historical Dictionary of Iraq*; Scarecrow Press; USA, 2004
8. Hätinger, B.; *The League Of Arab States*; nakl. GRIN, 2009
9. Hinnebush, R.; *Syria: Revolution from above*; Routledge; New York, 2001
10. Hitti, P. K.; *History of Syria: Including Lebanon and Palestine*; Gorgias Press; USA, 2002
11. Hopwood, D.; *Syria 1945 – 1986: politics and society*; Routledge; London, 1988
12. Hourani, A. H.; *Syria and Lebanon: A Political Essay*; Oxford University Press; London, 1946
13. Chaitani, Y.; *Post-colonial Syria and Lebanon : the decline of Arab nationalism and the triumph of the state*; I. B. Tauris & Co Ltd; London, 2007
14. Longrigg, Stephen, H.; *Syria and Libanon under French Mandate*; Oxford University Press; London 1958

15. Louis, W. R.; *The British Empire in the Middle East 1945-1951*; Clarendon Press; Oxford, 1984
16. Ma'oz M.; *From Conflict to Peace? Israel's Relations with Syria and Palestinians*; *The Middle East Journal*, 1999, roč. 53. č. 3
17. Moubayed, S.; *Damascus Between Democracy and Dictatorship*; University Press of America; USA, 2000
18. Munáfichí, °Adnán; al-Madní, S.; *Há'ulá hakamú Súrija*; Dár al-Anwar; Damascus, 2009
19. Petran, T.; *Syria*; Ernest Benn Limited; London, 1972
20. Rathmell, A.; *Secret War in the Middle East: The Covert Struggle for Syria, 1949-1961*; I. B. Tauris & Co Ltd; London, 1995
21. Rubin, B.; *Truth About Syria*; Palgrave Macmillan; USA, 2007
22. Seale, P.; *The Struggle for Syria*; Oxford University Press; USA, 1965
23. Shwadran, B.; *The Middle East, Oil and the Great Powers*; Frederick A. Praeger; New York, 1955
24. Sunayama, S.; *Syria and Saudi Arabia 1978-1990: Collaboration and Conflicts in the Oil Era*; Tauris & Company; London, 2007
25. Tauer, F.; *Svět islámu, dějiny a kultura*; Vyšehrad; Praha, 2006
26. Taylor, A. R.; *The Arab Balance of Power*; Syracuse University Press; USA, 1982
27. Torrey, G. H.; *Syrian Politics and The Military: 1945-1958*; Columbus: Ohio State University Press; USA, 1964
28. White, D. S.; *Seeds of Discord: De Gaulle, Free France and the Allies*; Syracuse University Press; USA, 1964

Elektronické zdroje:

1. Alawité; dostupné z: <http://atheism.about.com/library/FAQs/islam/blfaq_islam_alawis.htm>, cit. dne 16. 4. 2012
2. Al-Džazíra; dostupné z: <<http://countrystudies.us/syria/19.htm>>; cit. dne 16. 4. 2012
3. Antonius, G.; *Syria and the French Mandate*; International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1931-1939), roč. 13, č. 4 (<http://www.jstor.org/stable/2603401>; cit. dne 3. 12. 2011)
4. Arabská osvobozená armáda; dostupné z: <<http://www.encyclopedia.com/doc/1G2-3424600289.html>>, cit. dne 17. 4. 2012
5. ARAMCO; dostupné z: <<http://www.saudiaramco.com/en/home.html#our-company%257C%252Fen%252Fhome%252Four-company%252Four-history0.baseajax.html>>, cit. dne 15. 4. 2012
6. Hanná Batátu; dostupné z: <<http://www.amazon.com/Hanna-Batatu/e/B001HD00XG>>, cit. dne 17. 4. 2012
7. Herodotos; *The History of the Persian Wars*; dostupné z: <<http://www.fordham.edu/Halsall/ancient/greek-babylon.asp>>, cit. dne 23. 2. 2012
8. Hidžáz; dostupné z: <<http://www.thefreedictionary.com/Hijaz>>, cit. dne 15. 4. 2012
9. IPC; dostupné z: <<http://www.encyclopedia.com/doc/1G2-3424601352.html>>, cit. dne 16. 4. 2012
10. Kafija; dostupné z: <<http://dictionary.reference.com/browse/kaffiyeh>>, cit. dne 8. 3. 2012
11. Kelidar, A.; *States without Foundations: The Political Evolution of State and Society in the Arab East*; Journal of Contemporary History, 1993, roč. 28, č. 2 (<http://www.jstor.org/stable/260713>; cit. dne 18. 11. 2011)

12. Khoury, P. S.; *Continuity and Change in Syrian Political Life*; The American Historical Review, roč. 96, č. 5
(<http://www.jstor.org/stable/2165276>; cit. dne 11. 10. 2011)
13. Kienle, E.; *Arab Unity Schemes Revisited: Interest, Identity and Policy in Syria and Egypt*; International Journal of Middle East Studies, 1995, roč. 27, č. 1 (<http://www.jstor.org/stable/176187>; cit. dne 18. 11. 2011)
14. Little, D.; *Cold War and Covert Action: The United States and Syria, 1945-1958*; The Middle East Journal, 1990, roč. 44, č. 1
(www.jstor.org/stable/4328056; cit. dne 21. 11. 2011)
15. Little, D.; *Pipeline Politics: America, TAPLINE, and the Arabs*; Business History Review, 1990, roč. 64, č. 2
(www.jstor.org/stable/3115583; cit. dne 21. 11. 2011)
16. Ma'oz, M.; *Attempts at creating a political community in modern Syria*; Middle East Journal, 1972, roč. 26, č. 4
(www.jstor.org/stable/10.2307/4324985; cit. dne 16. 10. 2011)
17. Maronité; dostupné z: <<http://www.iencyklopedie.cz/maronite/>>, cit. dne 3. 3. 2012
18. Monofyzitské křesťanství; dostupné z: <<http://www.iencyklopedie.cz/monofyzitismus/>>, cit. dne 17. 4. 2012
19. Neff, D.; *Israel – Syria: Conflict at the Jordan River, 1949-1967*; Journal of Palestine Studies, 1994, roč. 23, č. 4
(<http://www.jstor.org/stable/2538209>; cit. dne 1. 11. 2011)
20. note verbale; dostupné z: <<http://dictionary.reference.com/browse/note+verbale>>, cit. dne 17. 4. 2012
21. Núrí as-Sa'íd; dostupné z: <<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/422628/Nuri-as-Said>>, cit. dne 17. 4. 2012
22. Patrick Seale; dostupné z: <<http://www.agenceglobal.com/author.asp?type=2&id=129>>, cit. dne 17. 4. 2012

23. Režim z Vichy; dostupné z:
<<http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/Holocaust/VichyRegime.html>>, cit. dne 17. 4. 2012
24. Schlaim, A.; *Husni Za'im and the Plan to Resettle Palestinian Refugees in Syria*; *Journal of Palestine Studies*, 1986, roč. 15, č. 4 (www.jstor.org/stable/2536612; cit. dne 3. 11. 2011)
25. Simon, Reeva S.; *The Hashemite 'Conspiracy': Hashemite Unity Attempts, 1921-1958*; *International Journal of Middle East Studies*, 1974, roč. 5, č. 3 (www.jstor.org/stable/162381; cit. dne 16. 10. 2011)
26. Tarbúš; dostupné z: <<http://www.thefreedictionary.com/tarbush>>, cit. dne 8. 3. 2012
27. Úrodný půlměsíc; dostupné z:
<<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/205250/Fertile-Crescent>>, cit. dne 15. 4. 2012
28. Veselý, R.; *Přehled politických a kulturních dějin islámských zemí od vzniku islámu do konce 18. století: Skripta pro posl. filoz. fak. UK, díl 1*; dostupné z: <<http://home.zcu.cz/~dkrizek/DBVS/DBVS.pdf>>, cit. dne 23. 2. 2012
29. Yaffe, G.; *Suleiman al-Murshid: Beginnings of an Alawi Leader*; *Middle Eastern Studies*, 1993, roč. 29, č. 4; dostupné z:
<<http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/00263209308700970>>, cit. dne 18. 4. 2012
30. Žonca, M.; *Drúzové – následovníci excentrického chalify*; dostupné z:
<http://www.rozhlas.cz/leonardo/svet/_zprava/224598>, cit. dne 24. 2. 2012

Archivní materiály:

1. AMZV; *PZ – Bejrút*; zpráva vyslance v Bejrútu Dr. Bachtíka ze dne 15. 8. 1947
2. AMZV; *LA – důvěrné*; Politická situace v Libanonu a francouzsko-libanonský incident
3. AMZV; *LA – důvěrné*; Zpráva ze dne 13. 2. 1945: Sýrie a Libanon – poměr k Francii
4. AMZV; *LA – důvěrné*; Bejrút – situace syrsko-libanonská; zpráva ze dne 24. 5. 1945
5. AMZV; *PZ – Bejrút*; Politická zpráva ze dne 2. 8. 1945
6. AMZV; *LA – důvěrné*; Zpráva Dr. Bachtíka ze dne 1. 6. 1945
7. AMZV; *TO – O – Sýrie (3)*; Sýrie a Libanon – bezpodmínečné uznání
8. AMZV; *TO – O – Sýrie (3)*; MZV, Usnesení 28. schůze vlády
9. AMZV; *PZ – Bejrút*; Politická zpráva č. 2 z Bejrútu ze dne 29. 4. 1946; Odchod spojeneckých vojsk ze Sýrie
10. AMZV; *PZ – Damašek*; Současná situace ideologického boje v Sýrii
11. AMZV; *PZ – Damašek*; Vývoj ba^casistického hnutí v Sýrii do roku 1960
12. AMZV; *PZ - Bejrút*; Zpráva ze dne 10. 9. 1947 o situaci v Sýrii a Libanonu
13. AMZV; *PZ - Bejrút*; Sýrie – znovuzvolení prezidenta republiky; zpráva ze dne 10. 9. 1948
14. AMZV; *PZ - Bejrút*; Sýrie – změna vlády; zpráva ze dne 24. 12. 1948
15. AMZV; *PZ – Bejrút*; Politická zpráva č. 9/49 – Sýrie, vojenský převrat – volba prezidenta republiky – ze dne 22. 6. 1949
16. AMZV; *PZ – Bejrút*; Sýrie – vojenský převrat – uznání; zpráva ze dne 26. 4. 1949
17. AMZV; *PZ – Bejrút*; Sýrie – vojenský převrat; zpráva ze dne 25. 5. 1949

18. AMZV; *PZ – Bejrút*; Politická zpráva - Sýrie – soudní proces s Kapitánem Fuad Mardamem pro zašantročení zbraní ze dne 8. 4. 1949
19. AMZV; *LA – důvěrné*; Bejrút – likvidace francouzského mandátu; zpráva ze dne 28. prosince 1943
20. AMZV; *LA – důvěrné*; Bejrút – vyhlášení války Německu a Japonsku syrskou a libanonskou vládou; zpráva ze dne 28. února 1945
21. AMZV; *LA – důvěrné*; Bejrút – situace v Sýrii a Libanonu; zpráva ze dne 25. května 1945
22. AMZV; *PZ – Bejrút*; Sýrie, vojenský převrat – volba prezidenta republiky; zpráva ze dne 22. června 1949

11 PŘÍLOHY

Příloha č. 1: Rozdělení mandátů v syrském parlamentu po volbách roku 1943 (zdroj: AMZV; *LA – důvěrné*; Politická situace v Libanonu a francouzsko-libanonský incident; str. 11)

sunnitští muslimové – 80 křesel

sunnitští muslimové (nomádi) – 10 křesel

drúzové – 4 křesla

alawité – 11 křesel

isma^cílité – 1 křeslo

řecko-ortodoxní – 6 křesel

arménsko-ortodoxní – 3 křesla

řecko-katoličtí – 2 křesla

arménsko-katoličtí – 1 křeslo

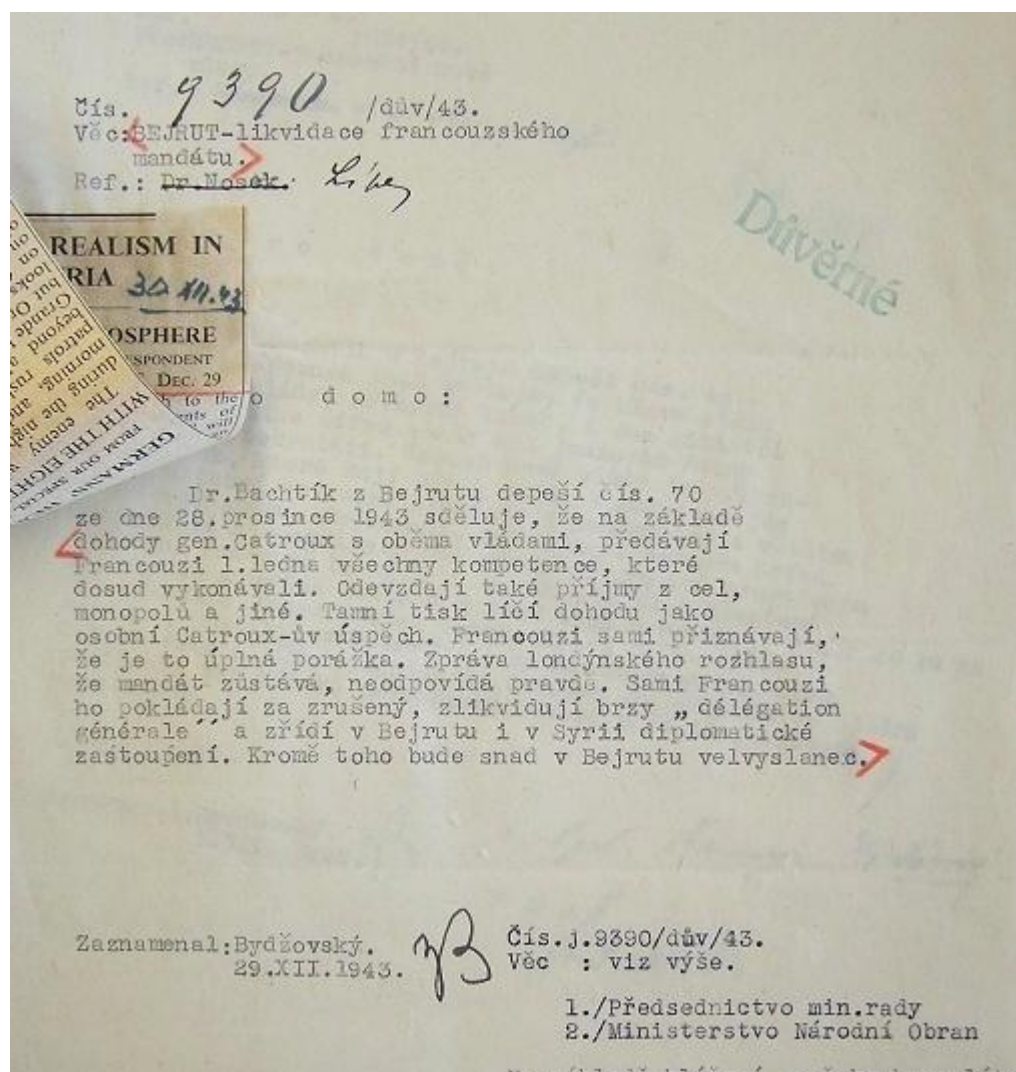
syrsko-ortodoxní – 1 křeslo

syrsko-katoličtí – 1 křeslo

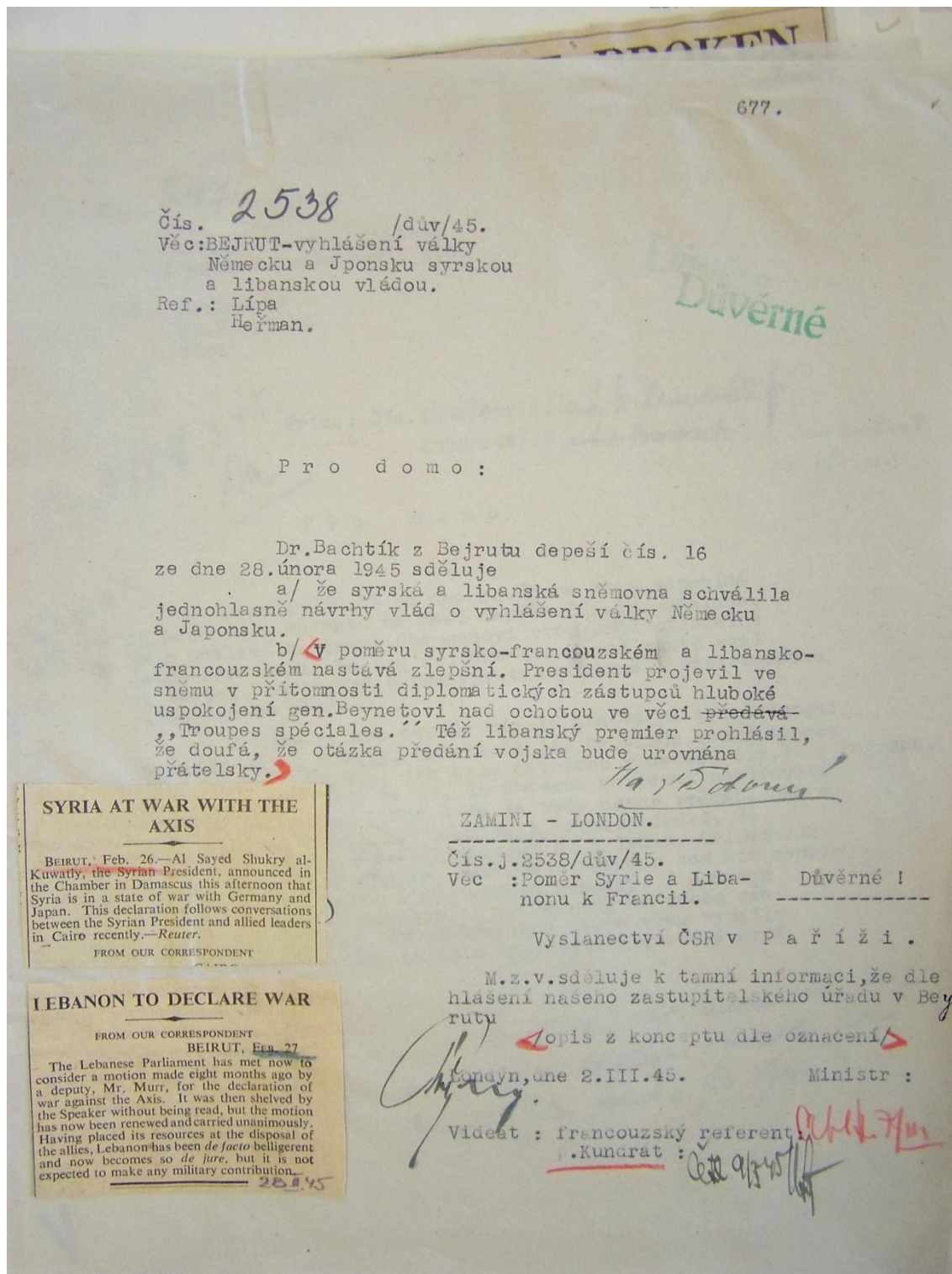
izraelité – 1 křeslo

křesťanské menšiny – 3 křesla

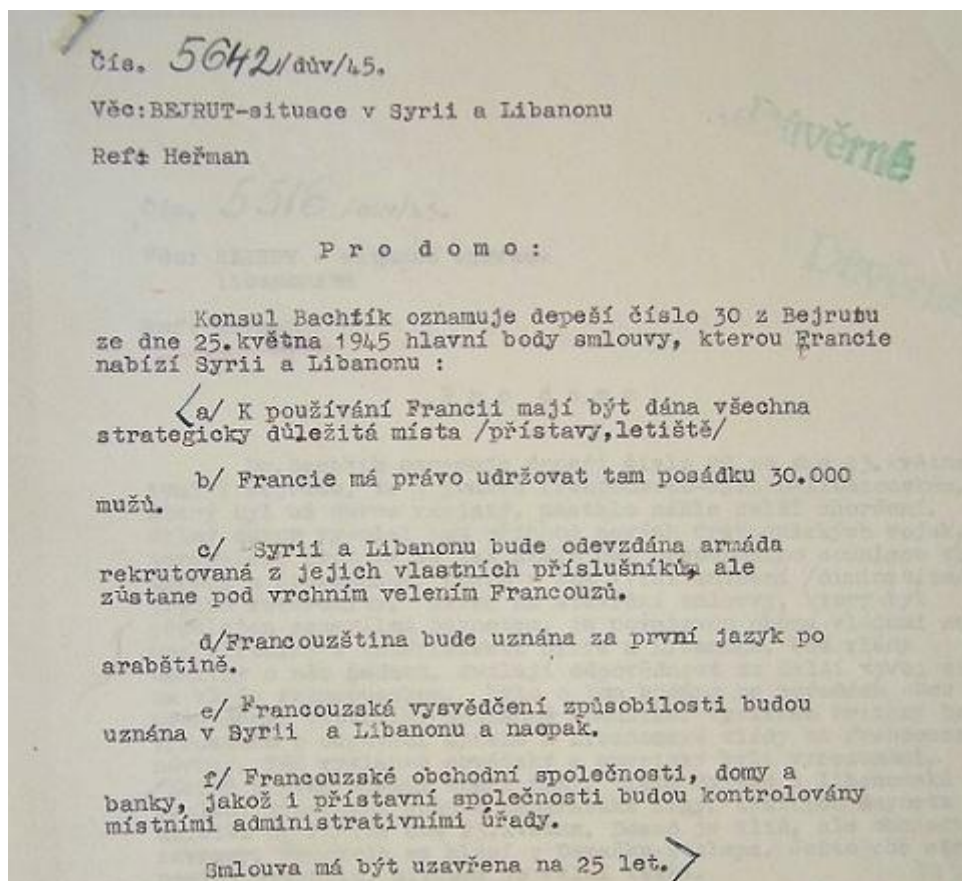
Příloha č. 2: Likvidace francouzského mandátu (zdroj: AMZV; LA – *Důvěrné*; Bejrút – likvidace francouzského mandátu; zpráva ze dne 28. prosince 1943)

Příloha č. 3: Vyhlášení války Německu a Japonsku (zdroj: AMZV; LA – důvěrné; Bejrút – vyhlášení války Německu a Japonsku syrskou a libanonskou vládou; zpráva ze dne 28. února 1945)

Příloha č. 4: Hlavní body smlouvy, kterou Francie nabízela Sýrii a Libanonu v roce 1945 (zdroj: AMZV; LA – *důvěrné*; Bejrút – situace v Sýrii a Libanonu; zpráva ze dne 25. května 1945)

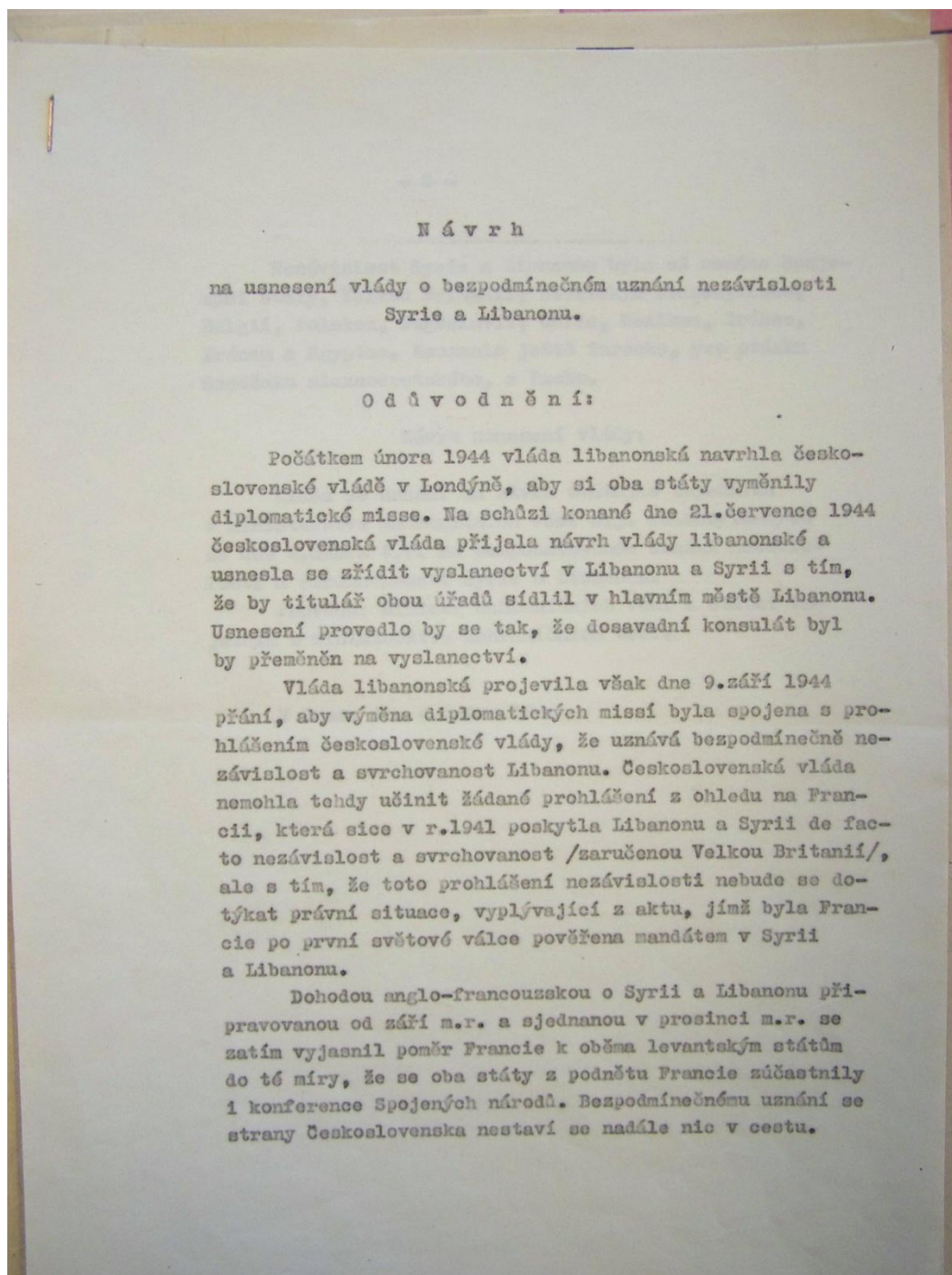

Příloha č. 5: Telegram zasláný syrským prezidentem Quwatlím britskému ministerskému předsedovi Churchillovi, ve kterém Quwatlí odsuzuje francouzský útok z května roku 1945 (zdroj: Louis, W. R.; *The British Empire in the Middle East 1945-1951*; str. 170)

„Každá část Sýrie je ničena. Francouzské bomby se nelítostně sypou na pokojná bezbranná města. Homs, Hamá, Aleppo jsou předmětem bezprecedentního bombardování. Po tři dny Damašek, historické a svaté město arabského a muslimského světa, podstupoval brutální bombardování letadly, dělostřelectvem a tanky. Požáry, které jsou

výsledkem bombardování, propukají všude. Celé ulice a čtvrti jsou zpusťošeny zápalnými bombami a zkázou. Několik tisíc lidí zabito a zraněno na ulicích a pod ruinami. Bombardování a střelba z kulometu pokračuje vyhlazujíc naše nenásilné muže, ženy a děti. Celý tento masakr je odůvodňován pouze tím, že jsme odmítli poskytnout Francii speciální privilegia neslučitelná s naší suverenitou a nezávislostí. Naše země je ničena navzdory příslibu uznávajícím naši nezávislost, který nám byl dán Spojenci.“

Příloha č. 6: Uznání nezávislosti Sýrie a Libanonu Československem (zdroj: AMZV; TO – O – Sýrie (3); Sýrie a Libanon – bezpodmínečné uznání; zpráva ze dne 4. února 1946; str. 2)

- 2 -

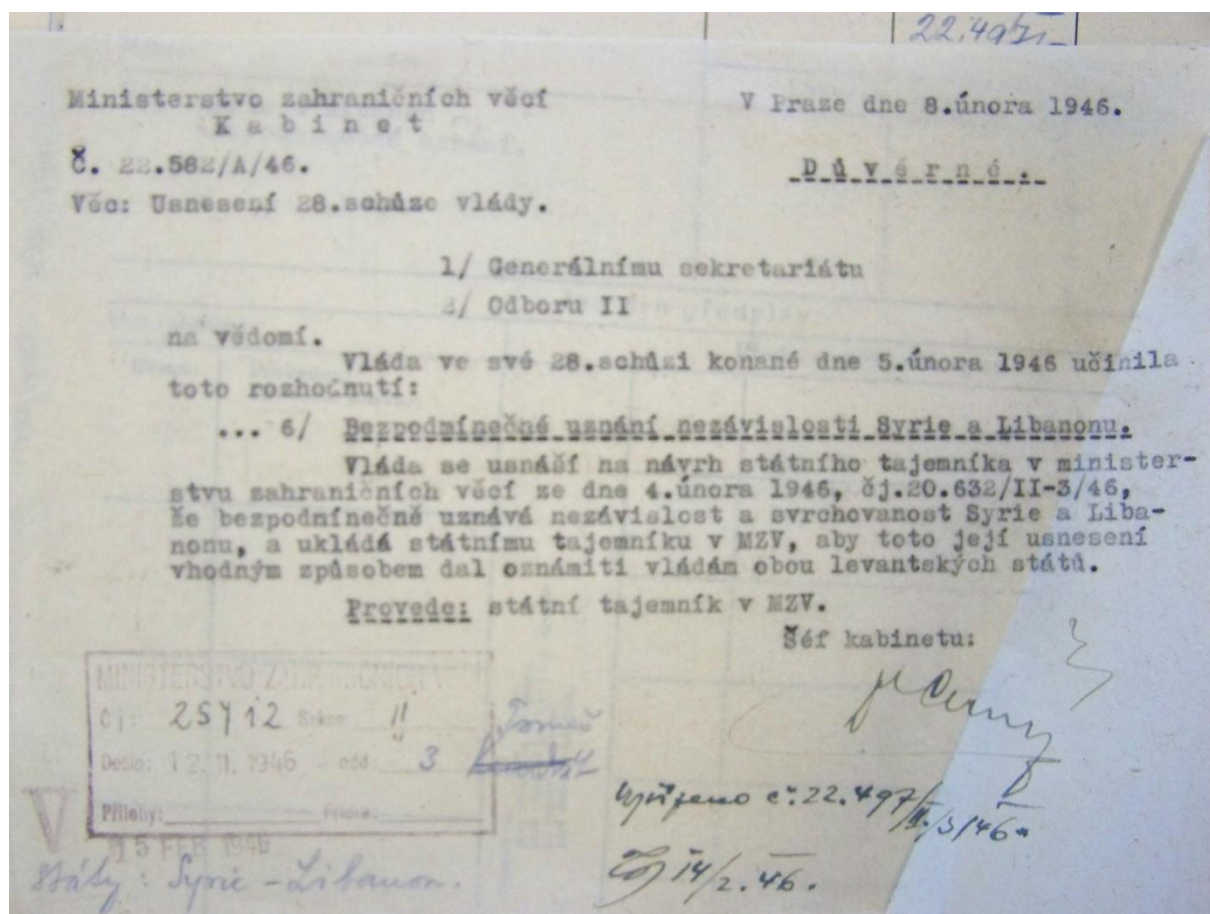
Nezávislost Syrie a Libanonu byla už uznána Spojenými státy, Velkou Británií, Sovětským svazem, Čínou, Belgií, Polskem, Jugoslavií, Chile, Mexikem, Irákem, Iránem a Egyptem. Neuznalo ještě Turecko, pro otázku Sandžaku alexandretského, a Řecko.

Návrh usnesení vlády:

Vláda se usnáší na návrh státního tajemníka v ministerstvu zahraničních věcí č.j. 20.632/II-3/46 ze dne 4. února t.r. na bezpodmínečném uznání nezávislosti a svrchovanosti Syrie a Libanonu.

Provede: ministr zahraničních věcí a státní tajemník v ministerstvu zahraničních věcí.

V Praze dne 4. února 1946.

(zdroj: AMZV; TO – O – Sýrie (3); MZV, Usnesení 28. schůze vlády; zpráva ze dne 8. února 1946)

Příloha č. 7: Referendum, které probíhalo 25. června 1949 spolu s volbou prezidenta republiky (zdroj: AMZV; PZ – Bejrút: Sýrie, vojenský převrat – volba prezidenta republiky; zpráva ze dne 22. června 1949)

Otázky:

- 1) Souhlasíte, aby prezident republiky byl poprvé volen přímo lidem, všeobecným a tajným hlasováním a vybrán ze sýrských občanů požívajících všech občanských práv a majících v době volby 40 let věku, aby volba byla vyhlášena ministerskou radou, a aby doba prezidentského úřadu byla stanovena ústavou?
- 2) Souhlasíte, aby prezident republiky byl uveden v úřad zákonodárným dekretem ministerské rady, aby dal ve lhůtě ne delší 4

měsíců po svém zvolení vypracovat novou ústavu, která musí být schválena buď přímo lidem, nebo poslaneckou sněmovnou?

3) Souhlasíte, aby až do vypracování a schválení ústavy bylo svěřeno prezidentu republiky právo vyhlašovat zákony a nařízení schválené ministerskou radou počítaje v to i zákony ústavní?

4) Souhlasíte, aby právo propůjčené prezidentu republiky podle předcházejícího bodu mělo zpětný účinek a mohlo být použito i pro všechny zákony a nařízení vydaná po 30. březnu 1949?

5) Koho z navržených kandidátů volíte za prezidenta republiky? (pozn.: Byla předložena pouze jedna kandidátka plukovníka Husního az-Za^číma)

Výsledky referenda:

ad 1) odpověď ano – 99,72 %

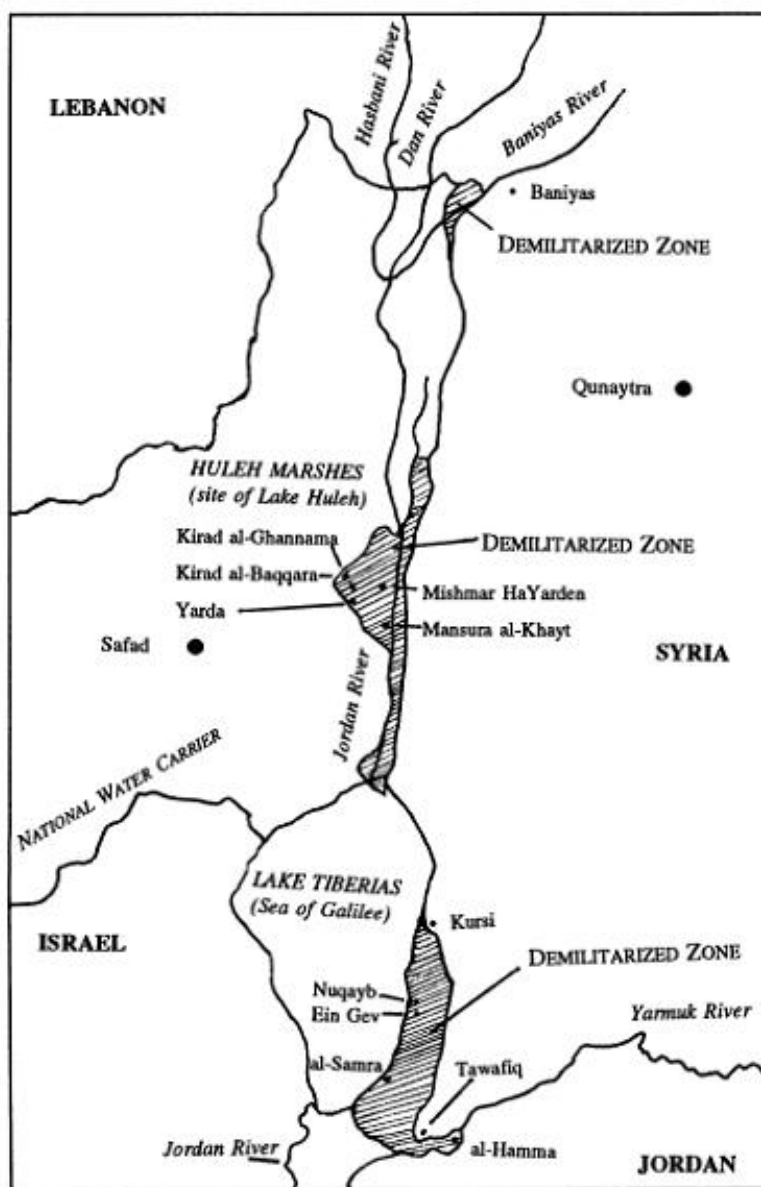
ad 2) odpověď ano – 99,55 %

ad 3) odpověď ano – 99,54 %

ad 4) odpověď ano – 99,56 %

ad 5) na jméno Husní az-Za^čím bylo odevzdáno 99,37 % hlasů

Příloha č. 8: Demilitarizovaná zóna mezi Sýrií a Izraelem zřízená po uzavření příměří 20. července 1949 (zdroj: Neff, D.; *Israel – Syria: Conflict at the Jordan River, 1949-1967*; str. 28)

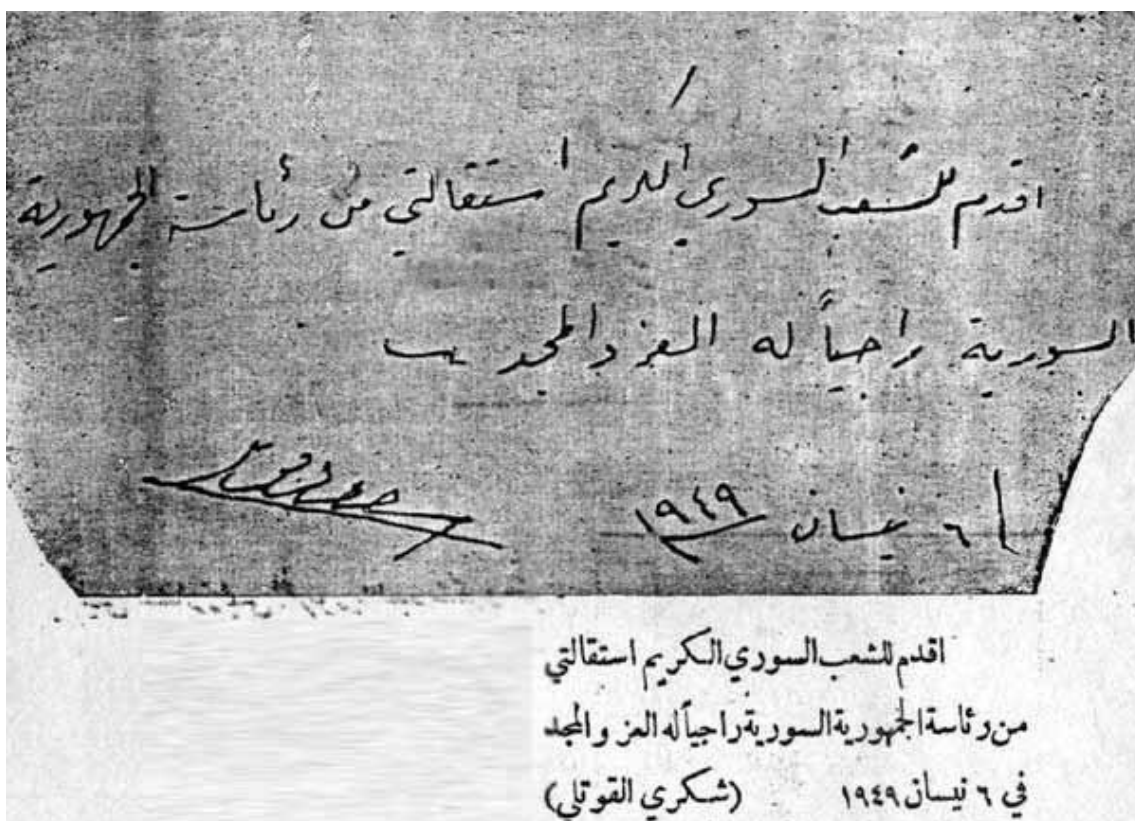
Пříloha č. 9: Rezignace prezidenta Šukrího al-Quwatlí po převratu

Husního az-Za'íma v roce 1949

(zdroj: <[http://www.syrianhistory.com/view-](http://www.syrianhistory.com/view-photo/815/The+resignation+of+President+Shukri+al-Quwatli+in+1949/1943-1949)

photo/815/The+resignation+of+President+Shukri+al-

Quwatli+in+1949/1943-1949>; cit. dne 16. 4. 2012)

Příloha č. 10: Fotografie významných syrských politiků (zdroj: <<http://www.syrianhistory.com/Era/key/1943-1949/>>, cit. dne 15. 4. 2012)

Šukrí al-Quwatlí

Saʿdulláh al-Džábírí

Fáris al-Chúrí

Džamíl Mardám Bej

Šukrí al-Quwatlí s generálem Catrouxem v roce 1944

Chálid al-ʿAzm

Hášim al-Atásí (třetí zleva) s Fárisem al-Chúrím a princem Fajsalem ze Saudské Arábie v den vyhlášení nezávislosti 17. dubna 1946

Akram al-Hawrání (vlevo) a Míšel Aflaq

Rušdí al-Kíchijá

Saʿdulláh al-Džábiri

zdroj: <<http://www.syrianhistory.com/Era/key/1949-1951>>, cit. 15. 4. 2012:

Husní az-Za'ím

Muhsin al-Barází

Sámí al-Hináwí

Adíb aš-Šišaklí